

T.C
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
KELÂM BİLİM DALI

**KELÂM AÇISINDAN TİRMİZÎ VE NESÂÎ'NİN SÜNENLERİNDE
GEÇEN İMAN İLE İLGİLİ HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Yrd.Doç.Dr.Durmuş Özbek

Hazırlayan
Ubeydullah AKBULUT
064244051012

KONYA-2009

ÖZET

Saf İslâm itikadını ve buna göre şekillenen kültür ve medeniyetleri her türlü iç ve dış tesirlerden koruma gibi tarihî bir misyon yüklenen ve kesin deliller kullanarak ve vâki olacak kuşkuları ortadan kaldırmak suretiyle İslâm inanç esaslarını kanıtlamayı, içten ve dıştan yönelen aykırı görüş, sapkın fikir ve eleştirilere karşı İslâm itikadını savunup korumayı hedefleyen Kelâm İlmi'nin, teolojik meselelerin çözümünde akli öncelemekle birlikte, İslâm kanunu üzere oluş ilkesi gereği naklî delillere bağlı kalması, kalkış noktası olarak Kitap ve Sünnet'e öncelik vermesi gerekir. Bir başka deyişle Kelâmî konuların Kur'ani ve Nebevî dayanakları bulunmalıdır. İşte bu çalışmamız kelâmî tartışmalarda üzerinde en fazla durulan konulardan biri olan iman konusunun Ehli sünnet tarafından sahih kabul edilen Tirmizî ve Nesâî'deki iman esasları ile ilgili hadislerin tespit edilmesini ve kelâm açısından değerlendirilmesini içerir.

ANAHTAR KELİMELEER: İman,İslam,Hadis,Kelâm

ABSTRACT

Undertaking historical missions, such as protecting the creed of Islam and all nations and cultures based on It against internal and external influences; aiming to prove Islamic beliefs by clearing off the doubts which may occur and using absolute arguments, to protect Islamic creed against internal and external inconsistent ideas, heretic voices and criticism; it is necessary for Islamic theology, being based on Islamic principals as well as it gives priority to reasoning, to be dependent on nakli/ arguments and to give priority to Quran and Sunnah. In other words, there should be basis for Islamic Theology from Quran and The Messenger. So, this study consists the determination of Hadiths about one of the most argued issue in theology, belief, in the books of Tirmizi and Nesai which are accepted as accomplished by Ehl-i Sunnah and assessment of these Hadiths.

KEY WORDS: Faith/Iman, Islam ,Hadith, Theology.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ.....	VI
KISALTMALAR.....	VIII
GİRİŞ.....	1
1. İMANIN SÖZLÜK VE TERİM ANLAMI.....	1
1.1. Sözlükte İman.....	1
1.2. Terim Olarak İman.....	3
2. İMANIN ÇEŞİTLERİ.....	4
2.1. İcmâlî İman.....	4
2.2. Tafsîlî İman.....	5
2.2.1. Tafsîlî İmanın Birinci Derecesi.....	5
2.2.2. Tafsîlî İmanın İkinci Derecesi.....	5
2.2.3. Tafsîlî İmanın Üçüncü Derecesi.....	6
3. KELAMCILARA GÖRE AHAD HADİSLERİN BİLGİ DEĞERİ.....	7
4. TİRMİZÎ’DE HASEN-SAHİH İLE İLGİLİ AÇIKLAMA.....	9
BİRİNCİ BÖLÜM	11
A. TİRMİZÎ’NİN HAYATI VE ESERLERİ.....	11
1. TİRMİZÎ’NİN HAYATI.....	11
1.1. İsmi ve Nesebi.....	11
1.2. Doğumu.....	11
1.3. Hocaları.....	12
1.4. Talebeleri.....	12
1.5. İlmi Şahsiyeti.....	13
1.6. Vefatı.....	13
2. TİRMİZÎ’NİN ESERLERİ.....	14
B. TİRMİZÎ’NİN SÜNENİNDE GEÇEN İMAN ESASLARI’NA DAİR HADİSLER VE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	15
1. İMAN ESASLARI İLE İLGİLİ HADİSLER.....	15
1.1. Allah’a İman İle İlgili Hadisler.....	15
1.2. Meleklerle İman İle İlgili Hadisler.....	23
1.3. Kitaplara İman İle İlgili Hadisler.....	25
1.4. Peygamberlere İman İle İlgili Hadisler.....	26
1.5. Ahirete İman İle İlgili Hadisler.....	32

1.6. Kaza Ve Kadere İman İle İlgili Hadisler	38
2. DEĞERLENDİRME	44
İKİNCİ BÖLÜM.....	69
A. NESÂÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ	69
1. NESÂÎ'NİN HAYATI	69
1.1. İsmi ve Nesebi.....	69
1.2. Şahsiyeti	69
1.3. Hocaları	70
1.4. Talebeleri.....	71
1.5. Vefatı.....	72
2. NESÂÎ'NİN ESERLERİ	73
B. NESÂÎ'NİN SÜNENİNDE GEÇEN İMAN ESASLARINA DAİR HADİSLER VE DEĞERLENDİRİLMESİ	74
1. İMAN ESASLARI İLE İLGİLİ HADİSLER.....	74
1.1. Allah'a İman İle İlgili Hadisler.....	74
1.2. Meleklerle İman İle İlgili Hadisler	78
1.3. Kitaplara İman İle İlgili Hadisler	80
1.4. Peygamberlere İman İle İlgili Hadisler.....	83
1.5. Ahirete İman İle İlgili Hadisler	87
1.6. Kaza Ve Kadere İman İle İlgili Hadisler	90
2. DEĞERLENDİRME	93
SONUÇ	106
BİBLİYOGRAFYA	108

ÖNSÖZ

Kelâm; Çeşitli fikri akımlara, bid'ate, sapıklığa, küfre götüren inanış ve görüşler karşısında İman Esaslarını muhafaza ve müdafa eden söz konusu fikir ve inançları ilmen çürüterek zihinlerde doğabilecek şüpheleri ortadan kaldıran bir ilimdir.

İslâm Dini'nin inanç esaslarının bel kemiğini ve ruhunu oluşturan İman Esasları, kelâm ilminde üzerinde en çok durulan ve ayrıntılı bir şekilde incelenen konulardan biridir. Bunun sebebi, dinin merkezinde imanın bulunması ve dini hayatın bütün yönlerinin bu merkeze göre anlam ve değer kazanmasıdır. Başka bir deyişle iman her yönüyle dinin temeli sayılmıştır. Bu manada temelsiz binanın katlarını çıkmak ne kadar zorsa, iman olmaksızın dini hayattan bahsetmek de o kadar zordur.

Bu tezimizde kelâmi tartışmalarda üzerinde en fazla durulan konunun iman olduğu düşüncesinden yola çıkarak iman konusuyla ilgili hadisleri değerlendirirken kelâmi açıdan konuya yaklaştık. Böyle bir metodu seçmemizin sebebi, kelâm ilminin inanmayanları doğru yola iletmek, taklit yolu ile inanmış kimselerin imanlarını tahkik mertebesine çıkararak, inançsız ve sapıkların ortaya attığı şüphelerle sarsılmaktan korumayı kendisine vazife olarak almasından dolayıdır. Böyle bir vazifeyi özellikle iman konusunda yapacak ilmin kelâm ilmi olduğuna inanmaktayız.

.Bu konuyla ilgili araştırmamızda faydalandığımız kaynaklar Kütüb-i Sitte'de bulunan Tirmizî'nin Sünen'i ile Nesâî'nin Süneni'nde geçen İman hadisleri olmuştur.

Çalışmamız, giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş bölümünde "İman" kavramının sözlük ve terim manaları, imanın çeşitlerinden olan tafsili iman ve icmali iman ile kelimcılara göre ahad hadislerin bilgi değeri ve Tirmizî'de hasen-sahih ile ilgili açıklamaya yer verdik.. Birinci bölümde Tirmizî'nin hayatı ve eserleri ile İman Esasları ile ilgili hadisleri ele alıp kelâmi açıdan değerlendirdik.

İkinci bölümde Nesâî'nin hayatı ve eserleri ile İman Esasları ile ilgili hadisleri ele alıp kelâmi açıdan değerlendirdik. Sonuç kısmında ise, elde ettiğimiz bulgulardan hareketle genel bir değerlendirmede bulunduk.

Akademik ölçüler içerisinde hazırlamaya çalıştığım bu ilk araştırmamda bilgi ve teknik bakımından kusurlarımın olması doğaldır. Hatalarımın düzeltilmesinde yardımcı olanlara teşekkür ederken, araştırma konusunun tespitinden itibaren büyük ilgi ve yardımlarıyla bana rehberlik eden, değerli zamanlarını ayıran başta danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Durmuş ÖZBEK'e, ve Prof. Dr. Süleyman TOPRAK'a, Prof. Dr. Sait ŞİMŞEK'e içtenlikle şükranlarımı sunarım.

Ubeydullah

AKBULUT

Konya,

2009

KISALTMALAR

- a.g.e : Adı geçen eser
- A.mlf. : Aynı müellif
- a.s : Aleyhisselam
- AÜİF. yay.: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
- b. : Bin, ibn (oğlu)
- Bkz. : Bakınız
- c. : Cilt
- cc. : Celle Celâlühû
- Çev. : Çeviren
- DİB. : Diyanet İşleri Başkanlığı
- EÜyay. : Erciyes Üniversitesi yayınları
- Haz. : Hazırlayan
- Hz. : Hazreti
- İsam. : İslami Araştırmalar Merkezi
- MÜİV.yay. : Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları
- nşr. : Neşreden
- ö. : Ölümü
- ra. : Radıyallâhu Anh/ Anha
- s. : Sayfa
- s.a.s. : Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
- sad. : Sadeleştiren
- sy. : Sayı

TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
DİA.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Thk.	: Tahkik eden
trc.	: Tercüme eden
ts.	: Tarihsiz
ty.	: Baskı tarihi yok
v.	: vefatı
vd.	: Ve diğerleri
Yay.	: yayınları

GİRİŞ

1. İMANIN SÖZLÜK VE TERİM ANLAMI

1.1. Sözlükte İman

İman kelimesi“e-mi-ne” fiilinden hemze ile geçişli yapılan “â-me-ne” fiilinin mastarıdır. Sözlükte "güven içinde bulunmak, korkusuz olmak" anlamındaki emn (emân) kökünden türeyen îmân "güven duygusu içinde tasdik etmek, inanmak" demektir. "Sağlamlaştırmak, kesin karar vermek, tasdik etmek" mânasındaki akd kökünden türeyen i'tikâd da "iman" karşılığında kullanılır¹.

Türkçede de dini doğmalara inanma, din inancı, kutsal inanç, itikat, İslâm dinine inanma, güçlü inanç gibi hakikat ve mecâz anlamlarında isim olarak kullanılır. Başta dini manası olmak üzere değişik kullanım ve deyimisel anlamlarla kültürümüzde zengin bir anlam kazanmıştır².

Bunun dışında iman çeşitli manalara gelmektedir. Bunlar;

Güven içinde bulunmak, korkusuz olmak, güven duygusu içinde tasdik edip inanmak demektir.

Ayrıca iman bir kimseyi, bir haberi veya bu haberleri vereni doğrulayıp tasdik etmek ve bu zatın anlattığı hükme, kesin ve içten gelerek kabul etmek ve doğru saymaktır³.

Lügat itibariyle böyle bir imanın özellikleri şunlardır;

¹ İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Cemâluddîn Muhammed b. Mükerrrem, Lisânu'l-Arab,Dâru's-Sadr, Beyrut, tsz, XV, 161-163; İsfahânî, er- Râğıb(v.502/1108),Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed, el-Müfredât fî Ğarîb'l Kur'ân, Tahkik ve Zabt :M.Seyyid Keylânî, Kahire, 1961, s.24; Cürçânî, Ebû'l-Hasan Seyyid Şerîf Ali b.Muhammed b.Ali, et-Tâ'rîfât, İstanbul, 1283, s.40; Bâkılânî, Ebû Bekr Muhammed b.Tayyib b.Muhammed Basrî, Kitâbü't-temhîd, nşr.Imaduddîn Ahmed Haydar, Beyrut, 1987, s.389; Teftâzânî, Mes'ud b. Ömer Saduddin, Şerhu'l-makâsîd, Kahire, 1989, V, s.175; Mutçalı, Serdar, Arapça-Türkçe Sözlük, Dağarcık Yay., İstanbul, 1995, s.27; Gölcük, Şerafettin-Toprak, Süleyman, Kelâm, Tekin Kitabevi, 4.Baskı, Konya, 2001, s.109; Sinanoğlu, Mustafa, “iman”, DİA., TDV.,Yay.,İstanbul, 1995, c.22, s.212,

² Eren Hasan, Gözaydın Nevzat, Parlatır İsmail,Tekin Talat, Türkçe Sözlük, I,TDK.yay.,Ankara, 1988; Doğan, D.Mehmet, Büyük Türkçe Sözlük, 3.baskı, Birlik Yayınları, Ankara, 1986, s.536.

³Teftâzânî, Mes'ud b.Ömer Saduddin, Şerhu'l-Akâid çev.S.Uludağ, Dergah Yay., 1980, s.276.

1-Korku ve baskı olmadığından ve kendi arzusuyla kabul ettiği için kişi güven içerisindedir. Kalbi huzura, sükûnete ve emniyete kavuşmuştur. Kendisini güven ve huzur içerisinde hisseder.

Nitekim kureyş süresinde, korku içerisinde iken kendilerine güven veren, Allah'a kulluk etsinler diye buyrulmaktadır⁴.

2-İçten gelerek, aklınca iradeyi kullanarak kabul edildiği için kalp şüpheden uzaktır. Şüphe olmayan şey kesinleşmiş ve sağlamlaşmış demektir. Dolayısıyla kalbe yerleşen iman sağlamdır.

Bu konuda Kur'an imanla şüphenin bir arada olamayacağını belirtmiş ve müminlerin imanlarını muhafaza ederken şüpheye düşmemeleri konusunda onları uyarmıştır⁵.

Ayrıca iman, sağlamlaştırmak, kesin karar vermek, tasdik etme manasındaki Akd kökünden itikat ta imanın karşılığında kullanılmıştır.

3-Söz söyleyen şahısta sözünde doğrulandığı için bu kimsede yalanlama ve inkâr edilme korkusundan emin olur. Arapça da if'al babının hemzesi bir fiili müteaddi(geçişli)yapmak ve iş oluş bildirmek için kullanılır. Dolayısıyla **Âmene** fiili **be** ve **lam** harfi cerleriyle müteaddi olunca mutlak tasdik manasındadır. Tasdik eden, tasdik ettiği şeyi yalanlamaktan emin kılınmış veya kendisi yalandan emin olmuş olur.

Âmene fiili **be** harfi cerri ile **âmene bihi** şeklinde müteaddi yapılırsa bu durumda kelime itiraf manasını ifade eder. Veyahut **lam** harfi cerri ile **âmene lehu** şeklinde müteaddi yapılırsa boyun eğme gönül huzuru ile benimseme ve kabul anlamını içerir⁶.

Buna göre ona iman etti demenin hakikatı, onu(dini akideleri) yalanlamadan ve ilahi hükümlere muhalefetten kendisini emin kıldı manasına gelir⁷.

⁴Kureyş,106/4.

⁵Hucurat, 49/15, Bakara,2/147, Âl-i İmrân, 3/60.

⁶Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul: Eser Neş., 1979, c.1, s.177; Ateş Süleyman, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri Yeni Ufuklar Neş., c.1, s.99.

⁷Teftâzânî, a.g.e, s.276.

1.2. Terim Olarak İman

Lugat itibariyle güven ve tasdik manalarına gelen imanın dindeki şer'i manası ise Allah'ın var ve bir tek olduğuna, Hz.muhammed (s.a.s)'in onun kulu ve rasulü olduğuna ve Hz.muhammed'in Allah'tan alıpta din adına tebliğ ettiği kesinlik kazanan hususları her türlü şüphe ve kuşkudan uzak bir şekilde gönül rahatlığı ile kabul edip kalp ile tasdik etmeye iman denir⁸. Böyle bir imanı kalbinde doğrulayıp tasdik eden kimseye mü'min denir.

Buradaki kalp ile tasdik akıl anlamındadır. Aklın vermiş olduğu bu hükmü kabul etmekte irade ile alakalıdır. Tasdikten maksat kesin bir hükümdür. Aklın irade yoluyla bu tercihi yapması ve sonuçta kalbi bir onaya varması bilgi vasıtasıyla olur. Bilgi olmadan tasdik olmaz. Fakat bilgi tasdik demek değildir. Bilgi sadece kişinin bildiği şeyi "evet bu haktır" diyerek şüphe ve kuşkudan uzak bir şekilde tasdik etmesine yol açar. Yoksa mürcieye göre marifet tasdik olsaydı, tüm kitap ehlinin mü'min olması lazım gelirdi⁹.

Hicri 4.asırdan itibaren ehli sünnet inancını devam ettiren Eş'arî ve Mâtürîdilere ve âlimlerin çoğuna göre imanın tarifinin yukarıdaki tanım ile aynı manaya gelip kalp ile tasdik edeceği söylenebilir.

Fakat İslam âlimleri imanın şerî anlamı konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. Her âlim kendi kanaat ve düşüncesine göre veya bağlı bulunduğu mezhebe göre bir iman tarifi yapmıştır. Belki de onların ihtilaf sebebi ; Kur'an-ı Kerim ve hadisi şeriflerde imanın mahiyetinin ne olduğu hangi unsurlardan teşekkül ettiği üzerinde durulmamış olmasıdır. Buna karşılık imanın nasıl olacağı,nelere iman edileceği ve imanın yerinin kalp olduğu ayetlerde haber verilmiştir¹⁰.

Tasdik derûni hadise olduğundan üzerine hüküm mümkün değildir. Bu, inancın soyut bir kavram olmasından ileri gelir. Buna göre iman elle tutulup gözle görülmediği gibi bir başkası tarafından da imanın ölçülmesi veya kriterinin yapılması mümkün değildir.

⁸ Nesefi (v.537/1142), Ebu Hafs Necmü'd-Din Ömer b.:Akâidü'n-Nesefi, (trc.M.Seyyid Ahsen, İslam İncancının Temelleri ve Akâid) istanbul, 1974, s.59.

⁹ Ali el-Kârî, (v.1014/1606), Ebü'l-Hasan Nureddîn Ali b. Sultan Muhammed, Fıkhı Ekber Şerhi, (trc.Hüseyin Erdoğan, İstanbul, Hisar Yayınları, 1987, s.229)

¹⁰ Tunç, Cihat, Sistematik Kelam, Kayseri, E.Ü.Yayınları, 1997, S.42.

Nitekim Hz.Muhammed(s.a.s)şöyle buyurmuştur:

İnsanlarla La ilahe illallah deyinceye kadar savaşmakla emr olundum. Bunu söyledikleri an hayatları ve malları hususunda benden emin olurlar.Ancak hukuki mesuliyetler müstesna.İç yüzlerinin muhasebesi Allah'a aittir¹¹.

Bu hadisinde belirttiği üzere imanın mahiyetinin belli olmaması ve unsurlarının nelerden teşekkül ettiği imanın sadece tasdik, marifet, ikrar gibi şeylerle kemale erdiği konusundaki müphemlikten dolayı kelim âlimleri kendi kanaat ve düşüncelerine göre veya bağlı bulunduğu kelimî mezhebe göre imanın tariflerini açıklamışlardır.

2. İMANIN ÇEŞİTLERİ

2.1. İcmâlî İman

İnanılacak şeylere kısaca ve toptan inanmak demektir. Bu, imanın en özlü ve en kısa olanıdır ki, tevhid ve şehâdet kelimelerinde özetlenmiştir.

Kelime-i tevhîd: “Lâ ilâhe illâllah Muhammedün Resûlullâh – Allah’tan başka tanrı yoktur. Muhammed O’nun elçisidir.”

Kelime-i şehâdet: “Eşhedü en lâ ilâhe illâllah ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve Resûlüh – Ben Allah’tan başka ilâh olmadığına, Muhammed’in (s.a.s) O’nun kulu ve elçisi bulunduğuna şahitlik ederim.” demektir.

Dini bir düşünüşle imanın ilk derecesi ve islâm Dini’nin ilk temel direği budur. Gerçekte Allah’ı yegâne ilâh tanıyan, Hz.Peygamber’i O’nun peygamberi olarak kabullenen kişi, diğer iman esaslarını ve Peygamberimiz’in getirdiği bütün şeyleri de toptan kabullenmiş demektir. Çünkü diğer iman esasları, Hz.Peygamber aracılığıyla bize bildirilmiş, onlara inanmanın gerekli olduğu o yüce peygamber kanalıyla bize ulaşmıştır. Öyleyse Allah Elçisi’ni tasdik, getirdiği şeylerde O’na inanmak demektir. Tevhîd ve şehâdet kelimelerini inanarak söyleyen kimse, Hz.Muhammed’in haber verdiği ve bizlere bildirdiği şeylerin hepsine birden iman ettiğinden, inanılacak

¹¹ Buhari, Ebu Abdillâh Muhammed b.İsmail, el-Camiu’s-sahîh I-VIII, İstanbul 1413/1992, I/II el-iman 17, Müslim, Ebü’l-Hüseyn Müslim b.Haccâc, el-Câmiu’s-sahîh,I-III c, Çağrı Yay., İstanbul 1413/1992.

şeyleri ayrı ayrı söylemediğinden dolayı bu imana icmâli (toptan) iman denmektedir¹².

İcmâlî olarak iman etmemiş kimse mü'min ayılmaz. Mü'min olmanın asıl ve temel şartı Allah'a ve Peygamberi Hz.Muhammed'e(s.a.v) inanmaktır. Böylece toptan yapılan iman, daha sonra açık, ayrıntılı ve geniş bir şekle getirilir. İmanın diğer esasları ve asılları öğrenilir, onlara da ayrı ayrı iman edilir. Buna da tafsîlî iman denir ki, onun da derece ve mertebeleri vardır¹³.

2.2. Tafsîlî İman

İnanılacak şeylerin her birine açık ve geniş bir biçimde, ayrıntılı olarak inanmaya tafsîlî iman denir. Tafsîlî iman, imanın en geniş şeklidir. Bu sebeple üç derecede incelenmektedir¹⁴.

2.2.1. Tafsîlî İmanın Birinci Derecesi

Allah'a, Hz.Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğuna ve ahret gününe kesin olarak inanmaktır. Bu, icmâlî imana göre daha geniştir. Çünkü burada ahrete iman da yer almaktadır¹⁵

2.2.2. Tafsîlî İmanın İkinci Derecesi

Allah'a, Allah'ın meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahret gününe, öldükten sonra tekrar dirilmeye, cennet ve cehennem varlığına, sevap ve âzâbın mevcudiyetine, kazâ ve kadere ayrı ayrı inanmaktır. Peygamberimiz de imanı bu şekilde târif etmiştir¹⁶.

Ehl-i Sünnet kelâmcılarına göre, bir şeyin iman esası olabilmesi için Kur'ân'ı Kerîm ve mütevatir hadîslerde zikredilmesi gerekir. Meşhûr ve âhâd rivayetler kesin bilgi vermedikleri için delil kabul edilmezler. Bu esasa dayanan bazı bilginler, kadere imanın, açık bir şekilde Kur'ân-ı Kerîm'de ve mütevatir hadîslerde bir iman esası

¹² Kılavuz, Ahmet Saim, İslâm Akâidi ve Kelâma Giriş, Ensar Neş., İstanbul, 1997, s.49.

¹³ Gölcük, Şerafeddin, Toprak, Süleyman, Kelâm, Tekin Kitapevi, Konya, 1998, s.112.

¹⁴ Kılavuz, Ahmet Saim, a.g.e, s.50.

¹⁵ Kılavuz, Ahmet Saim (Akaid), DİB.yay, Ankara, 2006, c.I, s.71.

¹⁶ Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi, es-Sünen, Çağrı yay, c.V, İstanbul, 1992, s.3.

olarak zikredilmediğini, bu yoldaki hadîslerin ancak meşhûr seviyesine ulaşabildiğini, bu sebeple de kadere iman diye bir iman esasının konulmasında delil teşkil edemeyeceğini ileri sürmüşler, kadere imanın Allah'ın sıfatlarını ilgilendiren bir husus olduğunu savunmuşlardır¹⁷.

Buna karşılık Allah'ın sıfatlarına iman etmenin, kaza ve kadere inanmayı zorunlu kıldığı müdafaa edilmiştir¹⁸. Çünkü kaza ve kadere iman, Allah'ın ilim, irâde, kudret ve tekvîn sıfatlarını ilgilendiren bir husustur. Her ne kadar bu mesele, iman esaslarını bildiren âyetlerde ayrıca zikredilmemişse de bazı âyetlerde her şeyin Allah'ın takdirine, kaza ve kadere tâbi olduğuna işaretle yetinilmiştir. (Kamer 54/49), Hicr (15/21), Meryem (19/21), Furkân (25/2).

2.2.3. Tafsîlî İmanın Üçüncü Derecesi

Tafsili imanın üçüncü derecesi ve mertebesi şöyle ifade edilir ve imanın en mükemmeli de budur. Kitap ve sünnet ile Hz.Muhammed'in Allah katından tebliğ ettiği kesin olarak sabit olan haber ve hükümlerin hepsine ayrı ayrı, her birine Allah'ın ve Rasûlünün muratları üzere imandır. Bu tarz iman ediş, diğerlerine göre en geniş ve tafsilatlı olanıdır. Bir söz ile iman ettim demekle Allah'ı ve bütün sıfatlarını belleyerek bilip onlara ayrı ayrı iman etmek elbette farklıdır.

Görüldüğü üzere, imanda her derece ve mertebe bir öncekine göre farklılık ve genişlilik göstermektedir. Böylece imanda, icmâli imandan itibaren dört derece ve mertebe bulunmaktadır.

İmanın dere ve mertebeleri Kur'an'da ve Sünnette beyan olunmuştur. Bakara Suresinin 2. ve 3. âyetlerinde ilk iki mertebe zikredilmiştir. Peygamberimiz de mübarek sözlerinde iman esaslarını şهادette mücmel olarak açıklamıştır. Ayrıca altı iman esasını müfassal olarak beyan etmişlerdir. Yine Kur'an'ı Kerim'in Bakara Suresi'nin 177. ve 285. âyetleriyle Nisâ Suresi'nin 136. âyetlerinde iman konusunda tafsilat vardır.

¹⁷ Atay, Hüseyin, Kur'an'a Göre İman Esasları, AÜİF.yay, Ankara, 1961, s.89-97.

¹⁸ Aydın, Ali Arslan, İslâm İnançları ve Felsefesi, DİB.yay, Ankara, 1964, s.23

Allah'a ve Rasûlünün O'nun katından tebliğ ettiklerine iman etmek herkese vaciptir. Ancak Kur'an tamamen nâzil olduktan sonra ve şer'î hükümler tamamlandıktan sonra vacip olan, ilk zamanlarda vâcip değildi.

O halde icmâlîn ve tafsilîn dereceleri vardır. H herkese güç ve kudretine göre iman etmek vâciptir. Hz.Peygamber'in tebliğ ettiği bütün haber ve hükümlere Allah ve Rasûlünün murad ettikleri tarzda iman etmek arzu edilir. Ama bunu başarmak kolay değildir. Bu ancak havassın işi olabilir. Avama düşen önce icmâli ve daha sonra tafsilî imanın ikinci mertebesi olan imanı altı esası ile bilmek, bellemek ve öylece inanmaktır. Avam için Âmentüde ifade edilen Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, kaza ve kadere, hayır ve şerrin Allah'ın dilemesiyle olduğuna inanmak, bunları kalbiyle tasdik etmek yeterli görülmüştür. Bunları tasdik ve ikrar eden mü'mindir¹⁹.

3.KELAMCILARA GÖRE AHAD HADİSLERİN BİLGİ DEĞERİ

Ebu Hanîfe'nin itikada ilişkin görüşlerini sistemleştiren Ebu Mansur el-Maturidî (ö.333/944), âhâd haberlerin Hz. Peygamber'in sünnetini mütevâtir hadis kesinliğinde ortaya koyamadığını belirterek, ravilerin durumunun araştırılması ve hadisin muhtevasının, sübût ve manâya delaleti kesinlik arz eden nasslarla karşılaştırıldıktan sonra ortaya çıkan kanaate göre davranılması gerektiğini söyler. Maturidî'ye göre, bütün bu faaliyetlerden sonra bile haber-i vâhidin kat'iyet ifade edemeyeceği bir ilke olarak kabul edilmelidir.²⁰

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Ehl-i Sünnet kelâmcıları arasında zan içerdikleri için âhâd haberlerin itikadî konuların ispatında delil olamayacağı görüşünde olanların tek istisnası Ebu'l-Hasen el-Eş'arî (ö.324/936)'dir. Eş'arî, kelâmî görüşlerini ihtiva eden el-Luma' adlı eserinde itikadî meseleleri âhâd haberlerle delillendirmediği halde, "el-İbâne an Usuli'd-Diyâne"de bir çok itikadî hususu haber-i vâhidle delillendirmiş, kabir azabı, ru'yettullah, şefaath, mi'râc gibi bir çok konuyu âhâd

¹⁹Gölcük, şerafeddin, Toprak, Süleyman, a.g.e, s.113.

²⁰el-Maturidî Ebû Mansur, Kitabu't-Tevhîd, Tah. Fethullah Huleyf, Kahire, Ts., s. 9

haberlere dayanarak ispat etmiş,²¹ böylece âhad haberlerin itikadî hususların ispatında da delil olacağını göstermiştir.

Sa'duddîn et-Taftazânî (ö.793/1390)'ye göre şüphe içerdiğinden dolayı haber-i vâhid ilim ifade etmez, ancak mütevâtir olduğunda veya bizzat Hz. Peygamber'in ağzından duyulduğunda, haberlerin zarurî ilim ifade edebileceğini belirtir.²²

Seyyid Şerif Cürcanî (ö.814/1413) ise , yalnızca mütevâtir haberin yakînî bilgi ifade ettiğini, âhâd haberin ise zan içerdiği için itikadî meselelerde hüccet olamayacağını söyler.²³

İslâm dünyasında ilk kez itikatta yalnızca kesin bilgi gerektiren delillerin kullanılabilceğini savunan ve zanna dayandıkları gerekçeyle âhâd haberlerin itikadî konularda delil olamayacağını dile getirenler Mu'tezilîler olmuştur. Nazzâm (ö.231/845) dışındaki Mu'tezilî âlimler, zannî bilgi ifade ettikleri için haber-i vâhidlerin akaid konularında delil olamayacağı görüşündedirler.²⁴

Ehl-i Sünnet kelâmcılarının cumhuru itikadî konuları ispat etmede veya itikadî bir esası ya da prensibi belirlemede sadece mütevâtir haberleri kabul etmiş, zan içerdiklerinden dolayı âhâd haberleri itikatta delil saymamışlardır. Âhâd haberlerin, ancak sened ve metin açısından aranılan şartları taşımaları koşuluyla, fikhî ve ameli konularda delil olabileceklerini belirtmişlerdir.

Bizce, İslâm'ın genel kuralları ve apaçık aklî ilkelerle çelişmeyen hadisler, inançla ilgili hususlarda, özellikle de hakkında açık âyet bulunmayan kabir azabı, şefaathalku'l-Kur'an, İsa'nın nuzûlü, gibi itikadî konularda alınıp kabul edilmelidir. Kelâmî söylemin Kur'anî dayanaklarının yanında, Nebevî dayanakları da bulunmalıdır. Bilinmelidir ki, aklî bir ilim olan Kelâm İlmi'nin inanca dair hususlarda aklı öncelemesi kadar doğal bir şey olamaz. Ancak kelâmcıların dayanacakları akıl, bir bakıma nassa dayanan ve nassların ruhunda var olan akıl olmalıdır.

²¹Krş. Eş'arî, , Ebü'l-Hasan Ali b.İsmâil el-İbâne an Usulî'd-Diyâne, Medine, 1410/1987, s. 46, 50, 56, 60, 62.

²²et-Taftazânî Mes'ud b.Ömer Saduddin, Şerhu'l-Akaid (Haşiyetu Kestelî alâ Şerhi'l-Akâid içinde), Hayri Zorlutuna Matbaası, İstanbul, 1966, s. 40

²³Cürcanî, Seyyid Şerif el-Cürcani,Ta'rifât, s. 97

²⁴Kâdî Abdülcebbâr, Ebü'l-Hasan Abdülcebbâr b. Ahmed, el-Muğnî, IV,Kahire,s.225,ts.ed-Darül mısriyye; Yusuf Şevki Yavuz, "Haber-i Vâhid", *DİA*, XIV/353

4.TİRMİZÎ'DE HASEN-SAHİH İLE İLGİLİ AÇIKLAMA

Sahih Hadis :Şâz ve mu'allel olmayarak, isnâdı Rasûl-i Ekrem'e veya sahâbeden yahut daha sonrakilerden birine varıncaya kadar adl ve zabt sâhibi kimselerin, yine kendileri gibi adl ve zabt sâhibi kimselerden muttasıl senedlerle rivâyet ettikleri hadistîr.²⁵

Sahîh hadîs, li zâtihî sahîh ve li ğayrihî sahîh olmak üzere ikiye ayrılır.

Li zâtihî sahîh : Makbûliyet sıfatlarını tamamen ihtivâ eden hadîstir.

Li ğayrihî sahîh : Makbûliyet sıfatlarını tamamen ihtivâ etmeyince, dışarıdan herhangi bir destek yardımıyla sahîh olan hadistir.

Hasen hadîs : Şâz ve illetten sâlim olarak, zabtı mükemmel olmayan râvîler tarafından muttasıl bir senedle rivâyet edilen hadîstir.²⁶

Hasen hadis iki çeşittir.

Li zâtihî hasen : Mutlak olarak söylenen hasen hadîs sözüyle li zâtihî hasen kastedildiğine göre, burada onu tekrar târif etmeye lüzûm yoktur.Hsen hadis her ne kadar râvîlerinin zabtı bakımından sahîh hadisten aşağı ise de şartları îtibâriyle sahîh hadîs seviyesindedir.

Liğayrihî hasen hadis'e gelince : Senedindeki râvîlerden biri çok hatâ yapacak kadar dalgın ve kizb ile müttehem olmamakla beraber, ehliyetli veya ehliyetsiz olduğu anlaşılacak kadar kapalı bulunmasıdır. Ayrıca hadisin metni mütâbi' ve şâhidle takviye edilmiş olacaktır.²⁷

Tirmizî'nin Sünen'inde, iyice bilinmediği takdirde bâzı karışıklıklara yol açabilecek olan iki tâbir vardır. Bunlardan biri "hadisun, hasenun, sahihun" ifâdesi, diğeri "hadisun, hasenun, sahihun ğaribun" ifâdesidir. Hasen olarak bilinen bir rivâyetin, diğeri tarîklerden sıhhat şartlarını hâiz olduğu anlaşılınca, Tirmizî bu rivâyet hakkında "hasenun sahihun" tâbirini kullanmaktadır. Ona göre bu hadis

²⁵İbnü Kesîr, İsmail b.Ömer b.Kesir,İhtisâr ulûmi'l-hadis(Şerh, Ahmed Muhammed Şâkir), Kâhire, 1370/1951, İkinci baskı, s.21

²⁶İbnü Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, Şerhu Nuhbeti'l-fiker fî mustalahi ehli'l-eser, Kahire, 1352/1934, s.11

²⁷Es-San'ânî, Muhammed b. İsmail el-Emîr el-Hasenî (Neşr.Muhammed Muhyiddin Abdulhamid), Kahire, c.I, 1366, s.188

hasenden üstün, sahîhten de aşağı bir mertebededir²⁸. Hâfız İbnu Hacer şu misâliyle bu mesele hakkındaki bütün şüpheleri dağıtmıştır. İbnu Hacer diyor ki :

“Bunun bir benzeri de muhaddislerin râvi hakkında söyledikleri “sadukun” ve “sadukun zâbitun” tâbirleridir. Bunlardan birincisi sâdece sahîh hadis râvîleri derecesinde olanlar hakkında, ikinci de bu derecede olduğu kabûl edilenler hakkında kullanılır. Her ikisini birleştirerek söylemekte de hiçbir mahzur yoktur.”²⁹

“ Hasen-Sahih” hadis hakkında ğarîb sözünün kullanılmasına gelince : Sahîh hadis bazen bir târiikle rivâyet edildiği için ğarîb olur. Şu hale göre, sahîhten daha aşağı seviyede bulunan hasen hadis’in ğarîblikle tavsîfi daha münâsip olur.

İbnu Hacer bu ıstılâhı bir başka şekilde daha açıklamıştır. Buna göre Tirmizî, hasen hadisi mutlak olarak târif etmemiş, onu kitabında kendine mahsusbir ıstılâh olarak kullanmıştır. Tirmizî bâzı hadisler hakkında, “hasenun”, bâzıları hakkında “sahihun” veya “ğarîbun” tâbirini kullandığı gibi, diğerlerinde de “hasenun sahihun”, bir kısmında “hasenun ğaribun” bir kısmında “ sahihun ğaribun” ve diğer bazılarında da “ hasenun sahihun ğaribun” demektedir. Onun yaptığı târif, ilk defa zikri geçen hasen hadis hakkındadır. Nitekim kitabının sonunda şu ifade de bunu göstermektedir.

“Bu kitabımızda “hadisun hasenun” dediğimiz zaman, bu sözle isnâdı bizce hasen olan hadisi kasdemişizdir. Kizb ile ithâm edilmeyen râvî tarafından rivâyet edilip başka târiiklerden de onun gibisi gelen ve şâz da olmayan hadis bizce hasendir”. Bundan da anlaşılıyor ki, o sadecehasen dediği hadisi tarif etmiştir. Yalnız “sahihun” veya yalnız “ğaribun” dediklerini tarif etmediği gibi, “ hasenun sahihun” veya “hasenun”, “ğaribun” yahut da “hasenun sahihun ğaribun” dediklerini de tarif etmemiştir. Diğer nev’iler, hadisciler arasında meşhur olduğu için Tirmizî onları tarife lüzum görmemiş, yalnız “hasenun” dediğini târif etmiş olsa gerek.³⁰

²⁸İbnü Kesîr, İhtisârü ulûmi’l-hadis(Şerh, Ahmed Muhammed Şâkir), Kâhire, 1370/1951, İkinci baskı, s.47

²⁹es-Suyûtî, Celâlu’d-Dîn, Tedrîbu’r-râvî şerhu Takrîbi’n-Nevevî, Kahire, 1307/1888,s.57

³⁰İbnü Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, Şerhu Nuhbeti’l-fiker fî mustalahi ehli’l-eser, Kahire, 1352/1934, s.12

BİRİNCİ BÖLÜM

A. TİRMİZÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

1. TİRMİZÎ'NİN HAYATI

1.1. İsmi ve Nesebi

Hadis ilminin büyük otoritelerinden olan Tirmizî'nin nesebi, Muhammed b. İsb b. Sevre b. Mûsb ed-Dahhâk; künyesi, Ebû İsb; nisbesi ise, es-Sülemî, ed-Dârîr, el-Bûgî, et-Tirmizî'dir³¹.

Tirmizî, ismi Muhammed olmasına rağmen kendisinden bahsederken daha ziyâde künyesini kullanmıştır. Bazı âlimler onun bu künyesini, İbn Ebî şeybe'nin Musannefindeki "Ebû İsb künyesini alan bir adama Resûlullah (s.a.v) 'İsb'nın (a.s) babası yoktur' demişti" hadisinden dolayı pek güzel görmemişlerdir. Ancak bunun aksini söyleyen hadislerle buna cevap verilmiştir³².

1.2. Doğumu

Ebû İsb künyesiyle bilinen Tirmizî, 209-827 yılında Tirmiz'de doğmuştur³³. İslâm medeniyetinin parlak devirlerinde meşhur bir şehir iken Cengiz Han tarafından tamamen yakılıp yıkılmış ve daha sonra da o eski ma'mur dönemini bir daha bulamamıştır³⁴. Tirmiz, bugünkü Türk cumhûriyetlerinden Özbekistan sınırları içerisinde yer alır.

³¹ İbn Hallikan, Ebu'l-Abbâs Şemsüddîn Ahmed, Vefayâtü'l-a'yân ve Enbâu Ebnâi'z- Zeman, IV, thk.İhsan Abbas, Garîb matbaası, Beyrut t.y, s.278; Zehebî, Şemsüddîn Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b.Osman, Tezkiretü'l-Huffâz, c.II, III.baskı, Dâiretü'l-Ma'ârifü'l-'Usmâniyye, Haydârâbâd, 1956, t.y, s.633-635; A. mlf, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, thk. Şuayb el-Arnâvûd , XIII, Beyrut, 1986, s.270 .

³² Mübarekfûrî, Ebû'l-alâ Muhammed Abdurrahman b. Abdurrahîm, Mukaddimetü Tuhfetü'l-Ahfezî, thk. Abdülvehhab Abdüllatîf,c.I, Matba'atü'l-Bihâleti'l-Cedîde, Kahire, t.y, s.343-344.

³³ İtr,Nüreddîn, el-İmâmu't-Tirmizî ve'l-Muvâzene beyne Câmi'ihî ve beyne's-Sahîhayn, Beyrut, 1988, s.21.

³⁴ Sâmi, Şemsettin, Kâmûsu'l-A'lâm, III, İstanbul, 1308/1889, s.1644.

1.3. Hocaları

Arabistan, Mezopotamya, İnan ve Horsan gibi çeşitli ilim merkezlerine hadis öğrenmek için seyahatlerde bulunmuş olan Tirmizî, gittiği bu yerlerde pek çok muhaddisle buluşmuş ve onlardan hadis dinlemiştir. Tirmizî'nin kendilerinden hadis dinlediği bu hocaları arasında, kütüb-i sitte müelliflerinden Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd'un ayrı bir yeri vardır³⁵. Bu zikredilenlerin dışında Tirmizî'nin en meşhur hocaları şunlardır³⁶: Muhammed bin Beşşâr Bündâr (ö.252/866), Muhammed bin el-Müsennâ Ebû Mûsâ (ö.252/866), Ziyâd bin Yahyâ el-Hassânî (ö.254/868), Abbas bin Abdû'l-azîm el-Anberî (ö.256/870), Ebû Sâid el-Eşec Abdullah bin Sâid el-Kindî (ö.257/871), Ebû Hafs Amr bin Ali el-Fellâs (ö.249/863), Ya'kûb bin İbrahim ed-Devrakî (ö.252/866), Muhammed bin Ma'mer el-Kaysî el-Bahrânî (ö.256/870), Nasr bin Ali el-Cehdamî (ö.250/864).

Tirmizî zikri geçen bu hocalarının dışında onlardan daha önce yaşamış olan bazı muhaddislere de ulaşmış, onlardan hadis dinleyip, rivâyette bulunmuştur.

1.4. Talebeleri

Tirmizî'nin hadis dinlediği pek çok hocası olduğu gibi bir çok da talebesi olmuştur. Bu talebelerden bazıları şunlardır³⁷: Ebû Hâmid Ahmed bin Abdullah bin Dâvûd el-Mervezî et-Tâcir, Ahmed bin Ali bin Hasneveyh el-Mukri', Ebû Bekir Ahmed bin İsmail es-Semarkandî, Ahmed bin Yûsuf en-Nesefî, Ebû'l-Hâris Esed bin Hamdeveyh en-Nesefî, Hammâd bin Şâkir el-Varrâk, Dâvûd bin Nasr bin Süheyl el-Bezdevî, Rebî' bin Hayyân el-Bâhilî, Ebû'l Abbâs Muhammed bin Ahmed bin Mahbûb el-Mahbûbî (ö.346/957)³⁸

³⁵ Tirmizî'nin, Buhari, Müslim, Ebû Dâvûd'la olan ilmi münasebetleri için bk. Itr, el-İmâmu't-Tirmizî ve'l-muvâzene, s.26-27.

³⁶ Binnûrî, Muhammed Yusuf, et-Tirmizî sahibi'l-Câmi'fi's-Sünen, Mecelletü'l Mecma'el-İlmî el-Arabî, sy.II, c.XXXII, Dımeşk, 1957, s.309.

³⁷ Zehebî, Şemsüddîn Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b.Osman, Siyer, XIII, 271-272.

³⁸ Binnûrî, Muhammed Yusuf, a.g.e, s.309-310.

1.5. İlmî Şahsiyeti

Tirmizî hiç şüphesiz hadis ilminin en büyük üstadlarındandır. İlim talebindeki ciddiyeti ve gayreti kısa zamanda onun muasırlarının arasında temayüz etmesini sağlamıştır. Özellikle Buhârî'ye olan talebeliği Tirmizî'yi zamanında hadis ilminin her sahasında ve özellikle de “ilel” konusunda kendisine müracaat edilen bir muhaddis mevkisine getirmiştir. Öyleki daha bir talebe olarak hocalarından hadis dinlerken ilimdeki dirâyeti ve engin dehâsı belirmeye başlamıştır. O dönemin büyük muhaddisleri onun hadis ilmindeki haklı yerini teslim etmişler, hâfızasını övmüşlerdir. Tirmizî'nin hadis ilmindeki dirâyet ve dehasını keşfeden âlimlerin başında büyük muhaddis Buhârî gelmektedir³⁹. Buhârî Tirmizî'nin hocası olmasına rağmen ondan iki tane hadis dinleyip, eserine almış ve Tirmizî'yi istifade ettiği kimselerden saymıştır⁴⁰. Hatta Tirmizî'nin naklettiğine göre Buhârî kendisine şöyle demiştir:”Senden elde ettiğim istifade kendimden elde ettiğim istifadeden daha çoktur⁴¹.”

1.6. Vefatı

Tirmizî'nin doğum tarihi hakkında olduğu gibi ölüm tarihi hakkında da kaynaklarda farklı bilgiler mevcuttur. En kuvvetli görüşe göre⁴². 279/892yılıının Recep ayının 13.günü Tirmiz şehrinin “Bûğ” köyünde vefat etmiştir⁴³.

³⁹ İtr, Nûreddîn, el-İmâmu't-Tirmizî ve'l-muvâzene, s.30.

⁴⁰ İtr, a.g.e., s.28.

⁴¹ İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalâni, Tehzibü't-tehzib, IX, Beyrut, 1968, s.389.

⁴² Bir rivayete göre, 270'te vefat etmiştir. (İbn Hacer, Tehzib'ut-Tehzib, IX, s.389)

⁴³ İbn Hallikan, Vefayâtü'l-a'yân, IV, s.278 .

2. TİRMİZÎ'NİN ESERLERİ

Tirmizî'nin kaynaklardan tespit edebildiğimiz eserleri şunlardır:

1-el-Câmi'us-Sahih (sünen)

2-Kitâbu't-Tarih

3-Kitâbu'z-Zühd⁴⁴

4-eş-Şemâilü'n-Nebeviyye

5-Kitâbu'l-İlel

6-Kitâbu'l-Esmâ ve'l-Künâ

7-Tesmiyetü Ashâbı Rasulillah

8-er-Rubaiyyât fi'l-Hadis

9-er-Risale fi'l-Hilâf ve'l-Cedel⁴⁵.

⁴⁴ Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi, es-Sünen, Çağrı yay, c.I, İstanbul, 1992, s. 106.

⁴⁵ Sandıkçı, Kemal, İlk Üç Asırda İslam Coğrafyasında Hadis, DİBY., Ankara, 1991, s.445.

B. TİRMİZÎ'NİN SÜNENİNDE GEÇEN İMAN ESASLARI'NA DAİR HADİSLER VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1. İMAN ESASLARI İLE İLGİLİ HADİSLER

1.1. Allah'a İman İle İlgili Hadisler

2606- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **Bu insanlarla Allah'tan başka ilah yoktur deyinceye kadar savaşmakla emrolundum Allah'tan başka ilah yoktur dediklerinde mallarımı ve canlarımı benden kurtarırlar ancak gizli durumlarının hesabı Allah'a kalmıştır.**" (Nesâî, Tahrimüddem: 1; Müslim, İman: 8)⁴⁶.

Bu konuda Câbir, Sa'd ve ibn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2607- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) vefat edince ve Ebû Bekir de halife olunca Araplardan kafir olup İslam'dan çıkanlar oldu Ömer b. Hattâb, Ebû Bekir'e şöyle dedi: Sen bu İnsanlarla nasıl savaşacaksın? Rasûlullah (s.a.v.), tüm insanlarla Allah'ın birliğini kabul edinceye kadar savaşmakla emrolundum kabul ederlerse mal ve canlarımı benden kurtarırlar gizli durumlarının hesabı Allah'a kalmıştır, demesine rağmen... Ebû Bekir de şu karşılığı verdi namaz ile zekatı birbirinden ayıranlara karşı vallahi savaşacağım çünkü zekat malın hakkıdır. Allah'a yemin ederim ki Rasûlullah (s.a.v.)'e verdikleri bir deve yularını bana vermeseler bunun verilmemesi yüzünden kendileriyle savaşırım. Bunun üzerine Ömer b. Hattâb şöyle dedi: Vallahi durum bu merkezde iken Allah'ın, Ebû Bekr'in göğsüne ferahlık verdiği gördüm savaş konusunda kendisinin hak üzerinde olduğunu anladım."**⁴⁷.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

⁴⁶ Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi, es-Sünen, Çağrı yay, c.V, İstanbul, 1992, s.3.

⁴⁷ Tirmizî, a.g.e, c.V, s.4.

Aynı şekilde Şuayb b. Ebî Hamza, Zührî'den Ubeydullah b. Abdullah'tan ve Ebû Hüreyre'den bu hadisi rivâyet etmiştir. Bu hadisi Imrân el Kattan, Ma'mer'den Zührî'den, Enes b. Mâlik'den, Ebû Bekir'den rivâyet ediyor ki bu rivâyet yanlıştır. Imrân'a, Ma'mer'den yaptığı rivâyetle muhalefet edilmiştir

2608- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **“Bu insanlarla Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed (s.a.v.)'in onun kulu ve peygamberi olduğuna şehâdet edinceye, bizim kiblemize dönünceye, bizim kestiğimizi yiyinceye, bizim namazımızı kılıncaya kadar savaşmam emredildi. Bunları yaptıkları takdirde canları ve malları bize haram olur...”**⁴⁸.

Bu konuda Muâz b. Cebel ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

Yahya b. Eyyûb bu hadisin bir benzerini Humeyd ve Enes'den rivâyet etmiştir.

2609- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **“İslam beş esas üzerine kurulmuştur. Allah'tan başka ilah olmadığına Muhammed'in, Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, zekat vermek, Ramazan orucu tutmak ve Ka'be'yi haccetmek.”**⁴⁹.

Bu konuda Cerir b. Abdullah'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Değişik şekillerde de İbn Ömer'den rivâyet edilmiştir.

Suayr b. Hıms hadisçiler yanında güvenilir bir kişidir. Ebû Küreyb Vekî' vasıtasıyla Hanzale b. ebî Sûfyân el Cumahî'den, İkrime b. Hâlid el Mahzûmî'den ve İbn Ömer'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmışlardır.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu hadisi şerifte sevgili peygamberimiz (s.a.v) “ Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed onun elçisidir.” diyerek şehadette bulunmayı, yani iman etmeyi İslam'la

⁴⁸ Tirmizî, a.g.e, c.V, s.5.

⁴⁹ Tirmizî, a.g.e, c.V, s.6.

isimlendirmiştir. Bu hadisi şeriften de anlaşılacağı üzere Mü'min'le Müslim arasında bir farklılık bulunmamaktadır. Her mü'min Müslim her müslimde mü'mindir.

2610- Yahya b. Ya'mur (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kader konusunu inkar konusunda ilk konuşan kişi Ma'bed el Cühenî idi nihayet ben ve Humeyd b. Abdurrahman el Hımyerî ile birlikte çıkıp Medfne'ye kadar geldik. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından bir kişi ile karşılaşırsak ona şu kimselerin ortaya çıkardıkları kader konusunu soracağız dedik. Derken Abdullah b. Ömer ile karşılaştık mescidden dışarı çıkıyordu arkadaşım ile birlikte onun yanına vardık. Arkadaşımın bu konuda konuşmayı bana bırakacağına inandığım için İbn Ömer'e: Ey Ebû Abdurrahman: Bazı kimseler Kur'ân okuyorlar ve ilimde derin meselelere dalıyorlar kader diye bir şeyin olmadığını her işin hemen o anda meydana geliveren bir durum olduğunu söylüyorlar. Abdullah b. Ömer şöyle dedi: Onlarla bir daha karşılaşırsan benim onlardan uzak olduğumu onların da benden uzak olduklarını kendilerine haber ver. Abdullah'ın yeminle söyleyebileceği bir gerçek varsa oda şudur: Onlardan biri Allah yolunda Uhud dağı kadar altın harcasa kadere ve kaderin hayrına ve şerrine iman etmedikçe kendisinden kabul edilmez.

Yahya b. Ya'mur dedi ki: Sonra Abdullah b. Ömer bir hadis anlatmaya başladı ve dedi ki: Ömer b. Hattâb şöyle demiştir: Bir zamanlar Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında idik. Bu esnada elbisesi bembeyaz saçları simsiyah bir adam çıkageldi. Üzerinde yolculuk izleri görülüyordu, içimizden hiçbir kimse de kendisini tanımıyordu. Bu kimse Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına geldi dizini Rasûlullah (s.a.v.)'in dizine yapıştırdı ve Ey Muhammed! İman nedir? Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ahiret gününe, **hayır ve şerri ile kadere** inanmaktır. Sonra o adam İslam nedir? diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in, Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şehâdet edip namazı kılmak zekat vermek haccetmek ve Ramazan orucunu tutmaktır. Sonra o adam ihsan nedir? Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) de şöyle buyurdu Allah'ı görür gibi ibadet etmelidir. Sen onu görmesen bile o seni her an görmektedir. Ömer dedi ki: Tüm bu sorduğu sorularda Rasûlullah (s.a.v.)'in cevabı üzerine o kimse hep **“doğru söylüyorsun”** diyordu. Biz de bu adama hayret ettik, hem soru soruyor hem de doğru söyledin diyerek tasdik

ediyordu. O adam tekrar sordu: Kıyamet ne zaman kopacaktır? Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Kıyamet hakkında soru sorulan kişi; soran kişiden daha bilgili değildir. Bu sefer o adam kıyametin alametleri nedir? Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.)’de şöyle buyurdu: Cariyenin hanımefendisini doğurması, (yani doğan çocuklar ana ve babalarına köle muamelesi yapacaklar) yalın ayak çıplak ve fakir koyun çobanlarını yaptırdıkları binalarla boy ölçüşürken görmendir. Ömer dedi ki: Bu olaydan üç gün sonra Rasûlullah (s.a.v.), benimle karşılaştı ve Ey Ömer! O soru soran kim idi! biliyor musun? O Cibril idi, size dini konuları öğretmeye gelmişti.”⁵⁰.

Ahmed b. Muhammed, İbn’ül Mübarek vasıtasıyla Kehmes b. Hasan’dan aynı senedle bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir. Bu konuda Talha b. Ubeydullah, Enes b. Mâlik ve Ebû Hüreyre’den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ömer’den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

Aynı hadis İbn Ömer’den de rivâyet edilmiştir. Sahih olan rivâyet İbn Ömer’in, Ömer’den yaptığı rivâyettir.

2611- İbn Abbâs (r.a.)’den rivâyete şöyle demiştir: Abdulkays heyeti Rasûlullah (s.a.v.)’e geldi ve: **“Biz Rabia kabilesinin şu boyu olarak seninle ancak haram aylarda görüşebiliyoruz bize bir şey emret ki onu senden öğrenip arkamızda olanları da ona davet edelim”** dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Dört şeyi size emrederim; **“Öncelikle Allah’a iman”** sonra Allah’a imanı şöyle tefsir etti: Allah’tan başka ilah olmadığına benim de Allah’ın kulu elçisi olduğuma şehâdet edip, namaz kılmak, zekat vermek ve ganimet olarak ele geçirdiğiniz şeylerden beşte birini vermektir.⁵¹.

Kuteybe Hammad b. Zeyd vasıtasıyla Ebû Cemre’den, İbn Abbâs’tan bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

Tirmizî: Bu hadis sahih hasendir. Ebû Cemre ed Dubaî’nin ismi Nasr b. Imrân’dır. Şu’be de bu hadisi Cemre’den rivâyet etmiş ve şu ilaveyi yapmıştır:

⁵⁰ Tirmizî, a.g.e, ,c.V, s.8.

⁵¹ Tirmizî, a.g.e, ,c.V, s.8.

“Biliyor musunuz? İman nedir? Allah’tan başka ilah olmadığına benim Allah’ın peygamberi olduğuma şehâdet etmek” cümlesini ilave ederek aynı hadisi zikretmiştir. Kuteybe b. Saîd’den şöyle dediğini işittim: **“Şu dört ileri gelen âlime benzer bir kişi bir daha görmedim. Mâlik b. Enes, Leys b. Sa’d, Abbâd el Mühellebî ve Abdulvehhab es Sekafî.”**

Kuteybe diyor ki: Hergün Abbâd b. Abbâd’ın yanından iki hadis öğrenerek döndüğümüze memnun olurduk. Abbâd b. Abbâd, Mühelleb b. ebî Sufra’nın çocuklarındandır.

2614- Ebû Hüreyre (r.a.)’den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **“İmanın yetmişden fazla bölümü vardır. En aşağı yoldan zarar veren şeyleri kaldırıp atmak, en yüksek mertebesi de Allah’tan başka ilah yoktur sözünü söylemektir.”**⁵².

2616- Muâz b. Cebel (r.a.)’den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) ile bir yolculukta beraberdim yolda yürürken yanına yakın oldum Ey Allah’ın Rasûlü! Dedim; **“Bana öyle bir amel öğret ki beni Cehennem’den uzaklaştırıp Cennete koysun!”** Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **“Bana çok büyük bir soru sordun ama bu mesele Allah’ın kolaylaştırdığı kimseler için çok kolaydır. Şöyle ki: Her konuda ve her zaman kulluğu Allah’a yapar ona hiçbir şeyi ortak koşmazsın, namazını devamlı ve düzgün kılarırsın, zekatını verir, Ramazan orucunu tutar, haccedersin...”** Sonra şöyle devam etti: **“Sana hayır yollarını göstereceğim oruç kalkandır. Sadaka; suyun ateşi söndürdüğü gibi günahları siler süpürür. Kişinin gece kıldığı namazda yine hataları siler süpürür.”** Muâz dedi ki: Sonra, Rasûlullah (s.a.v.), 32 Secde sûresi 16-17. ayetini: **“Onlar yataklarından geceleri kalkarak korku ve ümid içerisinde Rablerine yalvaranlardır ve kendilerine geçimlik verdiğimiz şeylerden başkalarına harcayandır. Böyle davranan mü’minlere gelince yaptıklarından dolayı mükafat olarak öteki dünyada onlara şimdiye kadar gizli kalan göz aydınlığı olarak onlar için nelerin saklanıp bekletildiğini hiç kimse bilip hayal edemez”** okudu ve şöyle buyurdu: **“Size bütün işlerin başını, direğini ve en üst noktasını**

⁵² Tirmizî, a.g.e,c.V,s.10.

bildireyim mi? Bende evet, Ey Allah'ın Rasûlü! Dedim. Şöyle buyurdu: **“Her işin başı İslam, yani iradeyi Allah'a teslim etmek demektir. Direği namaz, zirvesi ve üst noktası da cihâd tır.”** Sonra şöyle devam etti: **“Sana tüm bunların can damarını bildireyim mi?”** Bende evet Ey Allah'ın Peygamberi dedim. **“Rasûlullah (s.a.v.) dilini tuttu ve kendi rahatlığın için şunu tut buyurdular.”** Ben de Ey Allah'ın Rasûlü!: Bizler konuşmalarımız yüzünden sorguya çekilecek miyiz? Dedim. Şöyle dedi: **“Anan hasretine yansın Ey Muâz! İnsanları yüzü koyun ve burunları yerde süründürerek Cehenneme dolduran dillerin kazandığından başkası değildir.”**⁵³.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2617- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **“Bir kimsenin mescidle ilgilenip oraya gidip geldiğini görürseniz onun imanına şâhid olunuz. Çünkü Allah: (9 tevbe: 18) de şöyle buyurur: Allah'ın mescidlerini ziyaret etmek yahut onları onarıp gözetmek, canlı tutup, zirvede kalmasını sağlamak ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan namazlarında dosdoğru ve devamlı olan, zekatlarını veren Allah'tan başka kimseden korkup çekinmeyen kimselere aittir. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır”** buyuruyor.⁵⁴.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

2638- Sunabihî (r.a.) vasıtasıyla Ubâde b. Sâmit'den rivâyet edilmiştir. Sunâbihî dedi ki: Ubâde b. Sâmit ölüm anındayken yanına girdim ve ağladım. Bunun üzerine yavaş ol niçin ağlıyorsun? Dedi. Eğer şâhidlik yapmam istenirse senin lehinde şâhidlik edeceğim şefaati izni verilirse sana şefaati edeceğim gücüm yettiğinde sana faydalı olmaya çalışacağım. Sonra sözlerini şöyle sürdürdü: Vallahi Rasûlullah (s.a.v.)'den işittiğim ve sizin için faydalı olan her hadisi size aktarmış bulunuyorum. Sadece bir hadis müstesna onu da bugün size anlatacağım çünkü varlığım ölümle kuşatılmıştır. Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: **“Kim Allah'tan**

⁵³ Tirmizî, a.g.e, c.V,s.11.

⁵⁴ Tirmizî, a.g.e, c.V,s.12.

başka ilah olmadığına ve Muhammed'in de Allah'ın peygamberi olduğuna şahidlik ederse Allah Cehennem ateşini ona haram kılar.”⁵⁵.

Bu konuda Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Câbir, İbn Ömer, Zeyd b. Hâlid'den de hadis rivâyet edilmiştir. Kimileri İbn Ömer'den işittim kimileri de İbn Uyeyne'den işittim demektedirler. Muhammed b. Aclan hadis konusunda güvenilir ve doğru bir kişidir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

Sunabihî, Abdurrahman b. Useyle, Ebû Abdullah'tır. Zührî'den rivâyet edildiğine göre Zührî'ye; Rasûlullah (s.a.v.)'in **“Allah'tan başka ilah yoktur diyen Cennete girecektir”** hadisi sorulmuştu da o da cevap olarak şöyle demişti: **“Bu durum İslam'ın başlangıcında farzların emir ve yasakların inmesinden önce idi.”**

Tirmizî: Bazı ilim adamlarına göre bu hadisin yorumu şöyledir: Tevhid inancına sahip olup tek Allah'a inanlar günahlarından dolayı azâb görseler bile sonunda Cehennem'den çıkacaklar ve Cennete gireceklerdir.

İbn Mes'ûd, Ebû Zerr, Imrân b. Husayn, Câbir b. Abdullah, İbn Abbâs, Ebû Saîd el Hudrî ve Enes b. Mâlik'den, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: **“Tevhid ehlerinden bir gurup Cehennem'den çıkarılıp Cennete gireceklerdir.”**

Aynı şekilde Saîd b. Cübeyr'den, İbrahim Nehaî'den ve tabinden pek çok kişi bu görüştedir

Ebû Hüreyre'den değişik bir şekilde Hıcr sûresinin 2. ayeti hakkında **“Kafirler çok kere Müslüman olmayı arzu edecekler.”** Şöyle dediği rivâyet edilmiştir: **“Tevhid ehli Cehennem'de cezalarını çekip Cennete girdiklerinde kafirler o zaman keşke Müslüman olsaydık diyecekler.”**

2639- Abdullah b. Amr b. As (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **“Allah kıyamet gününde ümmetinden bir kişiyi herkesin önünde ayırıp o kişi aleyhinde doksan dokuz dosya açacaktır. Her bir dosyanın boyu**

⁵⁵ Tirmizî, a.g.e, c.V,s.23.

gözün görebildiği mesafe kadar olacaktır sonra kendisine şöyle soracaktır: Bunlardan bir şeyi reddediyor musun? Amel muhafızım katip melekler sana haksızlık yapmışlar mıdır? O kimse hayır Ya Rabbi! Diye cevap verecektir. Sonra herhangi bir özrü var mı buyuracak o kimse hayır ya Rabbi diye cevap verecektir. Bunun üzerine Allah şöyle buyuracak evet yanımızda sana aid makbul bir amelin vardır ve bugün sana asla haksızlık edilmeyecektir. Üzerinde ben şehâdet ederim ki Allah'tan başka gerçek ilah yoktur Muhammed de onun kulu ve Rasûlüdür yazılı bir kağıt parçası çıkarılacak ve Allah kendi tartında kendin bulun diyecektir. O kişi de diyecek ki: Ya Rabbibu tek kağıt parçası... ve bu dosyalar nasıl olacak bu tartı işi... Allah'ta buyuracak ki bugün sana asla zulmetmeyecek... Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Günah sicilleri bir kefeye konulacak, kağıt parçası da bir kefeye konulacak sicillerin konulduğu kefe yukarı kalkacak kağıt parçası ağır çekecektir. Allah'ın ismi yanında hiç birşey ağır basamaz.”⁵⁶.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Kuteybe, İbn Lehîa vasıtasıyla Âmir b. Yahya'dan bu senedle bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

2643- Muâz b. Cebel (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **“Rasûlullah (s.a.v.) bana: Allah'ın kulları üzerindeki hakkı nedir? Biliyor musun, buyurdu. Ben de Allah ve Peygamberi daha iyi bilir dedim. Bunun üzerine buyurdu ki: Allah'ın kulları üzerindeki hakkı sadece ona ibadet edip kulluk yapmaları ve hiçbir şeyi ve kimseyi onun otoritesine ortak koşmamalarıdır.”**⁵⁷.

Sonra kullar bunu yaptıkları vakit kulların Allah üzerindeki hakları nedir biliyor musun? Buyurdu. Ben de Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dedim. Buyurdular ki: **“Onlara azâb etmemektir.”**

Bu hadis hasen sahihtir. Muâz b. Cebel tarafından da değişik bir şekilde rivâyet edilmiştir.

⁵⁶ Tirmizî, a.g.e, c.V,s.24.

⁵⁷ Tirmizî, a.g.e, c.V,s.26.

2644- Ebû Zerr (r.a.)’den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **“Cibril bana geldi ve Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmayarak ölen kimsenin Cennete gireceğini müjdeledi. Zina etse de hırsızlık yapsa da mı?”** Dedim. **“Evet”** buyurdular.⁵⁸.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda Ebû’d Derdâ’dan da hadis rivâyet edilmiştir.

1.2. Meleklerle İman İle İlgili Hadisler

2610- Yahya b. Ya’mur (r.a.)’den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kader konusunu inkâr konusunda ilk konuşan kişi Ma’bed el Cühenî idi nihayet ben ve Humeyd b. Abdurrahman el Hımyerî ile birlikte çıkıp Medîne’ye kadar geldik. Peygamber (s.a.v.)’in ashabından bir kişi ile karşılaşırsak ona şu kimselerin ortaya çıkardıkları kader konusunu soracağız dedik. Derken Abdullah b. Ömer ile karşılaştık mescidden dışarı çıkıyordu arkadaşım ile birlikte onun yanına vardık. Arkadaşımın bu konuda konuşmayı bana bırakacağına inandığım için İbn Ömer’e: Ey Ebû Abdurrahman: Bazı kimseler Kur’ân okuyorlar ve ilimde derin meselelere dalıyorlar kader diye bir şeyin olmadığını her işin hemen o anda meydana geliveren bir durum olduğunu söylüyorlar. Abdullah b. Ömer şöyle dedi: Onlarla bir daha karşılaşırsan benim onlardan uzak olduğumu onların da benden uzak olduklarını kendilerine haber ver. Abdullah’ın yeminle söyleyebileceği bir gerçek varsa oda şudur: Onlardan biri Allah yolunda Uhud dağı kadar altın harcarsa kadere ve kaderin hayrına ve şerrine iman etmedikçe kendisinden kabul edilmez.

Yahya b. Ya’mur dedi ki: Sonra Abdullah b. Ömer bir hadis anlatmaya başladı ve dedi ki: Ömer b. Hattâb şöyle demiştir: Bir zamanlar Rasûlullah (s.a.v.)’in yanında idik. Bu esnada elbisesi bembeyaz saçları simsiyah bir adam çıkageldi. Üzerinde yolculuk izleri görülmüyordu, içimizden hiçbir kimse de kendisini tanımıyordu. Bu kimse Rasûlullah (s.a.v.)’in yanına geldi dizini Rasûlullah (s.a.v.)’in dizine yapıştırdı ve Ey Muhammed! İman nedir? Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ahiret gününe,

⁵⁸ Tirmizî, a.g.e,c.V, s.27.

hayır ve şerri ile kadere inanmaktır. Sonra o adam İslam nedir? diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in, Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şehâdet edip namazı kılmak zekat vermek haccetmek ve Ramazan orucunu tutmaktır. Sonra o adam ihsan nedir? Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) de şöyle buyurdu Allah'ı görür gibi ibadet etmendir. Sen onu görmesen bile o seni her an görmektedir. Ömer dedi ki: Tüm bu sorduğu sorularda Rasûlullah (s.a.v.)'in cevabı üzerine o kimse hep **“doğru söylüyorsun”** diyordu. Biz de bu adama hayret ettik, hem soru soruyor hem de doğru söyledin diyerek tasdik ediyordu. O adam tekrar sordu: Kıyamet ne zaman kopacaktır? Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Kıyamet hakkında soru sorulan kişi; soran kişiden daha bilgili değildir. Bu sefer o adam kıyametin alametleri nedir? Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.)'de şöyle buyurdu: Cariyenin hanımefendisini doğurması, (yani doğan çocuklar ana ve babalarına köle muamelesi yapacaklar) yalın ayak çıplak ve fakir koyun çobanlarını yaptırdıkları binalarla boy ölçüşürken görmendir. Ömer dedi ki: Bu olaydan üç gün sonra Rasûlullah (s.a.v.), benimle karşılaştı ve Ey Ömer! O soru soran kim idi! biliyor musun? O Cibril idi, size dini konuları öğretmeye gelmişti.”⁵⁹.

Ahmed b. Muhammed, İbn'ül Mübarek vasıtasıyla Kehmes b. Hasan'dan aynı senedle bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir. Bu konuda Talha b. Ubeydullah, Enes b. Mâlik ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ömer'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

Aynı hadis İbn Ömer'den de rivâyet edilmiştir. Sahih olan rivâyet İbn Ömer'in, Ömer'den yaptığı rivâyettir.

2644- Ebû Zerr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **“Cibril bana geldi ve Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayarak ölen kimsenin Cennete gireceğini müjdeledi. Zina etse de hırsızlık yapsa da mı?”** Dedim. **“Evet”** buyurdular.⁶⁰.

⁵⁹ Tirmizî, a.g.e, c.V,s.6.

⁶⁰ Tirmizî, a.g.e,c.V, s.27.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda Ebû'd Derdâ'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

1.3. Kitaplara İman İle İlgili Hadisler

2610- Yahya b. Ya'mur (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kader konusunu inkâr konusunda ilk konuşan kişi Ma'bed el Cühenî idi nihayet ben ve Humeyd b. Abdurrahman el Hımyerî ile birlikte çıkıp Medîne'ye kadar geldik. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından bir kişi ile karşılaşırsak ona şu kimselerin ortaya çıkardıkları kader konusunu soracağız dedik. Derken Abdullah b. Ömer ile karşılaştık mescidden dışarı çıkıyordu arkadaşım ile birlikte onun yanına vardık. Arkadaşımın bu konuda konuşmayı bana bırakacağına inandığım için İbn Ömer'e: Ey Ebû Abdurrahman: Bazı kimseler Kur'ân okuyorlar ve ilimde derin meselelere dalıyorlar kader diye bir şeyin olmadığını her işin hemen o anda meydana geliveren bir durum olduğunu söylüyorlar. Abdullah b. Ömer şöyle dedi: Onlarla bir daha karşılaşırsan benim onlardan uzak olduğumu onların da benden uzak olduklarını kendilerine haber ver. Abdullah'ın yeminle söyleyebileceği bir gerçek varsa oda şudur: Onlardan biri Allah yolunda Uhud dağı kadar altın harcarsa kadere ve kaderin hayrına ve şerrine iman etmedikçe kendisinden kabul edilmez.

Yahya b. Ya'mur dedi ki: Sonra Abdullah b. Ömer bir hadis anlatmaya başladı ve dedi ki: Ömer b. Hattâb şöyle demiştir: Bir zamanlar Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında idik. Bu esnada elbisesi bembeyaz saçları simsiyah bir adam çıkageldi. Üzerinde yolculuk izleri görülüyordu, içimizden hiçbir kimse de kendisini tanımıyordu. Bu kimse Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına geldi dizini Rasûlullah (s.a.v.)'in dizine yapıştırdı ve Ey Muhammed! İman nedir? Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ahiret gününe, **hayır ve şerri ile kadere** inanmaktır. Sonra o adam İslam nedir? diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in, Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şehâdet edip namazı kılmak zekât vermek haccetmek ve Ramazan orucunu tutmaktır. Sonra o adam ihsan nedir? Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) de şöyle buyurdu Allah'ı görür gibi ibadet etmendir. Sen onu

görmesen bile o seni her an görmektedir. Ömer dedi ki: Tüm bu sorduğu sorularda Rasûlullah (s.a.v.)'in cevabı üzerine o kimse hep “**doğru söylüyorsun**” diyordu. Biz de bu adama hayret ettik, hem soru soruyor hem de doğru söyledin diyerek tasdik ediyordu. O adam tekrar sordu: Kıyamet ne zaman kopacaktır? Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Kıyamet hakkında soru sorulan kişi; soran kişiden daha bilgili değildir. Bu sefer o adam kıyametin alametleri nedir? Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.)'de şöyle buyurdu: Cariyenin hanımefendisini doğurması, (yani doğan çocuklar ana ve babalarına köle muamelesi yapacaklar) yalın ayak çıplak ve fakir koyun çobanlarını yaptırdıkları binalarla boy ölçüşürken görmendir. Ömer dedi ki: Bu olaydan üç gün sonra Rasûlullah (s.a.v.), benimle karşılaştı ve Ey Ömer! O soru soran kim idi! biliyor musun? O Cibril idi, size dini konuları öğretmeye gelmişti.”⁶¹.

Ahmed b. Muhammed, İbn'ül Mübarek vasıtasıyla Kehmes b. Hasan'dan aynı senedle bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir. Bu konuda Talha b. Ubeydullah, Enes b. Mâlik ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ömer'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

Aynı hadis İbn Ömer'den de rivâyet edilmiştir. Sahih olan rivâyet İbn Ömer'in, Ömer'den yaptığı rivâyettir.

1.4. Peygamberlere İman İle İlgili Hadisler

2608- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **“Bu insanlarla Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed (s.a.v.)'in onun kulu ve peygamberi olduğuna şehâdet edinceye, bizim kiblemize dönünceye, bizim kestiğimizi yiyinceye, bizim namazımızı kılncaya kadar savaşmam emredildi. Bunları yaptıkları takdirde canları ve malları bize haram olur...”**⁶².

Bu konuda Muâz b. Cebel ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

⁶¹ Tirmizî, a.g.e, c.V,s.6.

⁶² Tirmizî, a.g.e,c.V, s.4.

Yahya b. Eyyûb bu hadisin bir benzerini Humeyd ve Enes'den rivâyet etmiştir.

2609- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **“İslam beş esas üzerine kurulmuştur. Allah'tan başka ilah olmadığına Muhammed'in, Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan orucu tutmak ve Ka'be'yi hacetmek.”**⁶³.

Bu konuda Cerir b. Abdullah'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Değişik şekillerde de İbn Ömer'den rivâyet edilmiştir.

Suayr b. Hıms hadisçiler yanında güvenilir bir kişidir. Ebû Küreyb Vekî' vasıtasıyla Hanzale b. ebî Sûfyân el Cumahî'den, İkrime b. Hâlid el Mahzûmî'den ve İbn Ömer'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmışlardır.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2610- Yahya b. Ya'mur (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kader konusunu inkâr konusunda ilk konuşan kişi Ma'bed el Cühenî idi nihayet ben ve Humeyd b. Abdurrahman el Hımyerî ile birlikte çıkıp Medîne'ye kadar geldik. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından bir kişi ile karşılaşırsak ona şu kimselerin ortaya çıkardıkları kader konusunu soracağız dedik. Derken Abdullah b. Ömer ile karşılaştık mescidden dışarı çıkıyordu arkadaşım ile birlikte onun yanına vardık. Arkadaşımın bu konuda konuşmayı bana bırakacağına inandığım için İbn Ömer'e: Ey Ebû Abdurrahman: Bazı kimseler Kur'ân okuyorlar ve ilimde derin meselelere dalıyorlar kader diye bir şeyin olmadığını her işin hemen o anda meydana geliveren bir durum olduğunu söylüyorlar. Abdullah b. Ömer şöyle dedi: Onlarla bir daha karşılaşırsan benim onlardan uzak olduğumu onların da benden uzak olduklarını kendilerine haber ver. Abdullah'ın yeminle söyleyebileceği bir gerçek varsa oda şudur: Onlardan biri Allah yolunda Uhud dağı kadar altın harcasa kadere ve kaderin hayrına ve şerrine iman etmedikçe kendisinden kabul edilmez.

Yahya b. Ya'mur dedi ki: Sonra Abdullah b. Ömer bir hadis anlatmaya başladı ve dedi ki: Ömer b. Hattâb şöyle demiştir: Bir zamanlar Rasûlullah (s.a.v.)'in

⁶³ Tirmizî, a.g.e, c.V,s.5.

yanında idik. Bu esnada elbisesi bembeyaz saçları simsiyah bir adam çıkageldi. Üzerinde yolculuk izleri görülüyordu, içimizden hiçbir kimse de kendisini tanımıyordu. Bu kimse Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına geldi dizini Rasûlullah (s.a.v.)'in dizine yapıştırdı ve Ey Muhammed! İman nedir? Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ahiret gününe, **hayır ve şerri ile kadere** inanmaktır. Sonra o adam İslam nedir? diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in, Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şehâdet edip namazı kılmak zekat vermek haccetmek ve Ramazan orucunu tutmaktır. Sonra o adam ihsan nedir? Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) de şöyle buyurdu Allah'ı görür gibi ibadet etmendir. Sen onu görmesen bile o seni her an görmektedir. Ömer dedi ki: Tüm bu sorduğu sorularda Rasûlullah (s.a.v.)'in cevabı üzerine o kimse hep **“doğru söylüyorsun”** diyordu. Biz de bu adama hayret ettik, hem soru soruyor hem de doğru söyledin diyerek tasdik ediyordu. O adam tekrar sordu: Kıyamet ne zaman kopacaktır? Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Kıyamet hakkında soru sorulan kişi; soran kişiden daha bilgili değildir. Bu sefer o adam kıyametin alametleri nedir? Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.)'de şöyle buyurdu: Cariyenin hanımefendisini doğurması, (yani doğan çocuklar ana ve babalarına köle muamelesi yapacaklar) yalın ayak çıplak ve fakir koyun çobanlarını yaptırdıkları binalarla boy ölçüşürken görmendir. Ömer dedi ki: Bu olaydan üç gün sonra Rasûlullah (s.a.v.), benimle karşılaştı ve Ey Ömer! O soru soran kim idi! biliyor musun? O Cibril idi, size dini konuları öğretmeye gelmişti.”⁶⁴.

Ahmed b. Muhammed, İbn'ül Mübarek vasıtasıyla Kehmes b. Hasan'dan aynı senedle bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir. Bu konuda Talha b. Ubeydullah, Enes b. Mâlik ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ömer'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

Aynı hadis İbn Ömer'den de rivâyet edilmiştir. Sahih olan rivâyet İbn Ömer'in, Ömer'den yaptığı rivâyettir.

⁶⁴ Tirmizî, a.g.e, c.V,s.6.

2611- İbn Abbâs (r.a.)’den rivâyete şöyle demiştir: Abdulkays heyeti Rasûlullah (s.a.v.)’e geldi ve: **“Biz Rabia kabilesinin şu boyu olarak seninle ancak haram aylarda görüşebiliyoruz bize bir şey emret ki onu senden öğrenip arkamızda olanları da ona davet edelim”** dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Dört şeyi size emrederim; **“Öncelikle Allah’a iman”** sonra Allah’a imanı şöyle tefsir etti: Allah’tan başka ilah olmadığına benim de Allah’ın kulu elçisi olduğuma şehâdet edip, namaz kılmak, zekât vermek ve ganimet olarak ele geçirdiğiniz şeylerden beşte birini vermektir.⁶⁵

Kuteybe Hammad b. Zeyd vasıtasıyla Ebû Cemre’den, İbn Abbâs’tan bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

Tirmizî: Bu hadis sahih hasendir. Ebû Cemre ed Dubaî’nin ismi Nasr b. Imrân’dır. Şu’be de bu hadisi Cemre’den rivâyet etmiş ve şu ilaveyi yapmıştır: **“Biliyor musunuz? İman nedir? Allah’tan başka ilah olmadığına benim Allah’ın peygamberi olduğuma şehâdet etmek”** cümlesini ilave ederek aynı hadisi zikretmiştir. Kuteybe b. Saîd’den şöyle dediğini işittim: **“Şu dört ileri gelen âlime benzer bir kişi bir daha görmedim. Mâlik b. Enes, Leys b. Sa’d, Abbâd el Mühellebî ve Abdulvehhab es Sekafî.”**

Kuteybe diyor ki: Hergün Abbâd b. Abbâd’ın yanından iki hadis öğrenerek döndüğümüze memnun olurduk. Abbâd b. Abbâd, Mühelleb b. ebî Sufra’nın çocuklarından.

2623- Abbâs b. Abdulmuttalib (r.a.)’den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)’in şöyle buyurduğunu işitmiştir: **“Rab olarak Allah’ı din olarak İslamı, Peygamber olarakta Muhammed’i kabul edip o hayattan da razı olan kişi imanın tadını tatmıştır.”**⁶⁶

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2624- Enes (r.a.)’den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **“Her kimde üç özellik bulunursa bunlar sayesinde imanın tadını bulur. Allah ve Peygamber (s.a.v.)’in bir kimseye başkalarından daha sevimli olması kişinin**

⁶⁵ Tirmizî, a.g.e, c.V,s.8.

⁶⁶ Tirmizî, a.g.e, c.V,s.14.

sevdiğini Allah için sevmesi Allah tarafından kurtarıldıktan sonra küfre dönmekten ateşe atılmaktan hoşlanmadığı kadar hoşlanmaması.”⁶⁷.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadisi Katâde de Enes’den aynı şekilde rivâyet etmiştir.

2638- Sunabihî (r.a.) vasıtasıyla Ubâde b. Sâmit’den rivâyet edilmiştir. Sunâbihî dedi ki: Ubâde b. Sâmit ölüm anındayken yanına girdim ve ağladım. Bunun üzerine yavaş ol niçin ağlıyorsun? Dedi. Eğer şâhidlik yapmam istenirse senin lehinde şâhidlik edeceğim şefaati izni verilirse sana şefaati edeceğim gücüm yettiğinde sana faydalı olmaya çalışacağım. Sonra sözlerini şöyle sürdürdü: Vallahi Rasûlullah (s.a.v.)’den işittiğim ve sizin için faydalı olan her hadisi size aktarmış bulunuyorum. Sadece bir hadis müstesna onu da bugün size anlatacağım çünkü varlığım ölümle kuşatılmıştır. Rasûlullah (s.a.v.)’in şöyle buyurduğunu işittim: **“Kim Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in de Allah’ın peygamberi olduğuna şâhidlik ederse Allah Cehennem ateşini ona haram kılar.”**⁶⁸.

Bu konuda Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Câbir, İbn Ömer, Zeyd b. Hâlid’den de hadis rivâyet edilmiştir. Kimileri İbn Ömer’den işittim kimileri de İbn Uyeyne’den işittim demektedirler. Muhammed b. Aclan hadis konusunda güvenilir ve doğru bir kişidir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

Sunabihî, Abdurrahman b. Useyle, Ebû Abdullah’tır. Zührî’den rivâyet edildiğine göre Zührî’ye; Rasûlullah (s.a.v.)’in **“Allah’tan başka ilah yoktur diyen Cennete girecektir”** hadisi sorulmuştu da o da cevap olarak şöyle demişti: **“Bu durum İslam’ın başlangıcında farzların emir ve yasakların inmesinden önce idi.”**

Tirmizî: Bazı ilim adamlarına göre bu hadisin yorumu şöyledir: Tevhid inancına sahip olup tek Allah’a inanlar günahlarından dolayı azâb görseler bile sonunda Cehennem’den çıkacaklar ve Cennete gireceklerdir.

⁶⁷ Tirmizî, a.g.e, c.Vs.15.

⁶⁸ Tirmizî, a.g.e, c.V,s.23.

İbn Mes'ûd, Ebû Zerr, Imrân b. Husayn, Câbir b. Abdullah, İbn Abbâs, Ebû Saîd el Hudrî ve Enes b. Mâlik'den, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: **“Tevhid ehlinde bir gurup Cehennem'den çıkarılıp Cennete gireceklerdir.”**

Aynı şekilde Saîd b. Cübeyr'den, İbrahim Nehaî'den ve tabiinden pek çok kişi bu görüştedir

Ebû Hüreyre'den değişik bir şekilde Hıcr sûresinin 2. ayeti hakkında **“Kafirler çok kere Müslüman olmayı arzu edecekler.”** Şöyle dediği rivâyet edilmiştir: **“Tevhid ehli Cehennem'de cezalarını çekip Cennete girdiklerinde kafirler o zaman keşke Müslüman olsaydık diyecekler.”**

2639- Abdullah b. Amr b. As (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **“Allah kıyamet gününde ümmetinden bir kişiyi herkesin önünde ayırıp o kişi aleyhinde doksan dokuz dosya açacaktır. Her bir dosyanın boyu gözün görebildiği mesafe kadar olacaktır sonra kendisine şöyle soracaktır: Bunlardan bir şeyi reddediyor musun? Amel muhafızım kâtip melekler sana haksızlık yapmışlar mıdır? O kimse hayır Ya Rabbi! Diye cevap verecektir. Sonra herhangi bir özrü var mı buyuracak o kimse hayır ya Rabbi diye cevap verecektir. Bunun üzerine Allah şöyle buyuracak evet yanımızda sana aid makbul bir amelin vardır ve bugün sana asla haksızlık edilmeyecektir. Üzerinde ben şehâdet ederim ki Allah'tan başka gerçek ilah yoktur Muhammed de onun kulu ve Rasûlüdür yazılı bir kağıt parçası çıkarılacak ve Allah kendi tartında kendin bulun diyecektir. O kişi de diyecek ki: Ya Rabbibu tek kağıt parçası... ve bu dosyalar nasıl olacak bu tartı işi... Allah'ta buyuracak ki bugün sana asla zulmetmeyecek... Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Günah sicilleri bir kefeye konulacak, kağıt parçası da bir kefeye konulacak sicillerin konulduğu kefe yukarı kalkacak kağıt parçası ağır çekecektir. Allah'ın ismi yanında hiç birşey ağır basamaz.”⁶⁹.**

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

⁶⁹ Tirmizî, a.g.e, c.V,s.24.

Kuteybe, İbn Lehîa vasıtasıyla Âmir b. Yahya'dan bu senedle bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

1.5. Ahirete İman İle İlgili Hadisler

2610- Yahya b. Ya'mur (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kader konusunu inkâr konusunda ilk konuşan kişi Ma'bed el Cühenî idi nihayet ben ve Humejd b. Abdurrahman el Hımyerî ile birlikte çıkıp Medîne'ye kadar geldik. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından bir kişi ile karşılaşırsak ona şu kimselerin ortaya çıkardıkları kader konusunu soracağız dedik. Derken Abdullah b. Ömer ile karşılaştık mescidden dışarı çıkıyordu arkadaşım ile birlikte onun yanına vardık. Arkadaşımın bu konuda konuşmayı bana bırakacağına inandığım için İbn Ömer'e: Ey Ebû Abdurrahman: Bazı kimseler Kur'ân okuyorlar ve ilimde derin meselelere dalıyorlar kader diye bir şeyin olmadığını her işin hemen o anda meydana geliveren bir durum olduğunu söylüyorlar. Abdullah b. Ömer şöyle dedi: Onlarla bir daha karşılaşırsan benim onlardan uzak olduğumu onların da benden uzak olduklarını kendilerine haber ver. Abdullah'ın yeminle söyleyebileceği bir gerçek varsa oda şudur: Onlardan biri Allah yolunda Uhud dağı kadar altın harcasa kadere ve kaderin hayrına ve şerrine iman etmedikçe kendisinden kabul edilmez.

Yahya b. Ya'mur dedi ki: Sonra Abdullah b. Ömer bir hadis anlatmaya başladı ve dedi ki: Ömer b. Hattâb şöyle demiştir: Bir zamanlar Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında idik. Bu esnada elbisesi bembeyaz saçları simsiyah bir adam çıkageldi. Üzerinde yolculuk izleri görülmüyordu, içimizden hiçbir kimse de kendisini tanıımıyordu. Bu kimse Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına geldi dizini Rasûlullah (s.a.v.)'in dizine yapıştırdı ve Ey Muhammed! İman nedir? Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ahiret gününe, **hayır ve şerri ile kadere** inanmaktır. Sonra o adam İslam nedir? diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in, Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şehâdet edip namazı kılmak zekât vermek hacetmek ve Ramazan orucunu tutmaktır. Sonra o adam ihsan nedir? Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) de şöyle buyurdu Allah'ı görür gibi ibadet etmendir. Sen onu görmesen bile o seni her an görmektedir. Ömer dedi ki: Tüm bu sorduğu sorularda

Rasûlullah (s.a.v.)’in cevabı üzerine o kimse hep “**doğru söylüyorsun**” diyordu. Biz de bu adama hayret ettik, hem soru soruyor hem de doğru söyledin diyerek tasdik ediyordu. O adam tekrar sordu: Kıyamet ne zaman kopacaktır? Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Kıyamet hakkında soru sorulan kişi; soran kişiden daha bilgili değildir. Bu sefer o adam kıyametin alametleri nedir? Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.)’de şöyle buyurdu: Cariyenin hanımefendisini doğurması, (yani doğan çocuklar ana ve babalarına köle muamelesi yapacaklar) yalın ayak çıplak ve fakir koyun çobanlarını yaptırdıkları binalarla boy ölçüşürken görmendir. Ömer dedi ki: Bu olaydan üç gün sonra Rasûlullah (s.a.v.), benimle karşılaştı ve Ey Ömer! O soru soran kim idi! biliyor musun? O Cibril idi, size dini konuları öğretmeye gelmişti.”⁷⁰.

Ahmed b. Muhammed, İbn’ül Mübarek vasıtasıyla Kehmes b. Hasan’dan aynı senedle bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir. Bu konuda Talha b. Ubeydullah, Enes b. Mâlik ve Ebû Hüreyre’den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ömer’den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

Aynı hadis İbn Ömer’den de rivâyet edilmiştir. Sahih olan rivâyet İbn Ömer’in, Ömer’den yaptığı rivâyettir.

2613- Ebû Hüreyre (r.a.)’den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) insanlara hutbe vererek öğüt verdi ve şöyle buyurdu: “**Ey kadınlar cemaati! Sadaka veriniz, çünkü Cehennem’in çoğunluğu sizdendir.**”

Bunun üzerine içlerinden bir kadın; “**Ey Allah’ın Rasûlü! Bunun sebebi nedir?**” Diye sorunca; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “**Kocalarınıza karşı lanet etmeniz ve nankörlüğünüzün çok olmasındandır. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle devam etti: Akıllı ve dirayetli erkekleri; siz akıl ve dini noksan kadınlardan daha çabuk yoldan çıkararı görmedim. İçlerinden bir kadın: Kadının akıl ve din yönünden eksigi nedir? Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Sizden iki kadının şâhidliği bir erkeğin şâhidliğine eşittir. Dininizin eksigi ise**

⁷⁰ Tirmizî, a.g.e,c.V, s.6.

hayız görmenizdir ki hayızlı olduğunuz günlerde birkaç gün namaz kılamazsınız.”⁷¹.

Bu konuda Ebû Saîd ve İbn Ömer’den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle sahih garib hasendir.

2616- Muâz b. Cebel (r.a.)’den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) ile bir yolculukta beraberdim yolda yürürken yanına yakın oldum Ey Allah’ın Rasûlü! Dedim; **“Bana öyle bir amel öğret ki beni Cehennem’den uzaklaştırıp Cennete koysun!”** Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **“Bana çok büyük bir soru sordun ama bu mesele Allah’ın kolaylaştırdığı kimseler için çok kolaydır. Şöyle ki: Her konuda ve her zaman kulluğu Allah’a yapar ona hiçbir şeyi ortak koşmazsın, namazını devamlı ve düzgün kılarısın, zekâtını verir, Ramazan orucunu tutar, haccedersin...”** Sonra şöyle devam etti: **“Sana hayır yollarını göstereceğim oruç kalkandır. Sadaka; suyun ateşi söndürdüğü gibi günahları siler süpürür. Kişinin gece kıldığı namazda yine hataları siler süpürür.”** Muâz dedi ki: Sonra, Rasûlullah (s.a.v.), 32 Secde sûresi 16-17. ayetini: **“Onlar yataklarından geceleri kalkarak korku ve ümid içerisinde Rablerine yalvaranlardır ve kendilerine geçimlik verdiğimiz şeylerden başkalarına harcayandır. Böyle davranan mü’minlere gelince yaptıklarından dolayı mükâfat olarak öteki dünyada onlara şimdiye kadar gizli kalan göz aydınlığı olarak onlar için nelerin saklampa bekletildiğini hiç kimse bilip hayal edemez”** okudu ve şöyle buyurdu: **“Size bütün işlerin başını, direğini ve en üst noktasını bildireyim mi? Bende evet, Ey Allah’ın Rasûlü! Dedim. Şöyle buyurdu: “Her işin başı İslam, yani iradeyi Allah’a teslim etmek demektir. Direği namaz, zirvesi ve üst noktası da cihâd tır.”** Sonra şöyle devam etti: **“Sana tüm bunların can damarını bildireyim mi?”** Bende evet Ey Allah’ın Peygamberi dedim. **“Rasûlullah (s.a.v.) dilini tuttu ve kendi rahatlığın için şunu tut buyurdular.”** Ben de Ey Allah’ın Rasûlü!: Bizler konuşmalarımız yüzünden sorguya çekilecek miyiz? Dedim. Şöyle dedi: **“Anan hasretine yansın Ey Muâz! İnsanları yüzü koyun ve**

⁷¹ Tirmizî, a.g.e, c.V,s.10.

burunları yerde süründürerek Cehenneme dolduran dillerin kazandığından başkası değildir.”⁷².

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2617- Ebû Saîd (r.a.)’den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **“Bir kimsenin mescidle ilgilenip oraya gidip geldiğini görürseniz onun imanına şâhid olunuz. Çünkü Allah: (9 tevbe: 18) de şöyle buyurur: Allah’ın mescidlerini ziyaret etmek yahut onları onarıp gözetmek, canlı tutup, zirvede kalmasını sağlamak ancak Allah’a ve ahiret gününe inanan namazlarında dosdoğru ve devamlı olan, zekâtlarını veren Allah’tan başka kimseden korkup çekinmeyen kimselere aittir. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır”** buyuruyor⁷³.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

2626- Ali (r.a.)’den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **“Kim bir suç işler de cezasını bu dünyada çekerse Allah ahirette kuluna cezayı ikileyerek tekrar vermek durumunda değildir. Kim bir suç işler de Allah onu örter ve kendisini affederse, kıyamet günü o kulunu tekrar cezalandırmaz. Affetmesi ve bağışlaması cezalandırmasından daha çoktur.”** (İbn Mâce, Hudud: 33)⁷⁴.

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir. İlim adamlarının görüşü bu hadise göredir. Zina hırsızlık ve şarap içme yüzünden kişinin kâfir olacağına hüküm veren bir âlim tanımıyoruz.

2638- Sunabihî (r.a.) vasıtasıyla Ubâde b. Sâmit’den rivâyet edilmiştir. Sunâbihî dedi ki: Ubâde b. Sâmit ölüm anındayken yanına girdim ve ağladım. Bunun üzerine yavaş ol niçin ağlıyorsun? Dedi. Eğer şâhidlik yapmam istenirse senin lehinde şâhidlik edeceğim şefaati izni verilirse sana şefaati edeceğim gücüm yettiğinde sana faydalı olmaya çalışacağım. Sonra sözlerini şöyle sürdürdü: Vallahi Rasûlullah (s.a.v.)’den işittiğim ve sizin için faydalı olan her hadisi size aktarmış bulunuyorum. Sadece bir hadis müstesna onu da bugün size anlatacağım çünkü varlığım ölümle kuşatılmıştır. Rasûlullah (s.a.v.)’in şöyle buyurduğunu işittim: **“Kim Allah’tan**

⁷² Tirmizî, a.g.e, c.V,s.11.

⁷³ Tirmizî, a.g.e, c.V,s.12.

⁷⁴ Tirmizî, a.g.e, c.V,s.16.

başka ilah olmadığına ve Muhammed'in de Allah'ın peygamberi olduğuna şahidlik ederse Allah Cehennem ateşini ona haram kılar.”⁷⁵.

Bu konuda Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Câbir, İbn Ömer, Zeyd b. Hâlid'den de hadis rivâyet edilmiştir. Kimileri İbn Ömer'den işittim kimileri de İbn Uyeyne'den işittim demektedirler. Muhammed b. Aclan hadis konusunda güvenilir ve doğru bir kişidir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

Sunabihî, Abdurrahman b. Useyle, Ebû Abdullah'tır. Zührî'den rivâyet edildiğine göre Zührî'ye; Rasûlullah (s.a.v.)'in **“Allah'tan başka ilah yoktur diyen Cennete girecektir”** hadisi sorulmuştu da o da cevap olarak şöyle demişti: **“Bu durum İslam'ın başlangıcında farzların emir ve yasakların inmesinden önce idi.”**

Tirmizî: Bazı ilim adamlarına göre bu hadisin yorumu şöyledir: Tevhid inancına sahip olup tek Allah'a inanlar günahlarından dolayı azâb görseler bile sonunda Cehennem'den çıkacaklar ve Cennete gireceklerdir.

İbn Mes'ûd, Ebû Zerr, Imrân b. Husayn, Câbir b. Abdullah, İbn Abbâs, Ebû Saîd el Hudrî ve Enes b. Mâlik'den, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: **“Tevhid ehlerinden bir gurup Cehennem'den çıkarılıp Cennete gireceklerdir.”**

Aynı şekilde Saîd b. Cübeyr'den, İbrahim Nehaî'den ve tabiinden pek çok kişi bu görüştedir

Ebû Hüreyre'den değişik bir şekilde Hıcr sûresinin 2. ayeti hakkında **“Kâfirler çok kere Müslüman olmayı arzu edecekler.”** Şöyle dediği rivâyet edilmiştir: **“Tevhid ehli Cehennem'de cezalarını çekip Cennete girdiklerinde kâfirler o zaman keşke Müslüman olsaydık diyecekler.”**

2639- Abdullah b. Amr b. As (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **“Allah kıyamet gününde ümmetinden bir kişiyi herkesin önünde ayırıp o kişi aleyhinde doksan dokuz dosya açacaktır. Her bir dosyanın boyu**

⁷⁵ Tirmizî, a.g.e, c.V,s.23.

gözün görebildiği mesafe kadar olacaktır sonra kendisine şöyle soracaktır: Bunlardan bir şeyi reddediyor musun? Amel muhafızım kâtip melekler sana haksızlık yapmışlar mıdır? O kimse hayır Ya Rabbi! Diye cevap verecektir. Sonra herhangi bir özrün var mı buyuracak o kimse hayır ya Rabbi diye cevap verecektir. Bunun üzerine Allah şöyle buyuracak evet yanımızda sana aid makbul bir amelin vardır ve bugün sana asla haksızlık edilmeyecektir. Üzerinde ben şehâdet ederim ki Allah'tan başka gerçek ilah yoktur Muhammed de onun kulu ve Rasûlüdür yazılı bir kağıt parçası çıkarılacak ve Allah kendi tartında kendin bulun diyecektir. O kişi de diyecek ki: Ya Rabbibu tek kağıt parçası... ve bu dosyalar nasıl olacak bu tartı işi... Allah'ta buyuracak ki bugün sana asla zulmetmeyecek... Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Günah sicilleri bir kefeye konulacak, kağıt parçası da bir kefeye konulacak sicillerin konulduğu kefe yukarı kalkacak kağıt parçası ağır çekecektir. Allah'ın ismi yanında hiç birşey ağır basamaz.”⁷⁶.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Kuteybe, İbn Lehîa vasıtasıyla Âmir b. Yahya'dan bu senedle bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

2643- Muâz b. Cebel (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **“Rasûlullah (s.a.v.) bana: Allah'ın kulları üzerindeki hakkı nedir? Biliyor musun, buyurdu. Ben de Allah ve Peygamberi daha iyi bilir dedim. Bunun üzerine buyurdu ki: Allah'ın kulları üzerindeki hakkı sadece ona ibadet edip kulluk yapmaları ve hiçbir şeyi ve kimseyi onun otoritesine ortak koşmamalarıdır.”**⁷⁷.

Sonra kullar bunu yaptıkları vakit kulların Allah üzerindeki hakları nedir biliyor musun? Buyurdu. Ben de Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dedim. Buyurdular ki: **“Onlara azâb etmemektir.”**

Bu hadis hasen sahihtir. Muâz b. Cebel tarafından da değişik bir şekilde rivâyet edilmiştir.

⁷⁶ Tirmizî, a.g.e, c.V, s.24.

⁷⁷ Tirmizî, a.g.e, c.V, s.26.

2644- Ebû Zerr (r.a.)’den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **“Cibril bana geldi ve Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmayarak ölen kimsenin Cennete gireceğini müjdeledi. Zina etse de hırsızlık yapsa da mı?”** Dedim. **“Evet”** buyurdular⁷⁸.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda Ebû’d Derdâ’dan da hadis rivâyet edilmiştir.

1.6. Kaza Ve Kadere İman İle İlgili Hadisler

2133- Ebû Hüreyre (r.a.)’den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kader konusunda birbirimizle münakaşa etmekte iken Rasûlullah (s.a.v.) üzerimize çıkageldi o kadar kızdı ki yüzü kızardı yanaklarından sanki kan fışkıracaktı, sonra şöyle buyurdu: **“Size bu konuda münakaşa mı emredildi yoksa ben bu konular için mi? gönderildim. Sizden önceki toplumlar bu konuda münakaşa ettikleri için helak olup gittiler. Bu konuda münakaşa etmemenizi istiyorum bu konuda münakaşa etmemenizi istiyorum.”**⁷⁹.

2134- Ebû Hüreyre (r.a.)’den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), buyurdular ki: **“Âdem ve Musa karşılıklı münakaşa ettiler. Musa dedi ki: Ey Âdem, Allah; seni eliyle yaratıp, sana ruhundan üfürüp, can verdi. (Sen de Cennet’te yasak meyveden yemek sûretiyle) insanların Cennet’ten çıkarılmalarına sebep oldun. Âdem de dedi ki: Sen de Allah’ın konuşmak için seçtiği Musa’sın, gökleri ve yeri yaratmadan önce Allah’ın benim hakkımda yazdığı bir işi işledim diye beni niçin kınıyorsun? Rasûlullah (s.a.v.), böylece Âdem, Musa’ya sağlam delilli konuşmasıyla galip geldi”** buyurdu.⁸⁰

Tirmizî: Bu konuda Ömer ve Cündüp’den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis bu şekliyle Süleyman et Teymî’nin, A’meş’den rivâyeti olarak bu şekliyle hasen sahih garibtir.

⁷⁸ Tirmizî, a.g.e.c.V, s.27.

⁷⁹ Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi, es-Sünen, Çağrı yay, c.IV, İstanbul, 1992, s.443.

⁸⁰ Tirmizi, a.g.e, c.IV, s.443.

A'meş'in bazı arkadaşları A'meş'den, Ebû Salih'den ve Ebû Hüreyre'den bu hadisin bir benzerini aktarmışlardır. Bir kısım kimselerde A'meş'den, Ebû Salih'den, Ebû Saîd'den diyerek rivâyet ettiler. Aynı hadis değişik bir şekilde Ebû Hüreyre'den yine rivâyet edilmiştir⁸¹.

2135- Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **“Ömer: Ey Allah'ın Rasûlü! Dedi; Yapmakta olduğumuz işlerin yeni meydana gelmiş bir iş mi? Yoksa önceden takdir edilip bizim de onu şimdi yaşadığımız kanaatinde misiniz?”** Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **“Ey Hattâb oğlu Ömer önceden takdir edilip tamamlanan bir iş için çalışıp çabalıyoruz. Herkes kendisine takdir edilen işi kolaylıkla başaracaktır. Ne varki; mutluluk ehlinde olan şüphesiz mutluluk için çalışıp çabalayacaktır, Bedbaht yani mutsuz olanlar ise mutsuzluk için çalışıp çabalayacaktır.”**⁸².

Tirmizî: Bu konuda Ali, Huzeyfe b. Üseyd, Enes, Imrân b. Husayn'dan da hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen sahihtir.

2136- Ali (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber olduğumuz bir sırada elindeki değnekle yeri eşelerken birden bire başını göğe kaldırdı ve şöyle buyurdu: **“Hiçbir kimse yoktur ki Cennet'teki yeri ve Cehennem'deki yeri bilinmemiş olsun Vekî': Takdir edilmemiş olsun diyor.”** Ashab: **“Ey Allah'ın Rasûlü! O halde işi olurlarına bırakıp Allah'a tevekkül mü? Edelim”** deyince: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **“Hayır çalışıp çabalayın herkes yaratıldığı şeyi kolaylıkla başaracaktır.”**⁸³.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2137- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Dosdoğru ve doğruluğu tasdik olunan Rasûlullah (s.a.v.), bize şöyle anlattı. Sizden birinizin ana karnında yaratılma ve meydana gelme işi kırk günde tamamlanıyor. Sonra bu kadar zamanda alaka = pıhtılaşmış kan haline geliyor sonra bir o kadar zamanda Mudğa = bir parça et haline geliyor ve sonra Allah o parçaya bir melek gönderiyor ve melek ona ruh üflüyor ve O meleğe dört şeyi yazması emredilir. Rızkını, ecelini, amelini,

⁸¹ Tirmizî, a.g.e,c.IV, s.444.

⁸² Tirmizî, a.g.e, c.IV, s.445.

⁸³ Tirmizî, a.g.e, c.IV, s.445.

mutlu mu mutsuz mu? Olacağını yazar. Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki; sizden biriniz Cennetlik kimsenin yaptığını yapacak, kendisiyle Cennet arasında bir arşınlık mesafe kalınca mutsuzluk yazgısı galip gelerek Cehennemlik kişilerin yapacakları işlerle defteri son bulacak ve dolayısıyla Cehenneme girecektir.

Ve yine sizden biriniz Cehennemliklerin işledikleri işleri işleyecek ve tam o anda kendisiyle Cehennem arasına sadece bir arşınlık mesafe kalacak tam o anda mutluluk yazgısı galip gelip Cennetliklerin yaptığı işleri işleyip amel defteri kapatılacak ve Cennete girecektir⁸⁴.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Muhammed b. Beşşâr, Yahya b. Saîd'den, A'meş'den, Zeyd b. Vehb'den ve Abdullah b. Mes'ûd'tan bize aktarmıştır. Abdullah b. Mes'ûd: Rasûlullah (s.a.v.), bize şöyle anlattı diyerek hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir. Ahmed b. Hasan'dan işittim. Ahmed b. Hanbel'den şöyle işittiğini söyledi: **“Yahya b. Saîd el Kattan gibisini şu gözlerim hiç görmedi.”**

Bu hadis hasen sahih olup, Şu'be ve Sevrî, Â'meş'den bir benzerini rivâyet etmişlerdir. Muhammed b. Âla, Vekî' vasıtasıyla Â'meş'den ve Zeyd'den bu hadisin bir benzerini aktarmışlardır.

2141- Abdullah b. Amr b. As'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bir gün elinde iki kitap olduğu halde çıkageldi ve şöyle buyurdu: Bu iki kitabın ne olduğunu biliyor musunuz? Biz de hayır Ey Allah'ın Rasûlü! Sen bize bildirirsen biliriz dedik. Bunun üzerine sağ elindeki kitap için; bu kitap alemlerin rabbinden bir kitap olup Cennetlik kimselerin isimleri babalarının isimleri ve kabilelerin isimleri bu kitaptadır. Cennetliklerin sonuncusuna varıncaya kadar yazılmış ve toplanmıştır. Bunların sayısı artırılıp eksiltilmeyecektir. Sonra sol elindeki kitap için, bu kitap ta âlemlerin Rabbin'den bir kitap olup Cehennemlik kimselerin, babalarının ve kabilelerinin isimlerini içermekte olup Cehennemliklerin

⁸⁴ Tirmizî, a.g.e, c.IV, s.446.

sonuncusuna varıncaya kadar yazılmış ve toplanmıştır. Bunların sayısı da artırılıp eksiltilmeyecektir, buyurdu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabı Ey Allah'ın Rasûlü! Dediler. Durum önceden tamamlanmış ve bitirilmiş ise çalışıp çabalamamız ne işe yarar? Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Dosdoğru olun! Hayırlı amellerinizi artırın. Çünkü Cennetlik kişinin ameli hangi işi işlerse işlesin Cennetlik kişilerin ameliyle son bulacaktır. Cehenneme girecek kimse de hangi ameli işlemiş olursa olsun onun ameli de Cehennemlik kişilerin amelleriyle son bulacaktır. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), O iki kitabı elinden bıraktı ve şöyle buyurdu: **“Rabbiniz kulların yapacakları her şeyi bildiğinden dolayı ona göre kaderlerini yazıp bitirmiştir. Bir kısmı Cennetlik bir kısmı da Cehennemlik olacaktır.”**⁸⁵.

Kuteybe, Bekir b. Mudar vasıtasıyla Ebû Kâbil'den bu hadisin bir benzerini bize rivâyet etmiştir. Bu konuda İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen garibtir.

Ebû Kâbil'in ismi: Hubey b. Hânî'dir.

2142- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **“Allah bir kulu hakkında hayır isterse o kulunu kullanır. Bunun üzerine Ey Allah'ın Rasûlü! Denildi, O kulu nasıl kullanır? Rasûlullah (s.a.v.): “Ölümünden önce onu Salih amel işlemeye muvaffak kılar”** buyurdular⁸⁶.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2143- İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) aramızda otururken kalkıp bir hutbe verdi ve şöyle dedi: **“Bulaşıcılık yoktur.”** Bir bedevi dedi ki: Uyuz bir deveyi ağıla alıyoruz sonunda tüm develer uyuz oluyor. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Peki ilk deveyi uyuz yapan kimdir? Bulaşıcılık ve uğursuzluk diye bir şey yoktur. Allah her canlıyı yaratmış onun hayatını rızkını ve başına geleceklerini de takdir etmiştir⁸⁷.

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, İbn Abbâs ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

⁸⁵ Tirmizî, a.g.e, c.IV, s.449.

⁸⁶ Tirmizî, a.g.e, c.IV, s.450.

⁸⁷ Tirmizî, a.g.e, c.IV, s.450.

Tirmizî: Basralı Muhammed b. Amr b. Safvân es Sekaffî'den işittim Ali b. Medîni'nin şöyle söylediğini işittiğini bize aktardı: **“Bana rükün ile makam arasında yemin ettirilse Abdurrahman b. Mehdî'den daha âlim bir kimse görmediğine yemin ederim.”**

2144- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **“Bir kul hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna iman etmedikçe; hatta başına gelen bir şeyin kendisinden şaşırıp başka bir tarafa gitmeyeceğine kendisini atlayan bir şeyin de kendisine dönüp gelmesine imkan olmadığına kesinlikle bilmedikçe gerçek imana erişmiş olamaz.”**⁸⁸.

Tirmizî: Bu konuda Ubade, Câbir, Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis garib olup sadece Abdullah b. Meymun'un rivâyetiyle bilmekteyiz. Abdullah b. Meymûn ise münker hadisler aktaran birisidir.

2145- Ali (r.anh.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **“Kişi şu dört şeye iman etmedikçe mümin olamaz;**

- 1- Allah'tan başka hiçbir ilah ve otoritenin olmadığına,
- 2- Benim Allah'ın Rasûlü olduğuma ve beni hak ile gönderdiğine,
- 3- Ölüme ve ölümden sonraki dirilmeye inanacak,
- 4- Kadere de mutlaka iman edecektir.”⁸⁹.

Muhammed b. Gaylân, Nadr b. Şümeyl vasıtasıyla Şu'be'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmış olup hadisin senesinde **“Rıb'î, bir adam ve Ali'den”** demektedir.

Tirmizî: Ebû Dâvûd'un, Şu'be'den rivâyet ettiği hadis bence Nadr'ın rivâyetinden daha sahihtir.

Aynı şekilde pek çok kimse Mansur'dan, Rıb'î'den ve Ali'den bu hadisi rivâyet etmişlerdir.

Carûdî, Vekî'den işittiğini bize aktarıp şöyle diyor: Rıb'î'nin, İslam'da hiç yalan söylemediği bana ulaşan bilgiler arasındadır.

⁸⁸ Tirmizî, a.g.e, c.IV, s.451.

⁸⁹ Tirmizî, a.g.e, c.IV, s.452.

2154- Âişe (r.anh)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle demiştir: “**Altı kişi vardır ki, ben, Allah ve her peygamber onları lanetlemiş yani Allah’ın rahmetinden uzak kalmalarını istemiştir. 1- Allah’ın kitabına ilave yapan, 2- Kaderi yalanlayan, 3- Allah’ın alçak saydıklarını yüksek göstermeye çalışan ve yüksek saydıklarını alçaltmaya çaba gösteren zorbalı, 4- Allah’ın haram kıldıklarını helal sayanlar, 5- Ehli beytimden olup yine haramları helal sayanlar, 6- Sünnetimden yüz çevirip sünnetimi terk edenler.**”⁹⁰.

Tirmizî: Aynı şekilde Abdurrahman b. eb’îl Mevalî’den de hadis rivâyet edilmiştir. Yine bu hadis Ubeydullah b. Abdurrahman b. Mevheb’den, Amre’den ve Âişe’den de rivâyet edilmiştir. Sûfyân es Sevrî, Hafs b. Gıyas ve pek çok kimse bu hadisi Ubeydullah b. Abdurrahman b. Mevhib’den, Ali b. Hüseyin’den mürsel olarak rivâyet etmişlerdir ki bu rivâyet daha sahihtir.

2156- Abdullah b. Amr (r.a.)’den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)’den şöyle buyurduğunu işittim: “**Allah; her şeyi ve herkesin kaderini gökler ve yeryüzü yaratılmadan elli bin sene önce yazıp takdir etmiştir.**”⁹¹.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

⁹⁰ Tirmizî, a.g.e,c.IV, s.457.

⁹¹ Tirmizî, a.g.e, c.IV, s.458.

2. DEĞERLENDİRME

İman, Kelam ilminde üzerinde en çok durulan ve ayrıntılı şekilde incelenen konularından biridir. Bunun sebebi, dinin merkezinde imanın bulunması ve dini hayatın bütün yönlerinin bu merkeze göre anlam ve değer kazanmasıdır. Başka bir deyişle iman her yönüyle dinin temeli sayılmıştır. Bu manada temelsiz binanın katlarını çıkmak ne kadar zorsa, iman olmaksızın dini hayattan bahsetmek de o kadar zordur.

Bir insanın müslüman olabilmesi için iman etmesi gerekir. Bir müslümanın hayatında da iman esasları önemli bir yere sahiptir.

Tirmizî'nin sünenindeki Kitâbu'l-İman başlığı altındaki hadisleri, altı iman esasını göz önünde bulundurarak her bir hadisi kendi konusuyla ilgili bölüme yazdık.

Fıkıh bablarına göre tasnif edilen Tirmizî'nin süneni, farklı babları içermesinden dolayı İslâm âleminde "el-Câmiu's-Sahih" ismi ile de şöhret bulmuştur. Eser 46 kitaptan oluşmaktadır.

Kitâbu'l-İman başlığı altında, Allah'ın varlığını ve birliğini insanlara anlatmanın önemi, İslâm'ın beş temel esası, Mü'minler, kâfirler, munafıklar hakkında 18 bab başlığı altında 39 hadise yer verilmiştir.

İslâm akâidinin ilk ve en önemli kaynağı Kur'ân-ı Kerîm, daha sonra da sahih hadislerdir. İslâm akâidini oluşturan esaslar, Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadislerde hiçbir yoruma mahal bırakmayacak şekilde açık, yalın ve sade olarak yer almıştır. Kur'ân'da Allah'a, peygamberlerine, kitaplara, meleklerle, ahrete, kazâ ve kadere iman konusuna temas eden ve yer yer ayrıntılı bilgiler veren birçok âyet vardır. Hadis kitaplarının " iman, enbiya, tevhid, cennet, cehennem, kader, kıyamet" gibi bölümlerinde, iman esaslarıyla ilgili çeşitli açıklamalar yer almaktadır. Bu sebeple de Kur'an âyetleri ile başta mütevâtir hadisler olmak üzere sahih hadisler akâidin temel kaynaklarını teşkil eder.

İslâm akâidini oluşturan esaslar, hem kesin delile dayanmaktadır hem de apaçıktır. Zamana, mekâna, fert ve toplumlara göre değişiklik göstermez. Bu

hükümler bir bütün teşkil edip, bölünme kabul etmezler. Yani bir kısmına inanıp bir kısmına inanmak söz konusu olmaz.

Tirmizî'deki kitabı'l-İman başlığı altındaki hadisleri incelediğimizde, altı iman esasına inanmamız gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Kelime-i şehâdet ile ilgili 7 hadise ulaşabildik. Tirmizî'de bir bab başlığı olarak bulunmamaktadır. Bu konu ile ilgili hadisleri kitabı'l-İman babının altındaki hadislerden aldık.

Namaz ile ilgili hadislerin yer aldığı oldukça geniş bir alanı kapsayan bu bölümde, sırasıyla sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarının vakitleri, namazların cem edilmesi, ezan okuma ve kâmet getirme ile ilgili meseleler, cemaat ile namaz kılmanın fazileti, imamlık, namazın rükünleri, mescit yapımı ile ilgili hususlar, namazda sütre ve tessettür, namazı bozan seyler, sehiv secdesi ve vakit namazlarının sünnetleri ile ilgili 213 bab başlığı altında toplam 302 hadise yer verilmiştir.

Zekât ile ilgili hadislerin yer aldığı bu bölümde, zekât vermenin önemi, zekât verilen mallar ve bu malların nisap miktarları ile sadakayla ilgili hususlar hakkında 38 bab başlığı altında toplam 64 hadise yer verilmiştir.

Oruç ile ilgili hadislerin yer aldığı bu bölümde, Ramazan Ayı'nın fazileti, Ramazan Ayı'nın başlangıcı, sahur ve iftar zamanlarıyla ilgili meseleler, oruçlunun dikkat etmesi gereken hususlar, orucu bozan ve bozmayan seyler, oruç tutmanın fazileti, oruç tutmanın müstehap olduğu ve kerih görüldüğü zamanlar ile iftar davetleri hakkında 83 bab başlığı altında toplam 126 hadise yer verilmiştir.

Hac ile ilgili hadislerin yer aldığı bu bölümde, Mekke'nin kutsiyeti, hac ve umre yapmanın sevabı, haccın farzıyeti, haccın rükünleri, ihramlıyken dikkat edilmesi gereken hususlar, hac ve umre çeşitleri, hac esnasında kadınlara mahsus haller ile hac emirine tabi olmak hakkında 116 bab başlığı altında toplam 155 hadise yer verilmiştir.

Tirmizî'de geçen İslâm Esasları ile ilgili hadisler, İslâm binasının beş temel üzerinde kurulu olduğunu göstermektedir. Dikkat edilmesi gereken husus, bu beş

esas, İslâm'ın temelleridir ama, İslâm'ın tamamı değildir. Bir evin sadece temellerden ibâret olduğu nasıl söylenemezse, İslâm'ın bu beş temelden ibâret olduğunu iddia etmek de aynı şekilde yanlıştır. Kur'ân-ı Kerim'i açıp okuyan görecektir ki, bu beş hususun dışında ahlâktan, iktisattan, sosyal meselelerden, siyasetten, barıştan, savaştan, hayırdan, şerden... Söz edilmiştir. İslâm, temel ve binadan meydana gelmiştir. Temel, bu beş rükundur. Bina ise, insan hayatıyla ilgili İslâm'ın diğer hükümleridir. Müslümanın görevi, İslâm'ı tümüyle tanımak ve tüm olarak ikame etmek, ayakta tutmaktır.

Bu bilgilerden sonra Nesâî'deki birkaç hadis ve bunların Kelâmcılar tarafından nasıl değerlendirildiği üzerinde durmak istiyorum.

2606- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu : Bu insanlarla Allah'tan başka ilah yoktur deyinceye kadar savaşmakla emrolundum. Allah'tan başka ilah yoktur dediklerinde mallarını ve canlarını benden kurtarırlar ancak gizli durumlarının hesabı Allah'a kalmıştır.^{92,}

Bu konuda câbir, sa'd ve ibn ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî : Bu hadis sahih hasendir.

2607-Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir : “Rasûlullah (s.a.v) vefat edince ve Eb'u Bekir'de halife olunca Araplardan kâfir olup islam'dan çıkanlar oldu. Ömer b.Hattâb, Ebû Bekir'e şöyle dedi : Sen bu insanlarla nasıl savaşacaksın? Rasûlullah (s.a.v) tüm insanlarla Allah'ın birliğini kabul edinceye kadar savaşmakla emrolundum kabul ederlerse can ve mallarını benden kurtarırlar gizli durumlarının hesabı Allah'a kalmıştır, demesine rağmen...Ebû Bekir de şu karşılığı verdi. Namaz ile zekatı birbirinden ayıranlara karşı vallahi savaşacağım çünkü zekat malın hakkıdır. Allah'a yemin ederim ki Rasûlullah (s.a.v.)'e verdikleri bir deve yularını vermeseler bunun verilmemesi yüzünden kendileriyle savaşırım. Bunu üzerine Ömer b.Hattâb şöyle dedi : Vallahi durum bu merkezde iken Allah'ın, Ebû Bekir'in

92Tirmizî, iman, 2606,

göğsüne ferahlık verdiğini gördüm, savaş konusunda kendisinin hak üzerinde olduğunu anladım⁹³.

Tirmizî : Bu hadis hasen sahihtir.

Rasûlullah (s.a.v.)'in irtihalinden sonra dinden dönenler iki sınıftır: Bunların biri tamamı ile dinden irtidâd ederek küfre dönmüştür. Ebû Hüreyre (r.a.)'ın anlatmak istediği işte bunlardır ki, iki taifeye ayrılırlar.

Birinci taife Müseylemetü'l-Kezzâb'ın peygamberlik iddiasını tasdik eden Benî Hanîfe ile onlara tâbi' olanlar; Ve el-Esvedü'l-Ansî'nin peşinden giden Yemen'lilerle onlara tâbi olanlardır. Bu fırkaya mensup olanların cümlesi Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.)'in peygamberliğini inkâr ediyorlardı. Ebû Bekir bunlarla harb etti. Sonuçta Müseyleme'yi Yemame'de , el-Ansî'yi de Sanâ'da tepeletti ve onlara tâbi olanların ekserisini helaketti. Kurtulabilenler de dağılıp kaçtılar.

İkinci tâife dinden dönerek şeriatın bütün ahkâmını inkâr ve namaz, zekât gibi bütün ibâdetleri terk edenlerdir. Bunlar tamamıyla cahiliyet devrindeki hallerine dönmüşlerdi. Bu sebeple Mekke, Medine mescidleriyle el-Bahreyn'deki Abdülkays mescidinden başka ibâdete açık mescid hemen hemen kalmamış gibi idi. Müslümanlar, Allah'ın yardımını yetişinceye kadar bir hayli sıkıntı çektiler.

İkinci sınıf mürtedler namazla zekâtı birbirinden ayıranlardır. Bunlar namazın farz olduğunu kabul ediyor, fakat zekâtı tanımıyorlardı. Hakikatte mürted değil bâgî idiler. Ancak mürtedler arasına karıştıkları için onlarada mürted denilmiştir. Zekât vermeyenlerin içinde onu vermek isteyenler bile vardı. Yalnız reisleri buna mani' olduğundan veremiyorlardı. Benî Yerbû kabilesi bunlardandır. Mezkûr kabile kendi aralarında zekâtlarını toplamış ; tam Hz.Ebû Bekir(r.a.)'a göndermek üzere iken Mâlik b. Nüveyre buna mani' olmuş; ve toplanan zekât mallarını kabileye dağıtmıştır. Hz.Ömer (r.a.)'ın Ebû Bekir (r.a.)'a i'tiraz ederek münakaşaya girişmesi bunlar hakkındadır. Hz.Ömer(r.a.)'ın i'tirazı hadîsin zâhirine baktığı ve üzerinde ve üzerinde fazla durmadığı içindir. Ebû Bekir (r.a) ise şartları ifa edildiği takdirde meselenin can ve mal dokunulmazlığını tazammun ettiğini kasederek:

93Tirmizî, iman, 2607,

<<Zekât malın hakkıdır.>> demişti. Hasılı Hz.Ebû Bekir, namaz kılmaktan imtinâ edenlerle harb edileceğine ashab-ı kirâmın icmaı bulunduğunu bildiği için zekât meselesini namaza kıyas etmiş ; Hz.Ömer ise hadîsin umumu ile ihticacta bulunmuştu. Bu hâdise âmmın kıyasla tahsis edilebileceğine ve bir hüküm hakkında vârid olan emrin tazammun ettiği bütün şart ve istisnaların o hükmün sahih olabilmesi için muteber sayılacağına delildir. Hz. Ömer Ebû Bekir (r.a)’ın haklı olduğunu, gösterdiği delilden anlayarak kabul edince, harbin lüzumu hususunda ona tâbi olmuştur.⁹⁴

Namaz ve Zekâtı Terk Edenin Durumu :

“Namaz kılncıya” yani namazı şartlarına uygun olarak kılmaya devam edinceye kadar. Burada namaz ile kast edilen namaz cinsi değil, farz olan namazdır. Mesele tilavet secdesine namaz denilmesi doğru olsa bile bu hadisin kapsamına girmez ve ona mutlak manada namaz denilmez. Şeyh Muhyiddin en-Nevevî şöyle demiştir: “Bu hadisten namazı kasten terk eden kişinin öldürüleceği anlaşılır.”

Kîrmanî’ye zekâtı terk edenin hükmü sorulmuş, o da şöyle cevap vermişti:” Bu hadiste savaşmanın sona ereceği sınır olarak namazla zekât birlikte zikredildiğinden ikisinin hükmü birdir.” Anlaşıldığı kadarıyla öldürme değil savaşma hükmü açısından Kirmanî bunu söylemiştir. “ Savaşma ile öldürme arasındaki fark şudur : Namazı terk edenin aksine zekâtı vermeyen kişiden zekât zorla alınabilir. Kişi zekâtı vermemek için işi savaşmaya kadar götürürse onunla savaş da yapılır. Hz.Ebû Bekir zekâtı vermeyenlerle bu sebeple savaşmış, onlardan herhangi birini özel olarak zekât vermemekten ötürü öldürdüğü nakledilmemiştir. Buna göre “savaşmak”ve “öldürmek ifadeleri arasında fark bulunduğundan bu hadisi namazı terk edenin öldürüleceğine dair delil olarak ileri sürmek tartışmalıdır. Doğrusunu Allah bilir.

İbn Dakîku'l-‘îd Şerhu'l-‘ömde isimli eserinde , namazı terk edenin öldürülebileceğine dair bu hadisi delil getirenleri red etmek için oldukça uzun açıklamalar yapmış ve şöyle demiştir :” Savaşmanın mubah olması, öldürmenin de mubah olmasını gerektirmez. Çünkü savaşmak, karşılıklı olarak savaşan iki tarafın bulunmasını gerektirir. Öldürmek ise böyle değildir.”

⁹⁴Davudoğlu, Ahmed, Sahihi Müslim Tercüme ve Şerhi, Sönmez yay., İstanbul, c.VIII,1973, s.183

Beyhâki, Şafîî'nin şöyle dediğini nakletmiştir : “Savaşmakla öldürmek arasında alâka yoktur. Çünkü bazı durumlarda bir kimse ile savaş yapılması helal olduğu halde aynı kişinin öldürülmesi helal olmaz.

2609-İbn ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur. “İslam beş esas üzerine kurulmuştur. Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in, Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, zekat vermek, ramazan orucu tutmak ve Ka'be'yi hacetmek⁹⁵.”

Tirmizî : Bu hadis hasen sahihtir. Değişik şekillerde de ibn Ömer'den rivâyet edilmiştir. Bu konuda Cerir b. Abdullah'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadisi şerifte sevgili peygamberimiz (s.a.v) “ Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed onun elçisidir.” diyerek şehadette bulunmayı, yani iman etmeyi İslam'la isimlendirmiştir. Bu hadisi şeriften de anlaşılacağı üzere Mü'min'le Müslim arasında bir farklılık bulunmamaktadır. Her mü'min Müslim her müslimde mü'mindir.

İman-İslâm Münasebeti :

İman :

Allah'ın var ve bir tek olduğuna Hz.Peygamber'in risaletine ve Hz.peygamber'in Allah'tan vahiy şeklinde olup tebliğ ettiği kesinlik kazanan hususların hepsini her türlü şüphe ve kuşkudan uzak bir şekilde gönül rahatlığı ile kabul edip kalp ile tasdik etmeye iman denir ki, bu tasdik, akıl ile zihni muhakeme ile ve insanın hür seçimi ile olur.

İslam :

İnsanın şirksiz olarak her şeyi ile Allah'a kullukta bulunması ve ona teslim olmasıdır. Kısaca İslam ; Yüce Allah'ın emirlerine itaat edip boyun eğmek gönülden razı olup teslim olmaktır.

Kavram anlamları itibari ile bu manalara gelen iman ve İslam tabirleri kelimeler arasında ihtilafa yol açmıştır. Bu ihtilafın başlıca sebepleri iman ve İslam aynı mı yoksa farklı manalara mı gelmektedir ? veya iman ile İslam farklı olsalar da birbirini tamamlayan unsurlar mıdır ?

95Tirmizî, iman, 2609

1-İman ile İslam'ın aynı olduğunu ileri sürenler :

İman ile İslam kavramlarının aynı manada olduğunu ileri sürenler :

Mu'tezile, Ebû Talib El-Mekki (v.386/996)⁹⁶ İbni Hazm (v.456/1064)⁹⁷ ile Hanefi ve Maturidi alimleridir.

Bu grupta Mu'tezile ve ameli imandan sayanlara göre iman ile İslam'ın aynı olduğunu imanın İslam, İslam'ında iman manasına geldiğini ileri sürmüşlerdir. Mu'tezile'ye göre mü'min ile Müslim kelimeleri birbirinin aynı olup tâzim ve övgüye laik kimse için şeriatın verdiği isimlerdir. Öyleyse din ve İslam aynı şeydir. Her ne kadar da Allah Hucurat süresinin 49/14 ayetinde ; iman ve İslam kavramlarının ayrı ayrı zikretmişse de Kur'an'da bu şekilde kullanılmasının nedeni mecazî olmaları sebebiyledir⁹⁸.

Hanefi (v.150/767) ve Mâturîdî (v.333/941) ler iman ve İslam'ı birbirini tamamlayan iki unsur olarak görürler. Mu'tezile ise iman ve İslam'ın tek bir kavram olduğunu ileri sürer.

Bu konuda Hanefi mezhebinin kurucusu İmamı Azam Ebu Hanife'ye göre, lügat itibari ile iman ve İslam arasında lügat bakımından fark olsa da islamsız yeni inkiyad ve teslimiyet olmadan imanın olamayacağı tasdik olmadan da teslimiyetin bulunmayacağını belirtir.

Ebû Hanife'ye göre onlar bir şeyin içi ve dışı gibidir. Din ise iman, İslam ve şeriatlerin hepsine verilen isimdir⁹⁹.

İmam-ı Maturidi (v.333/944) Kitabı't-Tevhid adlı eserinde iman ve İslam konusunda şöyle der. Her ne kadar kitap ve sünnette iman ile İslam birbirinden ayrı olarak zikredilmişse de hakikatte iman ve İslam aynı manada kullanılır. Zira bütün mezhepler imandan çıkanın İslam'dan da çıkmış olacağına ittifak halindedir¹⁰⁰.

96 Zebidî, Mühibbüddin Muhammed Murteda b. Muhammed el-Hüseyini, Şerhu'l-İhyâ, c.II, s.238.

97 İbn Hazm, Ebu M.Ali b.Ahmed ez-Zâhirî, el-Endelüsî , el-Fasl, c.III, s.225.

98Kâdî Abdulcebbâr, Şerhu'l-Usû'l-Hamse, tah.Abdülkerim Osman, Kahire, 1965 s.706.

99 Öz, Mustafa,İmam-ı Azam'ın Beş eseri, MÜİFY,İstanbul, 2002, s.56.

100Maturidi, Kitabı't-Tevhid, s.398.

Allah katında din İslam'dır ve her kim İslam'dan başka bir din ararsa o kimseden bu din asla kabul edilemez¹⁰¹.

Ayetlere göre iman etmesi ile kendisine mü'min vasfı verilen insan Allah katında tek din olan İslam'ı kabul etmemiş olamaz veya bir parçasına inanıp diğerlerini terk edemez.

Bunun yanı sıra Maturidi Kur'an'ın hükümlerinin neyi kast ettiği anlaşılırsa, İslam ile imanın aynı manada oldukları sabit olur demektir. Bunu da şu ayetlerle delillendirir.

“Biz, Allah'a ve bize indirilene; İbrahim, İsmail, İshak, Ya'kub ve esbâta indirilene, Musa ve İsa'ya verilenlerle Rableri tarafından diğer peygamberlere verilenlere, onlardan hiçbiri arasında fark gözetmeksizin inandık ve biz sadece Allah'a teslim olduk” deyin¹⁰² ayetinde buyrulduğuna göre Allah kullarına kendisine iman etmelerini bu imanları sonrasında da kendilerinin Müslim olduklarını vurgulamaktadır.

“Musa dedi ki: Ey kavmim! Eğer Allah'a inandıysanız ve O'na teslim olduysanız sadece O'na güvenip dayanın.¹⁰³”

Allah iman edenlerin kendisine dayanıp tevekkül etmelerini istemekle beraber onların bu iş için Müslüman olmalarını şart koşmuştur.

“Ey (Muhammed) sen körleri sapıklıklarından çevirip doğru yola getiremezsin. Ancak âyetlerimize inanıp da teslim olanlara duyurabilirsin.¹⁰⁴”

“Derken orada mü'minlerden (Lut'a inananlardan) kim varsa çıkardık. Fakat orada Müslümanlardan bir ev halkından başkasını bulamadık¹⁰⁵.”

Bütün müfessirler Lut'un memleketinde Müslüman bir evden ki o da Lut ve kızlarının bulunduğu evdi, bundan başka bir ev bulunmadığında ittifak halindedirler.

Ayette Mü'min ile Müslim tabirleri aynı manayı ifade etmektedir.

101Âli imran, 3/85.

102Bakara, 2/136.

103Yunus , 10/84.

104Neml , 27/81 .

105Zariyat , 51/35-36.

“Onlar İslâm’a girdikleri için seni minnet altına sokuyorlar. De ki: Müslümanlığınızı benim başıma kakmayın. Eğer doğru kimselerseniz bileseniz ki, sizi iman erdirdiği için asıl Allah size lütufta bulunmuştur¹⁰⁶.”

Bu ayetlerden anlaşılacağına göre aynı grup insanlardan bazen Mü’min bazen de Müslim diye bahsedilmekte İman ile İslam’ın farklı şeyler olmadıkları ortaya koyulmaktadır.

2-İman ile İslam Kavramlarının farklı olduğunu iddia edenler :

İman ile İslam kavramlarını birbirinden farklı kavramlar olduğunu kabul eden Ehli Sünnet kelamcıları ise Eşarilerdir. Maturidelerden Ebul Muin en-Neseî (v.508/1115) ile Ali el-Kari (v.1114/1606) iman ile İslam’ın farklı iki mefhum olduğunu, çünkü imanın içten boyun eğme, İslam’ında dıştan boyun eğme manasına geldiğini, imanın kalbin, İslam’ın da organların işi olduğunu söylemişlerdir.

Eş’ari’ye göre (v.324/936) iman ve İslam farklı şeylerdir. İslamiyet imanı kuşatıp, ondan daha geniştir. O’na göre İslamiyet denilen her şey iman değildir¹⁰⁷.

Eş’ar’i’ler göre İslam imandan daha genel, iman ise daha özeldir. Buna göre her onaylama teslim olmakta, fakat her teslim onaylama olmamaktadır.

Eş’ar’i kelamcılarından eş-Şehristani (v.548/1153) meşhur Cibril hadisine dayanarak şöyle bir istidlalde bulunmuştur. İslam bazen zahiren teslim olmak manasına gelir. İslam kelimesinde, mü’min ve münafık da müşterek olur. Yani İslam sözü, her ikisi için de kullanılır. İslam bir başlangıçtır. Kişi önce islama girer, eğer bu kişinin zahiren teslim oluşu, iman esaslarına da inanarak kalbinin samimi tasdiki ile beraber bulunursa, mü’min olur. Sonra mücahedesine Allah’ı görür gibi hareket etmeyi eklerse bu da kemal derecesidir ve ihsan mertebesidir. Müslimin lafzı işte böylece kurtuluşa nail olanı da helake düşeni de içine alır¹⁰⁸.

Hülasa, iman ile İslam, bazı nasslarda müteradif, eş anlamlı, bazılarında ayrı ve farklı manalarda kullanılmıştır. Ancak din bakımından İslam ile iman birdir. Aralarında fark yoktur. Çünkü tam ve kâmil iman; peygamberin haber verdiklerini

106Hucurat ,49/17.

107Eş’ar’i , el-İbane an usulid-Diyane, Beyrut, 1994, s.10.

108Şehristani, M.b.Abdilkerim Ebu’l-Feth, el-Milel ve’n-Nihal, c.1, Kahire, 1968, s.40-41.

tasdik ve kabul etmek, sözü ve içi ile onun hak olduğunu itirafıdır. Bunu yapana kâmil mü'min denir.

İslam'da peygamberin haber verdiği hüküm ve emirleri kabul ve bunlara bütün varlığı ile teslim olmak ve itaat etmektir ki, kalben tasdik eylediğini lisan ile söylemek ve ilâhi emirlere boyun eğmekten ibarettir. Kısacası, mü'min olup da Müslüman olmayan, yahut Müslüman olup ta mü'min olmayan yoktur. Yani her mü'min müslimdir, her Müslim de mü'mindir¹⁰⁹.

Buraya kadar yazılanlardan anlaşıldığı gibi ehli sünnet alimlerinin anlayışına göre, iman ve İslam lügat yönünden ayrı ayrı manalara gelirse de mahiyet itibari ile ikisi de birdir.

2615- Sâlim (r.a)'ın babasından rivayete göre, Rasûlullah (s.av) kardeşine haya hakkında nasihat eden bir kimseye uğradı ve şöyle buyurdu : "Haya imandandır." Ahmed b.Meni der ki : " Resûlullah (s.a.v) kardeşine nasihat eden birini işittide..." (Buhârî, iman :3 ; Müslim, iman :12)

Tirmizî : Bu hadis hasen sahihtir

Bu hadiste sözü edilen kişi çok utangaçtı. Bu ise haklarını almaya engel oluyordu. Kardeşi bu yüzden onu kınıyordu. Bunun üzerine Hz.Peygamber ona "onu bırak" yani onu bu yüce huyu üzerine terk et buyurdu. Sonra da hükme rağbet ettirmek için hayanın imandan olduğunu söyledi. Haya insanın kendi hakkını almasını bile engellediğine göre bu, söz konusu hakkın ecrini elde etmesine sebep olur. Özellikle de hakkın tahsil edilmediği kişi bu mala muhtaçsa, bu hakkı istememe imandan gelen bir hayadan gelmektedir.

İbn Kuteybe şöyle demiştir : Hadisin anlamı şudur : Haya, tıpkı iman gibi kişinin günah işlemesini engeller. Bir şeye yerini alan şeyin verilmesi gibi, hayaya da iman denmiştir. Özetle söylemek gerekirse hayanın imandan olması sözü mecazdır. Hadisten anlaşıldığına göre kardeşini haya etmekten sakındıran kişi, hayanın imanın tamamlayıcı unsurlarından olduğunu bilmiyordu. Hadisteki pekiştirme de bu sebeple söz konusu olmuştur.

109Gölcük, Şerafeddin, Toprak, Süleyman, Kelam, Tekin Kitapevi, 4.Baskı, 1998, Konya, s.111.

Râğb (el-İsfahanî) şöyle demiştir :

2625-Ebû Hüreyre (r.a) ‘den rivâyete göre, Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu :
“Zina eden kişi mü’min olduğu halde zina etmez. Hırsızlık eden de mü’min olarak hırsızlık edemez ama tevbe ettiği takdirde tevbesinin kabulü umulur¹¹⁰.”

Bu konuda ibn Abbâs, Âişe, Abdullah b.ebî Evfâ’dan da hadis rivayet edilmiştir.

Tirmizî : Ebû Hureyre hadisi, bu şekliyle hasen sahih garibtir. Ebû Hureyre’den şu şekilde de rivayet edilmiştir. “ Bir kul zina ettiğinde iman ondan çıkar gölgelik gibi başının üzerinde bulunur. O işi bıraktığı vakit iman tekrar kendisine döner.

“ Ebû Zerr (r.a) ‘den rivayete göre , Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu : “ Cibril bana geldi ve Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmayarak ölen kimsenin cennete gireceğini müjdeledi. Zina etse de hırsızlık yapsa da mı? Dedim. “evet” buyurdular¹¹¹.

Tirmizi bu hadis hasen sahihtir.

Bu hadis bağlamında iman-amel münasebetini ele alacağız.

Mezheplerin iman anlayışından ortaya çıkan amelin imandan bir cüz olup olmaması meselesine geçmeden önce amelin tarifi üzerinde durmak daha faydalı olacaktır.

Amelin Tarifi :

Amel kelimesini lügat itibariyle birkaç manaya geldiği görülmektedir. Bu manaları şu şekilde sıralayabiliriz :

- 1- “Amel, iş, meşgale ve fiildir¹¹².”
- 2- “Amel, bir kimsenin dinin buyruklarını yerine getirmek için yapıp ettiği şeylerdir¹¹³.”
- 3- “Amel, fiil demektir¹¹⁴.”

110Tirmizî, el-İman, B.11,

111Tirmizî, el-İman, B.18,

112Mu’cemul-Vasit, Amel mad.cilt.II, Lübnan, 1972.

113 Atatürk Kültür, Dil ve Yüksek Kurulu, Türkçe Sözlük, Cilt I, Amel mad. Ankara, 1988.

Bunlardan da anlaşılacağı gibi “Amel “ kelimesi lugatte iş, fiil, meşgale yani çalışmak gibi manalara gelmektedir. Aslında “Amel“ kelimesi lügatlerde yapılan bu tariflerden daha hususi ve daha özel bir mana ifade etmektedir. Nitekim : “ Amel, bir adamın evamir (emirler) ve nehâ-i mezhebiyye’ye göre yaptığı hareketlerdir¹¹⁵.” diye tarif etmişlerdir.

Ayrıca “Amel” kelimesi dini literatürde “ Emir, tavsiye veya yasaklara konu olan, sonunda ceza veya mükafat bulunan tutum ve davranış “¹¹⁶ anlamını kazanmış ve böylece insanın her türlü işleri için kullanılan fiil kelimesine göre daha sınırlı ve daha dar kapsamlı bir terim halini almıştır.

Buna göre insanın şuarsuz ve düşüncesiz olarak yapmış olduğu bütün iş ve hareketleri fiil olarak düşünülmeyle birlikte bu şuarsuz işler amel olarak düşünülmemektedir. Amelde belli bir düşünce ve belli bir gaye söz konusudur. İnsan yapmış olduğu ameline göre ceza veya mükafat murad etmektedir, veya amelinin sonunda bu ikisinden birine ulaşacağını düşünmektedir.

Öte yandan “Amel” kelimesi söz ve inanmayı da içine almaktadır. Nitekim pek çok âyet ve hadiste amel terimi genellikle sözlü davranışları da kapsayacak şekilde kullanılmıştır. Ayrıca bazı hadislerde gerekse başta tasavvufi literatür olmak üzere İslami kaynaklarda iman “kalbin ameli” sayılmıştır. Bununla birlikte amel kelimesinin iman ve söz dışında kalan tutum ve davranışlar için kullanımı daha yaygındır. Kur’an’ı Kerimde de bu ayrımın yapıldığı görülmektedir. Nitekim Fatır süresi 10. âyette (el-Kelim) sözler ve amel, Fussilet suresi 33.âyette (el-Kavl) söz ve amel ve birçok ayetlerde de iman ve amel kelimelerinin yan yana kullanıldığı görülmektedir¹¹⁷.

Buraya kadar yazdıklarımızdan da anlaşılacağı gibi amel kelimesi dünya

ve ahrette ceza veya mükafat konusu olan her türlü iş ve davranışı ifade eden bir terim¹¹⁸ olarak karşımıza çıkmakta ve fiil kelimesinden ayrılmaktadır. Fiil, şuarlı şuarsuz, bütün hareketleri kapsamakla birlikte amel, sonunda ceza veya mükafat

114 İsfâhânî, Müfredat, Amel maddesi, Kahire, 1961 .

115Şemseddin Sami, Kamus-u Turki, Amel mad.

116Uludağ Süleyman,DİA, Amel mad, Cilt III, 1991.

117Uludağ Süleyman,DİA, c III, s.13 .

118Uludağ Süleyman,DİA. c.III, s.13.

getiren başka bir deyişle Allah katında insana bir sorumluluk yükleyen işlerdir. Bu sorumluluğun sonucu olarak da kişi ya cezaya ya da mükafata müstehak olur.

Amelin Çeşitleri :

Amelleri görünüşleri itibariyle zahiri ve batini diye iki kısımda incelemek mümkündür.

a-Zahirî Amel : İnsanın bedeni veya organlarıyla yaptığı iş ve eylemlere zahiri yani bedeni ameller adı verilir. Namaz kılmak, Oruç tutmak, Zekat vermek, hacca gitmek gibi fiiller bu kısma girer. Zahirî amellerin önemli bir kısmı fıkhîta, diğer bir kısmı da ahlâkta incelenir. Zahiri ameller farz, sünnet, mübah, mekruh ve haram olmak üzere beş kısımda incelenir¹¹⁹.

b-Batınî (kalbi) Amel : Zahiri olmayan amellere, duygu ve düşüncelere batınî ameller adı verilir. İnanmak, tasdik etmek, düşünmek, ibret almak, sevmek, iyi niyet gibi durumları bu kısma girer. Bunların dinle ilgili olanlarının bir kısmı akâid ve kelamda, bir kısmı ahlakta, bir kısmı da tasavvufta incelenir. Bu tür amellerde yine farz, sünnet, mübah, mekruh ve haram diye saydığımız beş hükme tabidirler. Mesalâ, sevgi yerine göre, bu hükümlerden birini alır. Gıybet ve yalan gibi bir çok amel de aslında zahiri oldukları halde ahlak ve tasavvufta incelenir. Bu tür fiiller genellikle zıtlarıyla birlikte ele alınır. İman-küfür, tasdik-inkâr, ihlas-riya gibi birbirinin karşıtı olan ameller zıt değerlerde hükümler alırlar, ihlasın farz, riyanın haram olması gibi¹²⁰.

Batınî amellerden olan iman ve tasdik bütün ibadet, iyilik ve faziletlerin esası, küfür ve inkâr ise her türlü mâsiyet, kötülük ve fenalıkların temeli sayılmıştır. Bu bakımdan batınî amellerin zahirî amellerden daha üstün olduğu konusunda islâm âlimleri görüş birliği içindedirler. Nitekim Hz. Peygamber, “ insan vücudunda bir et parçası vardır ki eğer o iyi olursa bütün vücut iyi olur, o bozulursa bütün vücut bozulur, bu et parçası kalptir. “¹²¹ anlamındaki hadisi ile zahirî amellerin batından kaynaklandığına işaret etmiştir. “ Kurbanlarınızın kanları ve etleri Allah’a ulaşmaz,

119Uludağ Süleyman,DİA, c.III, 14.

120Uludağ Süleyman,DİA, c.III, 14.

121Buhârî, iman bahsi,39.

fakat sizin takvanız O'na ulaşır. “¹²² mealindeki âyette de amellerdeki kalbi ve batınî temelin önemine dikkat çekilmiştir.

Amellerin batınî yönünü amellerin daha çok niyetleri oluşturmaktadır. Kişi, kurban keser ama bu kurbanının Allah rızası için mi kesiyor yoksa gösteriş olsun diye mi kesiyor ? Bu sorunun gerçek cevabını o ameli yerine getiren kişi bildiği gibi, insanın kafasından geçen fikri, düşünceyi en iyi şekilde bilen Cenab-ı Allah'da bilmektedir. Amellerin takdirini muhakkak ki Allah Teâla verecektir ve bunu da insanların niyetlerine yani batınlarına göre verecektir. Kişi Allah rızası için kestiği kurbandan Allah'ın rızasını kazanacağı gibi, gösteriş için veya daha başka suflî bir emel için kestiği kurbandan Allah rızası kazanamayacağı gibi ondan bir sevap bir mükafatta olmayacaktır. İşte insanın zahirî amelinin değer göstergesi batınîdir. Bu sebepten dolaydır ki batınî ameller, zahirî amellerden üstündür.

Amellerin bu kalbi ve ahlâki özünün önemini kabul etmekle birlikte eserlerinde daha çok bunların zahir erkân ve adabı üzerinde duran islâm âlimlerine fukâha denilmiştir. Zâhiri ameller ve onlara âit hükümler islâm dininin şeklini ve dış görünüşünü meydana getirir. Umumiyetle zâhiri dediğimiz hükümler müeyyide ile mecburi bir şekilde uygulanır. Ferdi ve sosyal hayat bu çeşit hükümlerle düzenlenir. Bu bakımdan zâhiri hükümler ayrı bir önem taşır. İman, tasdik, ihlâs ve muhabbet gibi batınî ve kalbî amellerle ilgili hükümlere batınî hükümler adı verilir. Bunları konu alan ilme “ fikhul-bâtın” “fikhul-kalb” ve “fikhul vera” gibi isimler verilir. Bu saha ile mutasavvıflar ve ahlâkçılar meşgul olurlar. Bâtınî hükümler kesin surette farz ve haramolsa bile bunlara maddi ve dünyevi müeyyide uygulanmaz¹²³. Meselâ, herhangi bir şeyden nefret eden bir insana müeyyide uygulanarak o şey o kişiye sevdiremez veya mürâi (riyakâr) birine müeyyide uygulanarak o kişi ihlâslı yapılamaz. Bu tür hükümlerin müeyyidesi ahrete âittir, uhrevidir.

Mutasavvıfların hal ve makam dedikleri hususlar genellikle bâtinî amel ve bunların hükümleri sahasına girer. Tasavvufî hal ve fiillerin kendilerine has bir takım hükümleri vardır. Mesela, bunlara göre Kur'an okumanın on zâhiri, on bâtinî âdâbı vardır. Kur'an'ın abdestli ve temiz olarak okumak, güzel sesle terennüm etmek ve

122 Hac, 22/37.

123Uludağ Süleyman,DİA, c.III, 14.

güzel yazıyla yazmak tilavetin zâhirle ilgili olan amel ve hükümleridir. Kur'an'ı yüceliği ve manasını düşünerek, anlayarak kalp huzuru ile okuma, tesirini kalpte hissetme tilavetin bâtını ile ilgili olan amel ve hükümlerdir¹²⁴.

Görüldüğü gibi amellerin dış yapılarını zâhir iş yapılarını ise bâtın oluşturmaktadır. Bâtını ameller de semiyat ve ihlâs kendini gerçek manada gösterdiği için bâtını ameller zâhiri amellerden daha üstün olduğunu söyleyebiliriz.

Ameller, şariat ilkeleriyle uyuşup uyuşmamaları bakımından genellikle taat, mâsiyet ve mübah diye üç kısma ayrılır. Gerek Kur'an ve hadislerde gerekse diğer dini kaynaklarda taat sayılan ameller çoğunlukla amel-i salih, bazen de hasane, mâsiyet sayılanlar ise ameli sui, ameli gayrı salih, seyyie gibi adlarla anılırlar¹²⁵.

Salih ameller dinin yapılmasını emir veya tavsiye ettiği iyi, doğru, faydalı ve sevap kazanmaya vesile olan işler, gayrı salih ameller ise yapılması yasaklanan veya hoş karşılanmayan kötü, yanlış, Zaralı ve günaha yol açan amellerdir. Fıkıh kitaplarında Salih ameller genellikle farz, vacib, sünnet, müstehap veya mendub, gayrı salih ameller de haram, mekruh ve müfsid şeklinde bölümlere ayrılır¹²⁶. Mübahlar, aslında yukarıda da söylediğimiz değerlerden birini taşımayan ve dinin yapılması ya da terk edilmesi yönünde bir hüküm koymadığı amellerdir. Bununla birlikte mübahların işlenmesinde güdülen maksat ve niyet bu işleri salih veya gayrı salih amel durumuna sokabilir.

Kur'an'ı Kerimin birçok âyetlerinde iman ve Âmeli salih, bazı âyetlerinde bunlarla birlikte ahret inancı, yan yana zikredilerek âmeli salihin faydası ve gerekliliği, kötü âmelin zararı ve yanlışlığı üzerinde ısrarla durulmuş, Müslümanlar her fırsatta iman ve ameli salih teşvik edilmiştir. “ iman edip ameli salih işleyenlere ne mutlu ! Onların sonunda varacakları yer ne güzel¹²⁷ Allah Peygamberini iman edip salih amel işleyenleri karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için göndermiştir.¹²⁸ Kötü amel işleyenlerin Allah'tan kaçıp kurtulacaklarını sanmaları büyük bir

124Uludağ Süleyman,DİA, c.III,14.

125Uludağ Süleyman,DİA, c.III,14.

126Uludağ Süleyman,DİA, c.III,14.

127Râd,13/29.

128Talak, 65/11.

yanılıdır.¹²⁹ Çünkü Allah’ın ilmi insanların yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır¹³⁰. Bu sebeple “Kim salih bir amel işlerse kendi iyiliğine, kim de kötülük işlerse kendi aleyhine işlemiş olur¹³¹.” Âhirette herkes dünyada iken işlediği hayırlı ameli kötü ameli de karşısında bulacak ve kötü amelleriyle yüz yüze gelenler bunların kendilerinden uzaklaşmasını boş yere arzulayacaklardır¹³². Yine günahkarlar Allah’ın huzurunda başlarını öne eğerek ve “ Rabbimiz, gördük ve işittik... Şimdi bizi –dünyaya- geri gönder de salih ameller işleyelim. Çünkü artık kesin olarak inandık¹³³. Diye yakaracaklardır.

İman-Amel Konusunda Mezheplerin Görüşleri

İman konusunun başında mezheplerin iman hakkındaki görüşlerini belirtmiştik. Bunların iman tariflerinden anlaşıldığına göre Ehli Sünneti oluşturan Maturidi ve Eş’ari’ler imanı kalp ile tasdik (tasdikun bil kalb) Cehmiyye ve Mürcieden bir kısım alime göre marifet (marifetün billah) Mürcie ve Keramiyye’ye göre ikrar (ikrarun bil lisan), Harici ve Mutezileye göre de tasdik ve ikrarın yanı sıra organlarla rükünleri işlemektir.

Nitekim Haricilere göre ameli olmayan dinin emir ve yasaklarına uymayan kimseler mü’min olmaktan çıkar kafir olurlar. Çünkü amel insanın ayrılmaz bir parçasıdır. Mütezile ise bu durumda onlar için kafir yerine fasık terimini kullanmıştır. Fısk iman ile küfür arasında bir mertebedir. Böyle bir kimse tevbe etmeden ölürse kafir olarak ölür. Harici ve Mutezile ameli imanın bir rüknü saymaları dolayısıyla varmışlardır.

İmam Malik, Şafii ve Ahmed bin Hanbel gibi alimlere göre de amel imanın bir parçasıdır. Bir kimsenin mü’min olabilmesi için haram olan şeyleri yapmaması farzları da terk etmemesi gerekir. Fakat ameli olmayan kimse kafir değildir. Çünkü amel imanın asli değil ikinci derecede fer’i bir rüknüdür.

Maturidiler ameli imanın bir cüzü olarak görmemişlerdir. İslam mezhepleri içinde amele en az değer veren mezhep kafire ameli fayda vermediği gibi mü’mine

129Ankebut, 29/4.

130Âli-İmran, 3/120.

131 Casiye, 45/15.

132 Âli-İmran, 3/30.

133Secde, 32/12.

de işlediği haramlar veya işlemediği farzlardan dolayı günahlar da zara vermez görüşünde olanlar Mürciedir¹³⁴.

Mutezile ve Hariciyeye Göre İman-Amel İlişkisi :

Buradan da anlaşılacağına göre amelin imanın bir cüzü olup olmadığı mezheplerin iman anlayışına dayanmaktadır. Harici ve Mutezileye göre imana, kalbin tasdiki dilin ikrarı ve taatleri organlarla işlemektir.

Ameli, imanın bir parçası olduğunu, büyük günah sahibinin mü'min olma özelliğini yitirdiğini savunan bu grup iddialarını ispatlamak için ayet ve hadislerden deliller ileri sürmüşlerdir.

Ayetler :

1-O'na bir yol bulabilenlerin Kabe'yi haccetmesi Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kimde bu hakkı tanımayıp haccı inkar ederse Allah alemlerden müstağnidir¹³⁵.

Ayetiyle haccı terk etmenin küfür olacağını çünkü amelin imandan bir cüz olmaması halinde tasdik edici olduğu halde haccetmeyenin kafir olmaması gerekeceğini ileri sürmüşlerdir. Gerçekte ise bu ayet haccın farz olduğunu bildirmek için indirilmiştir. Haccın farziyetini inkar ise küfürdür. Haccın farz oluşunu kabullenip haccı terk etmek ise küfür olmayıp günahtır¹³⁶.

Ayrıca eğer hac ibadeti imanın bir cüzü olarak emredilmiş olsaydı ayetin başındaki “ O'na bir yol bulabilenler “ ifadesinin olmaması gerekecekti. Bu yüzden Cenabı Hak haccın kendisi için insanlar üzerindeki hakkı olduğunu belirterek onun farziyyetini vurgulamıştır. Haccetme imkanına sahip kişilerin bu ibadeti yerine getirmesi gerekir, aksi halde günahkar olur. Fakat hac imkanı olmayan kimsenin imandan çıkıp küfre girmesi düşünülemez.

134Uludağ Süleyman,DİA, Amel Mad, c.III, s.14.

135Âli İmran, 3/97.

136Teftâzânî, Şerhu'l-Makasid, c.II, s.258.

2-Her kim bir mü'min'i kasten öldürürse cezası, içinde ebedi kalmak üzere cehennemdir. Allah ona gazab etmiştir. Ona lanet etmiş ve onun için çok büyük bir azap hazırlamıştır¹³⁷.

Mealindeki ayeti kerimeye dayanarak büyük günahlardan olan kasten adam öldürmenin küfür olduğunu bunun neticesi olarak ta kişiyi ebedi cehennemlik yaptığını kabul etmişlerdir. Ehli sünnet kelimcileri bu ayeti tevil etmiştir. Kim bir mü'min'i öldürmeyi helal görürse¹³⁸ veya kim bir mü'min'i iman etmiş olduğu için öldürürse manalarını vermişlerdir¹³⁹.

Eğer ayet tevil dilmez zahiri manası üzere bırakılırsa “ şüphesiz ki Allah kendisine eş koşulmasını asla affetmez. Bundan başka (günahları) dilediği kimse için affeder.”¹⁴⁰ ayetiyle tenakuz teşkil eder. Bu görüş İbni Abbas'tan da rivayet edilir.

3-Hariciler ve Mutezile kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse onlar kafirlerin ta kendileridir¹⁴¹. Ayetinin zahirine göre Allah'ın indirdiği hükümleri kalben tasdik eden kişinin bu hükümler gereğince amel etmemesinin kendini kafir yapacağını ileri sürmüşlerdir.

Halbuki Ehli Sünnet alimleri “ kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmemeyi helal görürse... Allah'ın indirdiği hükümlerin batıl olduğunu iddia edenler veya kim bu hükümlerin gereğine inanmaz, Allah'ın hükümlerine teslim olmazsa kafirlerin ta kendileridir diye tevil etmişlerdir.

4-Allah Teala Kur'an'ı Kerimde “onlar Allah'a onun dinine ihlaslı ve tevhid ehli olarak ibadet etmelerinden namazı dosdoğru kılmalarından zekat vermelerinden başkasıyla emir olunmamışlardır. İşte en doğru dinde budur.”¹⁴² Buyurarak namaz kılmak, zekat vermek gibi yapılması gerekli olan bir takım işleri Dinü'l-Kayyime en doğru din olarak isimlendirmiştir.

137Nisâ, Suresi, 4/97.

138 Cüveyni, İmâmü'l-Harameyn Eb'ul-Meâlî Abdülmelik ,el-irşad, s.388.

139Mâturîdî, Kitabu't-Tevhid, s.349.

140Nisâ, 4/48.

141Maide , 5/45.

142Beyine , 98/5.

Diğer bir ayatte de ; “Allah katında hak din İslamdır¹⁴³.” Ayetiyle dinden kastın İslâm olduğu açıklanmış bir başka ayette de :

“ Kim İslâm’dan başka bir din seçerse bu din ondan asla kabul olunmaz¹⁴⁴.” Buyurarak amelsiz imanın daha açık bir ifade ile ibadetlerin tamamı demek olan İslam’ın iman manasına geldiğini savunmuşlardır.

Ehli sünnet kelmacılarına göre ise vacipleri işlemenin din olduğunu savunmak uygun olan bir şey değildir. Çünkü Beyyine suresi 98/5 ayette işaret ismi Arapça da erkek ve tekil için kullanıldığından cemi ve müennes siğasındaki vaciplere değil aynı ayetteki ihlas kelimesine işaret etmektedir.

Durum böyle olunca vacipleri işleminin imanın bir rüknü olduğu şeklindeki Mutezile ve Harici görüşü çürütülmektedir¹⁴⁵.

Hadisler

1-Ebû Hüreyre (r.a) ‘den rivâyete göre, Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu :

“Zina eden kişi mü’min olduğu halde zina etmez. Hırsızlık eden de mü’min olarak hırsızlık edemez ama tevbe ettiği takdirde tevbesinin kabulü umulur¹⁴⁶.”

Bu hadise göre zina etmek, hırsızlık yapmak gibi büyük günah sayılan fiillerden birini işleyen kimse mü’min olma vasfını kaybetmektedir. Ehli sünnet kelmacıları ise u hadisi zahiri manasında bırakmayıp tevil etmişlerdir. Bir grupta hadisten kastın zina yapan kişi zina yaparken kamil mü’min olarak zina yapmaz, imanı tam olmayıp noksan olduğunu işaret etmektedir.

Eş’arilerin teşkil ettiği grup ise aynı hadisi zina yapan yaptığı işi helal görerek yaparsa mü’min olarak zina yapmamış olur, diye tevil etmenin gerekli olduğu tevil yapılmayacak olursa Hz.Peygamber (s.a.v)’in şu hadisi ile imkansızlığını söylemişlerdir.

143Ali İmran,, 3/19.

144Ali İmran, 3/85.

145 Arslan, Ali, İslam İnançları Felsefesi, İstanbul,1964, s.128.

146Tirmizî, el-İman, B.11,

Ebu Zer el-Gıfari anlatıyor : Rasuli Ekrem (s.a.v) Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur deyip de bu sözü üzerine ölen hiçbir kimse yoktur ki cennete girmemiş olsun buyurdu.

Bunun üzerine ben o kişi zina yapsa hırsızlık etse demi dedim. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v) evet zina yapmış, hırsızlık etmiş de olsa (cennete girer) dedi. Ben tekrar sordum. Bu üç kez devam etti. Dördüncüsünde Allah Resülü Ebu Zer bu durumdan hoşlanmasa da cennete girer buyurdu¹⁴⁷.

El Amidi (v.631/1233) Mutezile ve Haricilerin delil olarak kullandıkları hadis hakkında şunları söyler. Bu hadisteki mü'min kelimesi imandan değil emin kelimesinden alınmıştır. Bu durumda hadisteki mana zina eden kişi Allah'ın azabından emin değildir şeklindedir. Aynı hadisin zina yapan kişi bu işi yaparken mü'min olma vasfını kaybeder, fiilden sonra mü'min vasfı geri döner, şeklinde tevیل yapılmıştır.

2-Hz.Peygamber (s.a.v) bir başka hadisinde “iman yetmiş küsürveya altmış küsür şubedir. O şubelerin en üstünü Allah'tan başka ilah yoktur sözü, en aşağı derecesi ise eziyet veren şeyi yoldan kaldırmaktır, buyurmuştur¹⁴⁸.

Onlar bu hadis ile pek çok amelin imandan bir bölüm olduğu görüşündedirler. Onlar ifade edilmeyen şubeleri içinde amellerin zikredilmiş olduğu kanaatindedirler. Dolayısıyla peygamberde amellerin imandan olduğunu bu hadisi ile ifade etmiştir.

Ehli Sünnet alimleri ise amellerin imandan sayıldığını iddia edenlerin dayandığı bu hadisin ahad bir rivayet olması sebebiyle kelamda delil kabul edilmeyeceğini amellerin imanın varlığına delalet ettiği için iman diye isimlendirildiğini ileri sürmüşlerdir.

3-Yine Hz.Peygamber (s.a.v)'in “ kim kasten namazı terk ederse kafir olur”¹⁴⁹hadisini büyük günah işleyenlerin imandan çıkacağına ve amelin imanın bir rüknü olduğuna delil olarak getirenlere karşı Ehli Sünnet küfre giren şeyin namazı terk etmeyi helal görecektir namaz kılmamak olduğu şeklinde bir açıklama getirilmiştir.

147Tirmizî,el-İman,B.18,

148Tirmizî,el-iman, B.6,

149Tirmizî,el-iman, B.9,

Ayrıca taatleri işlemek demek olsaydı sayı bakımından işlediği taat Hz.Peygamber (s.a.v) 'in taatinden fazla olanın imanı Hz.Peygamber (s.a.v) 'in imanından daha büyük olması gerekirdi. Bu ise imkansız olan bir durumdur.

4-Mutezile ve Hariciler tarafından delil olarak kullanılan ve Hz.Ali'ye (v.40/661) nispet edilen bir hadiste Hz.Peygamber (s.a.v) imanı tarif etmiştir. Hadise göre iman ; Kalbin marifeti dilin ikrarı ve rükunleri işlemektir, diye tarif edilmiştir¹⁵⁰.

İbni Mace'nin (v.275/888) es-sünenini neşre hazırlayan M.Fuat Abdülbaki bu hadisin ravilerinden Ebus Salt'ın zayıf bir ravi olduğunu kaydetmiştir.

Bir kısım hadis kritikçileri de Ebus Sult hakkında "kim olduğu belli olmayan ravidir" demişlerdir¹⁵¹.

b-Ehli Sünnete Göre İman-Amel İlişkisi :

ameli imandan bir cüz olarak sayan Harici ve Mutezile delillerini böyle sayarken Ehli sünnet alimleri de amelin imandan bir cüz olmadığına dair deliller getirmişlerdir.

Bu deliller ve izahları şöyledir;

1-Kur'an'ı Kerimde iman edenler ve salih amel işleyenler diye başlayan pek çok ayet vardır. Kehf suresinin 16/107.ayetinde olduğu gibi. Bu ayetlerde iman ve salih ameller birbirinden ayrı zikredilerek amel (vav) harfi ile iman üzerine atf edilmiştir.

Arapça gramer kaidesine göre atfolunan şey (matuf) kendisi üzerine atf yapılandır (matufun aleyhten) başka bir şeydir. Yeni başka başka şeyler birbirine atfedilir.

Yüce Allah bu ayette imana atfetmiştir. Öyleyse amel başka iman başka şeydir. Atfedilen şey kendisine atfedilene girip ondan bir parça olamaz.¹⁵² Diğer bir ifadeyle

150İbni Mâce Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvînî, Mukaddime, B.9, sünen, c II, Çağrı Yay., İstanbul, 1981.

151Tunç, Cihat,Sistemantik Kelam, s.56-57.

152 Nisâ ,4/54, Taha, 20/212, Enbiya, 21/94.

amel imandan bir cüz olsaydı parçanın bütün üzerine atfedilmesi gerekecekti ki bu da gramer kaidesine aykırı bir şey olurdu.

2-Kim bir mü'min olarak iyi ameller işlerse o (kötülüklerinin) artmasından ve iyiliklerinin (eksiltilmesinden) endişe etmez¹⁵³. Ve benzer ayetlerde iman amelin kabul edilmesi için bir şart olarak zikredilmiştir. Yine Arapça gramer kaidesidir ki meşrutun şartın kapsamı içinde bulunmayacağı prensibi vardır. Bu durumda meşrut olan amel şart olan imanın şumulünde değildir. Yani bir şey kendi kendinin şartı olamaz.

3-İslâm'ın katiyyen yasaklamış olduğu bazı nehiyeler terk edildiği halde imanın sabit kaldığına örnekler vardır.

Şayet mü'minlerden iki topluluk birbirleriyle savaşılırsa aralarını bulup düzeltiniz.¹⁵⁴ Buyurulmuş din kardeşini öldürmeye kalkışan kimselerin güzel amellerden bir kısmını terk ettiği imanın sabit kalacağına işaret etmektedir. Büyük günah sayılan adam öldürme fiilini işleyen kişilerden mü'minler diye bahis olunmuştur. Bu sebeptir ki amelin her cinsi imandan ayrı ve başka bir şeydir.

4-Amel imana dahil olmaz. Çünkü imanın hakikati kalp ile tasdiktir. Amelin hakikati ise ihlas ile tatbiktir. Bu bakımdan aralarında kül ve cüz münasebeti bulunmaz...¹⁵⁵

5-Bu konuda imam Ebu Hanife (v.150/767)'den nakledilen şöyle bir görüş vardır. Amel imandan iman da amelden başka şeylerdir. Çünkü mü'minlerin bazısından amel kalkar. Amel kalktığı zaman iman da kalkar denilmesi caiz olmaz. Zira bir kadın hayızlı iken kendisinden namazın hükmü kalkar. Böyle bir kadın hakkında iman kendisinden kalkar diyemeyiz. Yahut kendisine imanı da terk etmesi emredilir denilemez. Çünkü Allah kendisine orucu terk et sonra onu kaza et buyurulmuştur. Buradan hareketle aynı kadına imanı da terk et sonra onu kaza et denilemez. Bu durumda amel imandan bir parça olsaydı, amelin düştüğü normal

153Taha ,20/112.

154Taha ,20/112.

155Nesefî Ömer,İ Ebu Hafs Necmü'd-Din Ömer b., Akâidü'n-Nesefî,(terc.M.Seyyid Ahsen, İslam İnancının Temelleri ve Akâid) İstanbul, 1974, s.66.

hallerde imanın da düşmesi gerekecekti ki, bu ise dinin kaidelerine aykırı bir durum olarak ortaya çıkardı¹⁵⁶.

2637-İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:"Herhangi bir Müslüman, Müslüman kardeşine kafir derse o ikisinden biri bu sıfatla döner." Yani kafir denilen kişide kafirlik özelliği yoksa kafirlik bu sözü söyleyene dönmüş olur. (Müslim, İman : 26, Bûhâri, Edeb :73

Tirmizî : Bu hadis hasen sahih garibtir.

Tekfir : Küfrenisbet etmek, kafir olduğunu iddia etmektir. Bazıları bu kelimenin tekfir değil, ikfar şeklinde kullanılacağını iddia etmişlerse de tekfir şekli hadiste varid olmuştur.

Ulemadan bazıları bu hadisi müşkül saymışlardır. Çünkü ehl-i Hakkın mezhebine göre bir Müslüman zina ve katil gibi günahlar sebebiyle dahi tekfir edilemez. İslam dinini batıl i'tikad etmemek şartıyla din kardeşine kafir demek de böyledir. Bu sebeple ortaya bir çok te'viller çıkmıştır.

1-Hadis, din kardeşine kafir demeyi helal i'kad edene hamlolunur; böylesi kâfirdir. Bu takdirde : << Tekfir sebebiyle ikisinden biri muhakkak küfre döner.>> ifadesinin ma'nası tekfiri kendisine döner de kendisi kâfir olur, demektir. Zira eğer kafir diyen sözünde sadıksa, muhatabı kafir olur, yalan söylemişse sözü kendisine döner.

2-Din kardeşine isnâd ettiği nakîsa ve onu tekfirinin günahı kendisine döner. İbni Battal'ın kavli budur.

3-Hadis, mü'minleri tekfir eden hâricilere hamlolunur. Bu vechi Kaadi İyâz (Rahimehullah), imâm Mâlik b.Enes (Rahimehullah) dan rivâyet etmişse de mezkûr vecih zaif görülmüştür. Çünkü sahîh ve muhtâr olan mezheb, ekser-i ulemâ ile muhakkikînin kavlidir. Bu kavle göre ise emsâli ehl-i bid'at gibi hâriciler de tekfir edilmezler. Maamafih ulemadan bazıları hâricîlerin tekfirinde ısrar etmektedir. Çünkü hâricîler hakikaten din-i islâmın –hâşa- bâtıl olduğuna inanmakta ve son derece çürük ve fasid bir takım delillerle islâmiyeti küfür saymaktadır.

156Ali el-Kârî , Ebü'l-Hasan Nureddîn Ali b. Sultan Muhammed, Fıkhı Ekber Şerhi, (terc.Hüseyin Erdoğan, İstanbul, Hisar Yayınları, 1987, s.229), s.80.

4-Din kardeşine kâfir demek âkibet kendini küfre götürür; çünkü, günahlar küfrün postasıdır derler. Bu sözü çok diline dolayanın âkibeti küfür olacağından korkulur. Hadisin sonunda : <<Eğer (o kimse) dediği gibi ise ne a'lâ. Aksi takdirde sözü kendi aleyhine döner.>> buyrulması, keza Ebu Avâne'nin rivâyetinde : <<Eğer dediği gibi ise ne a'lâ! Aksi takdirde kendisi küfre döner.>> denilmesi bu vechi te'yid eder.

Bu rivâyette : <<Bir kimse din kardeşine ; <<ey kâfir>> derse ikisinden birine küfür vâcib olur.>> buyrulmuştur.

5-Hadisın ma'nası ; tekfiri kendisine döner demektir. Yani dönen küfür değil, tekfirdir. Zira din kardeşini kâfir sayması kendini tekfir etmek gibidir.

Ancak ulemanın bu te'villeri, kâfir diyen şahıs sözünü tefsir etmediğine göredir. Şayet tekfirinin sebebini izâh ederse günâhkâr değil, ma'zur olur. Nitekim asr-ı saadette Hâtıb b. Beltea (radiyallahu anh) Mekke müşriklerine mektup yazarak islâm ordusunun ahvâlini bildirmek istediği zaman Ömer (Radyallahu anh) kendisine münâfık demiş; fakat bu sözü, müşriklere mektup yazmakla hakikaten münafıkoldu zannıyla söylediği için ma'zur sayılmıştır. Söylediği sözün hükmünü veya kâfir dediği şahsın hâlini bilmeyen de Allahu a'lem ma'zur olur¹⁵⁷.

Tekfir,yani “kafir ilan edereklanetlemek”, Haricilerce bulunan siyasi bir yoldu. Haricilerden sonraki kelamcılar için, aynı sorun küfrün ve tabii ki imanın tanımını içeren ciddi bir sorundu¹⁵⁸.

Cemel, Sıffin ve benzeri hadiselerde bulunmuş Selef-i Salihin birbirleriyle çarpışmışlardı ve bunların tamamı da mü'mindi, müslümandı.

Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor :

“ Eğer mü'minlerden iki grup birbiriyle kavgaya tutuşurlarsa hemen aralarını düzeltin; ikisinden biri diğerinin hakkına tecavüzetmiş olursa- Allah'ın emrine geri dönünceye kadar- haksızlığa sapanlara karşı savaşın; dönerlerse aralarındaki

157Davudoğlu, Ahmed, Sahihi Müslim Tercüme ve Şerhi, Sönmez yay., İstanbul, 1973, s.319.

158İzutsu, Toshihiko, İslam Düşüncesinde İman Kavramı, Pınar yay., İstanbul, 1984 ,s.29.

anlaşmazlığı adalette çözüme bağlayın ve herkese hakkını verin. Allah hakkı yerine getirenleri sever¹⁵⁹.

Cenab-ı Hak birbiriyle çarpışmaları ve birbirine karşı azgınlık yapmalarına rağmen bunların mü'min ve kardeş olduklarını beyan etmiş ve aralarının adalette düzeltilmesini emretmiştir¹⁶⁰.

159 Hucurat, 49/9.

160İbn Teymiyye, Takıyuddin Ebu'l Abbas b. Abdilhalim b.Teymiyye,Ehli Sünnet İtikadı,Tevhid yay, İstanbul, 1996, s.10.

İKİNCİ BÖLÜM

A. NESÂÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

1. NESÂÎ'NİN HAYATI

1.1. İsmi ve Nesebi

Hadis ilminin tanınmış kişilerinden olan ve kısaca Nesâî olarak bilinen muhaddisin tam adı: Ebû Abdurrahman bin Ahmed bin Şuayb bin Sinan bin Bahr el-Horasânî en-Nesâî'dir¹⁶¹.

Hicri 215/830 yılında Horasan'ın meşhur beldelerinden Nesâ'da dünyaya gelmiştir.¹⁶² Horasan'ın müslümanlar tarafından fethedilmesi esnasında, erkeklerin savaştan kaçarak geriye kadınları bırakmaları, beldenin bu isimle anılmasına sebep olmuştur¹⁶³.

Nesâî, zamanın meşhur muhaddislerinden biri olmasına rağmen kaynaklarda ailesiyle ilgili çok az bilgi yer almaktadır. Zira kaynaklar sadece onun dört hanımla evli olduğundan ve hanımlarına karşı sorumluluklarını mümkün mertebe yerine getirmeye çalıştığından söz etmektedir¹⁶⁴.

1.2. Şahsiyeti

Şemail itibari ile yakışıklı ve kırmızı benizli birisi olarak tarif edilen Nesâî'nin temizliğe büyük önem verdiği ve sık sık elbiselerini değiştirdiği ifade edilmektedir¹⁶⁵.

Dört hanımla evli olmasına rağmen büyük bir cesaret örneği göstererek savaşlara iştirak etmiş, askeri kamplarda orduya Hz.Peygamber'in sünnetini öğreterek onlara rehberlik etmiştir¹⁶⁶.

¹⁶¹ Nesâî, Sünen, Çağrı Yay., İstanbul, 1992, c.1, s.11.

¹⁶² Ebû Zehv, Muhammed Muhammed, el-Hadîs ve'l-Muhaddisîn , Beyrut, 1404/1984, s.307.

¹⁶³ Koçyiğit, Talat, Hadis Tarihi, T.D.V.Yay., 2.Baskı, Ankara, 1998, s.244.

¹⁶⁴ İbn Hallikan, Vefâyâtü'l-Â'yan, t.y,c.II, Beyrut, s.78.

¹⁶⁵ Zehebi, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b.Osman b.Kaymaz, Tezkiretü'l-Huffâz, c.1, Haydârâbâd, s.194.

¹⁶⁶ A'zamî, Muhammed Mustafa, Hadis Metodolijisi ve Edebiyatı, Çev.Recep Çetintaş, Usûl Yay., İstanbul, 1998, s.159.

Doğruluğu kendisine şiar edinen Nesâî, hiçbir zaman yalana tevessül etmemiştir. Nitekim o, Hz.Muâviye'nin faziletlerine dair hadis rivayet etmesi için baskıya maruz kaldığı halde bu konuda hadis olmadığını açıklamaktan çekinmemiştir¹⁶⁷.

Ayrıca o, aralarındaki bir soğukluk sebebiyle hadislerini dinlemeğe resmen mezun olmadığı hocası el-Hâris bin Miskin(ö.250/864)'in hadislerini gizli gizli dinlemiş, ondan yaptığı rivayetlerde doğrudan doğruya “ahberenâ” ve ”haddesanâ” lafızlarını kullanmayarak, “kıraaten aleyhi” ve “ene esmeu” lafızlarını kullanmıştır¹⁶⁸.

İslam Dini'nin emir ve yasaklarına da elinden geldiğince riayet eden Nesâî, nafile ibadetlere önem vermiş, sağlığı elverdiği ölçüde Savm-ı Dâvûdî olarak bilinen gün aşırı oruç tutma ibadetine devam etmiştir¹⁶⁹.

1.3. Hocaları

Nesâî, hadis öğrenmek amacıyla dolaştığı beldelerde çok sayıda muhaddisle karşılaşmış ve onların hadis meclislerine katılmıştır. Hocalarını şöyle sıralamak mümkündür:

- 1-İshak bin Râhûye (ö.238/852)
- 2-Kuteybe bin Said el-Belhî (ö.244/858)
- 3-Ebû Dâvûd es-Sicistânî (ö.275/888)
- 4-Hişam bin Ammar (ö.245/859)
- 5-İsa bin Zugbe (ö.268/881)
- 6-Muhammed bin en Nadr el-Mervezî (ö.291/903)
- 7-Ebû Kureyb (ö.?)
- 8-Süveyd bin Nasr eş-Şâhî (Ö.240/854)¹⁷⁰

¹⁶⁷ Dehlevi, Abdülaziz b. Şah Veliyullah , Büstânu'l-Muhaddisun, Çev.Ali Osman Koçkuzu, T.D.V.Yay., 1.Baskı, Ankara, 1997, s.201.

¹⁶⁸ Çakan, İsmail,Lütfü, Hadis Edebiyatı, M.Ü.İ.F.V.yay, 3.Baskı, İstanbul, 1996, s.92.

¹⁶⁹ İbn Hallikan, A, Vefâyâtü'l-Â'yan, t.y, c.II, Beyrut, s.78.

¹⁷⁰ Zehebi, Tezkiretü'l-Hüffâz, 1.Baskı, Haydârâbâd, s.194.

- 9-Mahmud bin Gaylan (ö.?)
- 10-Ali bin Haşrem (ö.?)¹⁷¹
- 11-İshak bin Mansur el Kevsec (ö.251/865)
- 12-İshak bin Habib (ö.245/859)
- 13-İshak bin Musa (ö.295/907)
- 14-İbrahim bin Said (ö.247/861)
- 15-İbrahim bin Yakub (ö.259/872)
- 16-Ali bin Hucr (ö.244/858)¹⁷²
- 17-Yunus bin Abdil Âlâ (ö.250/864)¹⁷³

1.4. Talebeleri

Hadis ilminde belirli bir mesafe kateden Nesâî, artık talebeliğin yanı sıra öğretmenlik de yapmaya başlamıştır. O'nun başlıca öğrencileri şunlardır:

- 1-Ebû Beşir ed-Dülâbî (ö.320/932)
- 2-Ebû Ali el-Hüseyin bin Muhammed en-Nisâbûrî (Ö.?)
- 3-Hamza el-Kenânî (ö.357/967)
- 4-Hasan bin el-Hadr es-Suyûtî (Ö.?)
- 5-Ebubekir bin es-Sinnî (ö.?)
- 6-Ebû'l-Kasım et-Tabarânî (ö.360/970)
- 7-Muhammed bin Muâviye bin el-Ahmar el-Endülüsî (ö.?)
- 8-Hasan bin Reşig (ö.370/980)
- 9-Muhammed bin Abdullah bin Hayviye (ö.?)¹⁷⁴
- 10-Muhammed bin Harun bin Şuayb (ö.321/933)

¹⁷¹ Çakan, İsmail Lütfü, Hadis Edebiyatı, M.Ü.İ.F.V.Yay., 3.Baskı, İstanbul, 1996, s.91.

¹⁷² Koçyiğit, Talat, Hadis Tarihi, T.D.V.Yay., 2.Baskı, Ankara, 1998, s.244.

¹⁷³ Sıddîkî, Muhammed Zübeyir, Hadis Edebiyatı Tarihi, Çev. Yusuf Ziya Kavakçı, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1966, s.107.

¹⁷⁴ Zehebi, Tezkiretü'l-Huffâz, c.I, Haydârabâd, s.194.

11-Ebû Cafer et-Tahavî (ö.321/933)¹⁷⁵

1.5. Vefatı

Vefatından bir sene önce Mısır'dan ayrılıp bu günkü Suriye topraklarında yer alan Şam'a yerleşen Nesâî, uzun müddet Emevi Saltanat'ının hüküm sürdüğü bu şehirde Nâsibîlik mezhebinin yaygınlaştığını görmüş ve Hz.Ali'nin menâkıbı ile ilgili eserini bitirince de halkı aydınlatmak amacıyla Şam Ümeyye Camii'nde vaaz vermek istemiştir¹⁷⁶.

Oldukça kalabalık bir insan topluluğunun hazır bulunduğu camide kitabından bir bölüm okuyarak konu ile ilgili açıklamada bulunduğu bir sırada, cemaatten birisinin ayağa kalkarak "Emîru'l Mü'minin Muâviye'nin menâkıbına dair de bir şeyler yazdın mı?" şeklindeki sorusuna "Bende onun menâkıbına dair hiçbir şey yoktur." cevabını verince ortam bir anda gerilmiş, tüm şimşekleri üzerine çekmiştir. Halkın avam tabakası onu Şiîlikle itham ederek üzerine yürümüş ve tekme tokat kürsüden indirmiştir. Hayâlarına isabet eden şiddetli darbelerin tesiriyle çok ağır bir şekilde yaralana Nesâî, hizmetçilerinin yardımıyla evine götürülmüşse de buna razı olmamış ve Mekke'ye gitmek istediğini söylemiştir¹⁷⁷.

Bu hadiseden sonra Nesâî'nin Mekke'ye ulaşip ulaşmadığı konusunda kaynaklar farklı farklı bilgiler ihtiva etmektedir. Bazı kaynaklar onun Mekke'ye ulaşmadığını, h.303/915 yılında Filistin'in Remle kasabasında vefat ettiğini¹⁷⁸ ifade ederken bazıları da aynı yıl Mekke'ye ulaştıktan bir süre sonra Safer ayının 13.günü Pazartesi gecesi vefat ettiğini¹⁷⁹ ifade etmişlerdir. Ancak kabrinin Sâfa ile Merve arasında olması¹⁸⁰ onun Mekke'de vefat etmiş olma ihtimalini güçlü kılmaktadır.

¹⁷⁵ Ebû Zehv, Muhammed Muhammed, el-Hadîs ve'l-Muhaddisûn, Beyrut, 1984, s.308.

¹⁷⁶ Dehlevi, Abdülazizb.Şah Veliyullah, a.g.e, s.201.

¹⁷⁷ Nesâî, Kitâbu Hasâisu Emîru'l-Mü'minin Ali bin Ebî Tâlib, çev. Yusuf Özbek, İz Yay., 2.Baskı, İstanbul, 1999, s.11.

¹⁷⁸ Koçyiğit, Talat, a.g.e, s.245.

¹⁷⁹ İbn Hallikan, a.g.e, s.78.

¹⁸⁰ Zehebi, Tezkiretü'l-Huffâz, c.1, Haydârâbâd, s.195.

2. NESÂÎ'NİN ESERLERİ

Eserlerini şöyle sıralayabiliriz:

1-es-Sünenü'l-Kübrâ

2-es-Sünenü's-Suğrâ

3-Kitâbu'l-Hasâis fi fadli Ali bin Ebî Tâlib

4-Kitâbu'l-Esmâ ve'l-Künâ

5-Kitâbu'd-Duafâ ve'l-Metrûkîn

6-Tefsîru'l-Kur'an

7-Fadâilü's-Sahabe¹⁸¹

¹⁸¹ Sandıkçı, Kemal, İlk Üç Asırda İslam Coğrafyasında Hadis, D.İ.B.Yay, Ankara,1991, s.333.

B. NESÂÎ'NİN SÜNENİNDE GEÇEN İMAN ESASLARINA DAİR HADİSLER VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1. İMAN ESASLARI İLE İLGİLİ HADİSLER

1.1. Allah'a İman İle İlgili Hadisler

4982- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'e: "Hangi amel daha değerlidir?" diye soruldu. "Allah ve Rasûlüne imandır" buyurdular. (Buhârî, İman: 2; Tirmizî, Fedailü'l Cihad: 22)¹⁸².

4987- Ömer b. Hattab (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bizler bir gün Rasûlullah (s.a.v)'in yanında otururken hemen bir adam geliverdi. Elbisesi bembeyaz, saçları simsiyahtı. Üzerinde yolculuk belirtileri de yoktu, bizden hiç biride onu tanımıyordu. O kimse Peygamberimizin yanına kadar gelip oturdu dizlerini dizlerine dayadı, ellerini dizlerinin üzerine koyarak şöyle dedi: "Ey Muhammed! İslâm'ın ne olduğunu haber ver!" Rasûlullah (s.a.v) ona cevaben: "İslâm; Allah'tan başka gerçek hiçbir ilâhın olmadığına Muhammed (s.a.v)'in de Allah'ın Peygamberi olduğuna inanarak şahitlik yapman, namazı kılıp zekatı vermen, Ramazan orucunu tutup gücün yeterse haccetmendir" buyurdular. Bunun üzerine adam: "Doğru söyledin" dedi. Biz onun hem sormasına hem tasdik etmesine şaşırдық. Adam sonra: "Bir de bana İman'ın ne demek olduğunu anlat" dedi. Peygamberimiz (s.a.v)'de: "Allah'a, meleklerine, kitaplarına, Peygamberlerine, ahiret gününe, kadere, hayır ve şerrin O'ndan olduğuna inanmandır" buyurdular. O kimse yine: "Doğru söyledin" diyerek: "İhsan nedir? Bana onu anlat" dedi. Rasûlullah (s.a.v): "İhsan; görüyormuşçasına Allah'a ibadet edip kulluk yapmandır. Sen O'nu görmüyorsan da O seni mutlaka görmektedir" buyurdular. O kimse yine: "Doğru söyledin" dedi. Bu sefer adam: "Kıyametin ne zaman kopacağını bana haber ver" deyince Peygamber (s.a.v) efendimiz: "Bu konuda sorulan sorandan daha bilgili değildir" buyurdu. Bu sefer o adam: "O halde kıyametin alâmetlerinden bahset"

¹⁸²Nesâî, şerh, Hafız celaeddin es-Suyutî, Haşiye, İmam es-Sindi, terc.A.Muhtar
Büyükçınar Ahmet Tekin, Ö.Faruk Harman, Yaşar Erol, c.VIII, Kalem. yay.İstanbul, 1981
s.93.

deyince, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurdular: “Cariyenin hanımefendisini doğurması (Yani doğan çocuklar ana babalarına köle ve cariye muamelesi yapacaklar) Yalınayak, çıplak, fakir deve çobanlarını yaptırdıkları binalarla boy ölçüşürken görmendir.” Ömer İbn-ül Hattab diyor ki: Sonra adam çıkıp gitti bir süre hayrette kaldım. Sonra Peygamberimiz (s.a.v): “Ey Ömer soru soran kimdi biliyor musun?” dedi. Ben de: “Allah ve Rasûlü daha iyi bilir” deyince, Peygamber (s.a.v): “O Cibril idi, size dininizi öğretmek üzere gelmişti” buyurdu¹⁸³.

4988- Ebu Hüreyre ve Ebu Zerr (r.anhüma)’dan rivâyete göre, şöyle demişlerdir: Rasûlullah (s.a.v) ashabıyla oturdukları bir sırada garip ve tanınmayan bir adam gelip kimin Peygamber (s.a.v) olduğunu bilemeyip sormuştu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) yabancılar geldiğinde kendisinin tanınması için üzerine oturacağı bir sedir yapmamızı emretti. Biz de üzerine oturacağı çamurdan bir sedir yapmıştık. Rasûlullah (s.a.v) makamında biz de O’nun yanında oturuyorken güzel yüzlü ve güzel kokulu bir adam geliverdi, elbisesi hiç kirlenmemiş gibiydi. Rasûlullah (s.a.v)’in oturduğu serginin yanına yaklaşarak: “Esselâmü aleyküm ya Muhammed!” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de selâmını aldı. Adam: “Yaklaşayım mı? Ey Muhammed” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de: “Yaklaş” buyurdu. Birkaç sefer: “Yaklaşayım mı?” diye sordu ve iyice yaklaşarak ellerini Rasûlullah (s.a.v)’in dizleri üzerine koydu; “İslâm nedir? Ey Muhammed” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de: “İslâm; Allah’a kulluk edip hiçbir şeyi O’na ortak koşmaman, namazı hayatının her tarafına hâkim kılman, zekatı vermen, Kâbe’yi haccetmen ve Ramazan orucunu tutmandır” buyurdular. Adam: “Bunları yaparsam Müslüman olur muyum?” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de: “Evet” buyurdu. Adam: “Doğru söyledin” dedi. Adamın bu sözünü duyunca, hem soruyor hem de doğruluyor diyerek hoş karşılamadık. Adam: “Ey Muhammed! İman nedir? Bana haber ver” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de: “İman; Allah’a, Meleklerine, Kitaplarına Peygamberlerine ve kadere iman etmendir” buyurdu. Adam: “Bunları yaptığım takdirde Mü’min olur muyum?” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de: “Evet” buyurdu. Adam yine: “Doğru söylüyorsun” dedi. Adam: “Ey Muhammed! İhsan nedir? Bana bildir” deyince, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Allah’ı görüyormuş gibi kulluk etmendir, sen O’nu görmüyorsan da O seni

¹⁸³ Nesâî, a.g.e,c.VIII, s.97.

görmektedir.” Adam: “Doğru söyledin” dedi. Adam: “Ey Muhammed bana kıyamet ne zaman kopacaktır ondan haber ver” dedi. Rasûlullah (s.a.v) başını eğdi ve hiç cevap vermedi. Sonra adam sorusunu tekrarladı. Rasûlullah (s.a.v) yine cevap vermedi üçüncü sefer sorusunu tekrarlayınca, Peygamber (s.a.v) başını kaldırdı ve şöyle buyurdu: “Kıyametten sorulan kimse sorandan daha iyi bilmiyor fakat onun alametleri vardır, o kıyamet alametleriyle bilinir. Fakir ve tanınmayan deve çobanlarının bina yükseltmekle yarış ettiklerini gördüğünüzde, yalın ayak başı çıplak kimselerin yeryüzünde krallar gibi dolaştıklarını gördüğünde ve kadınların doğurdukları çocuklardan köle ve cariye muamelesi gördükleri zaman kıyamet yaklaşmış demektir. Beş şey vardır ki onları Allah’tan başka hiç kimse bilmez. 1. Kıyametin ne zaman kopacağını bilen Allah’tır, Yağmuru nereye ve ne zaman yağdıracağını da Allah bilir. Rahimlerde olanın iyi, kötü, ölü, diri, Müslüman, kâfir vs. nasıl olacağını da yine o bilir. Hiçbir kimse yarın başına ne geleceğini, sevgi mi? nefret mi? günah mı? sevap mı? kâr mı? zarar mı? bilemez. Yine hiçbir kimse yeryüzünün hangi parçasında ve nasıl öleceğini de bilemez. Her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan yalnızca Allah’tır.” (Lokmân sûresi 34. ayet) dedikten sonra ashaba hitap edip: “Muhammed’i gerçek din ile müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderen Allah’a yemin ederim ki kıyametin vaktini sizden birinizden daha iyi bilmiyorum. Bu Dihyet-ül Kelbi şeklinde gelen Cibril’dir” buyurdu¹⁸⁴.

4991- Beşir b. Suhaym (r.a) den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), Teşrik (Kurban bayramı) günlerinde: “Mü’min olmayan Cennete giremez, bu günler yeme içme günleridir” diye ilân edilmesini emir buyurdu.”¹⁸⁵.

4998- İbn Ömer (r.a)’den rivâyete göre, bir adam kendisine “Savaşmıyor musun?” dedi. O da: Rasûlullah (s.a.v)’den işittim şöyle diyordu dedi: “İslâm beş esas üzerine kurulmuştur. Allah’tan başka ilâh olmadığına inanıp, Namaz kılıp, Zekat vermek, Haccetmek ve Ramazan orucunu tutmak.”¹⁸⁶.

4999- Ubâde b. Samit (r.a)’ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)’in yanında oturuyorduk şöyle buyurdu: “Allah’a hiç bir şeyi ortak

¹⁸⁴ Nesâî, a.g.e, c. VIII, s.101.

¹⁸⁵ Nesâî, a.g.e, c. VIII, s.104.

¹⁸⁶ Nesâî, a.g.e, c. VIII, s.107.

koşmamaya, hırsızlık yapmamaya, zina etmemek üzere Benim siyasi otoritemi kabul ediniz” diyerek bir kısım ayetler okudu ve: “Sizden her kim bu verdiği sözünde durursa karşılığını Allah verecektir. Kim de o suçlardan birini işler de Allah’ta onun suçunu gizlerse, o Allah’a kalmıştır dilerse ona azap eder dilerse affeder”¹⁸⁷.

5000- Enes b. Malik (r.a)’ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Allah’tan başka gerçek ilâh olmadığına, Muhammed’in de Allah’ın elçisi olduğuna inandık deyinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Eğer Allah’tan başka gerçek ilâh olmadığına ve Muhammed’inde Allah’ın Rasûlü olduğuna şahadet ederlerse, kiblemize döner, kestiğimizden yerlerse ve bizim gibi namaz kılarırsa, onların kanlarını dökmemiz ve mallarını almamız haram olur. Ancak haksızlık yaparlarsa cezalarını görürler. Müslüman’ların sahip oldukları haklara sahip olurlar ve Müslüman’lar gibi sorumlu tutulurlar.”¹⁸⁸.

5002- Ebu Hüreyre (r.a)’den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “İman’ın yetmişden fazla bölümü vardır; en üstünü Allah’tan başka gerçek ilâh yoktur sözünü söylemektir en aşağısı da yoldan geçenlere eziyet veren şeyleri gidermektir. Utanmak ta İman’ın bölümlerinden bir bölümdür.”¹⁸⁹.

5026- Ebu Hüreyre (r.a)’den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)’den şöyle işitmiştir: “Allah sadece kendisine İman ederek Allah yolunda cihada çıkanı şehid olmasıyla ya da eceliyle ölmesiyle Cennete sokacağına yahut sevap ve ganimetle evine döndüreceğine dair söz vermiştir.”¹⁹⁰.

5027- Ebu Hüreyre (r.a)’den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Sırf Allah’a olan imanı ve cihad aşkıyla ve Peygamberleri tasdik ederek Allah yolunda savaşan kimseyi Allah Cennete sokacağına veya ecir ve ganimetle evine döndüreceğine garanti sözü vermiştir.”¹⁹¹.

5028- İbn Abbas (r.a)’tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdülkays kabilesinden bir heyet Rasûlullah (s.a.v)’in huzuruna gelerek; şöyle dediler: Biz Rabia soyundan bir kabileyiz. Biz Senin yanına ancak haram aylarda gelebiliriz. Bu

¹⁸⁷ Nesâî, a.g.e, c.VIII,s.108.

¹⁸⁸ Nesâî, a.g.e, c.VIII,s.109.

¹⁸⁹ Nesâî, a.g.e, c.VIII,s.110.

¹⁹⁰ Nesâî, a.g.e, c.VIII,s.119.

¹⁹¹ Nesâî, a.g.e, c.VIII,s.119.

sebeple bize bir şeyler emret onları yapalım buraya gelmeyen kardeşlerimizi de ona davet edelim. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: “Size dört şeyi emredeceğim ve sizi dört şeyden yasaklayacağım. 1. Allah’a İman = Allah’tan başka gerçek ilâh olmadığına ve Benim de Allah’ın elçisi olduğuma şahadet etmenizdir. 2. Namaz kılmak. 3. Zekât vermek. 4. Ganimet olarak aldığınız şeylerin beşte birini bana vermenizdir. Yasakladığım dört şey ise: Dübba, Hantem denilen ve içersinde şarap bulundurulmuş kaplarla, ziftlenmiş fiçı ve ziftlenmiş küpler.” (ki hepsinin içinde şarap bulunurdu) bunların kullanımını da yasakladı.”¹⁹².

1.2. Meleklerle İman İle İlgili Hadisler

4987- Ömer b. Hattab (r.a)’tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bizler bir gün Rasûlullah (s.a.v)’in yanında otururken hemen bir adam geliverdi. Elbisesi bembeyaz, saçları simsiyahtı. Üzerinde yolculuk belirtileri de yoktu, bizden hiç biride onu tanımıyordu. O kimse Peygamberimizin yanına kadar gelip oturdu dizlerini dizlerine dayadı, ellerini dizlerinin üzerine koyarak şöyle dedi: “Ey Muhammed! İslâm’ın ne olduğunu haber ver!” Rasûlullah (s.a.v) ona cevaben: “İslâm; Allah’tan başka gerçek hiçbir ilâhın olmadığına Muhammed (s.a.v)’in de Allah’ın Peygamberi olduğuna inanarak şahitlik yapman, namazı kılıp zekâtı vermen, Ramazan orucunu tutup gücün yeterse haccetmendir” buyurdular. Bunun üzerine adam: “Doğru söyledin” dedi. Biz onun hem sormasına hem tasdik etmesine şaşırдық. Adam sonra: “Bir de bana İman’ın ne demek olduğunu anlat” dedi. Peygamberimiz (s.a.v)’de: “Allah’a, meleklerine, kitaplarına, Peygamberlerine, ahiret gününe, kadere, hayır ve şerrin O’ndan olduğuna inanmandır” buyurdular. O kimse yine: “Doğru söyledin” diyerek: “İhsan nedir? Bana onu anlat” dedi. Rasûlullah (s.a.v): “İhsan; görüyormuşçasına Allah’a ibadet edip kulluk yapmandır. Sen O’nu görmüyorsan da O seni mutlaka görmektedir” buyurdular. O kimse yine: “Doğru söyledin” dedi. Bu sefer adam: “Kıyâmetin ne zaman kopacağını bana haber ver” deyince Peygamber (s.a.v) efendimiz: “Bu konuda sorulan sorandan daha bilgili değildir” buyurdu. Bu sefer o adam: “O halde kıyâmetin alâmetlerinden bahset” deyince, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurdular: “Cariyenin hanımefendisini doğurması (Yani doğan çocuklar ana babalarına köle ve cariye muamelesi

¹⁹² Nesâî, a.g.e, c.VIII,s.120.

yapacaklar) Yalınayak, çıplak, fakir deve çobanlarını yaptırdıkları binalarla boy ölçüşürken görmendir.” Ömer İbn-ül Hattab diyor ki: Sonra adam çıkıp gitti bir süre hayrette kaldım. Sonra Peygamberimiz (s.a.v): “Ey Ömer soru soran kimdi biliyor musun?” dedi. Ben de: “Allah ve Rasûlü daha iyi bilir” deyince, Peygamber (s.a.v): “O Cibril idi, size dininizi öğretmek üzere gelmişti” buyurdu¹⁹³.

4988- Ebu Hüreyre ve Ebu Zerr (r.anhüma)’dan rivâyete göre, şöyle demişlerdir: Rasûlullah (s.a.v) ashabıyla oturdukları bir sırada garip ve tanınmayan bir adam gelip kimin Peygamber (s.a.v) olduğunu bilemeyip sormuştu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) yabancılar geldiğinde kendisinin tanınması için üzerine oturacağı bir sedir yapmamızı emretti. Biz de üzerine oturacağı çamurdan bir sedir yapmıştık. Rasûlullah (s.a.v) makamında biz de O’nun yanında oturuyorken güzel yüzlü ve güzel kokulu bir adam geliverdi, elbisesi hiç kirlenmemiş gibiydi. Rasûlullah (s.a.v)’in oturduğu serginin yanına yaklaşarak: “Esselâmü aleyküm ya Muhammed!” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de selâmını aldı. Adam: “Yaklaşayım mı? Ey Muhammed” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de: “Yaklaş” buyurdu. Birkaç sefer: “Yaklaşayım mı?” diye sordu ve iyice yaklaşarak ellerini Rasûlullah (s.a.v)’in dizleri üzerine koydu; “İslâm nedir? Ey Muhammed” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de: “İslâm; Allah’a kulluk edip hiçbir şeyi O’na ortak koşmaman, namazı hayatının her tarafına hâkim kılman, zekatı vermen, Kâbe’yi haccetmen ve Ramazan orucunu tutmandır” buyurdular. Adam: “Bunları yaparsam Müslüman olur muyum?” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de: “Evet” buyurdu. Adam: “Doğru söyledin” dedi. Adamın bu sözünü duyunca, hem soruyor hem de doğruluyor diyerek hoş karşılamadık. Adam: “Ey Muhammed! İman nedir? Bana haber ver” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de: “İman; Allah’a, Meleklerine, Kitaplarına Peygamberlerine ve kadere iman etmendir” buyurdu. Adam: “Bunları yaptığım takdirde Mü’min olur muyum?” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de: “Evet” buyurdu. Adam yine: “Doğru söylüyorsun” dedi. Adam: “Ey Muhammed! İhsan nedir? Bana bildir” deyince, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Allah’ı görüyormuş gibi kulluk etmendir, sen O’nu görmüyorsan da O seni görmektedir.” Adam: “Doğru söyledin” dedi. Adam: “Ey Muhammed bana kıyamet ne zaman kopacaktır ondan haber ver” dedi. Rasûlullah (s.a.v) başını eğdi ve hiç

¹⁹³ Nesâî, a.g.e, c.VIII, s.97.

cevap vermedi. Sonra adam sorusunu tekrarladı. Rasûlullah (s.a.v) yine cevap vermedi üçüncü sefer sorusunu tekrarlayınca, Peygamber (s.a.v) başını kaldırdı ve şöyle buyurdu: “Kıyametten sorulan kimse sorandan daha iyi bilmiyor fakat onun alametleri vardır, o kıyamet alametleriyle bilinir. Fakir ve tanınmayan deve çobanlarının bina yükseltmekle yarış ettiklerini gördüğünüzde, yalın ayak başı çıplak kimselerin yeryüzünde krallar gibi dolaştıklarını gördüğünde ve kadınların doğurdukları çocuklardan köle ve cariye muamelesi gördükleri zaman kıyamet yaklaşmış demektir. Beş şey vardır ki onları Allah’tan başka hiç kimse bilmez. 1. Kıyametin ne zaman kopacağını bilen Allah’tır, Yağmuru nereye ve ne zaman yağdıracağını da Allah bilir. Rahimlerde olanın iyi, kötü, ölü, diri, Müslüman, kafir vs. nasıl olacağını da yine o bilir. Hiçbir kimse yarın başına ne geleceğini, sevgi mi? nefret mi? günah mı? sevap mı? kâr mı? zarar mı? bilemez. Yine hiçbir kimse yeryüzünün hangi parçasında ve nasıl öleceğini de bilemez. Her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan yalnızca Allah’tır.” (Lokmân sûresi 34. ayet) dedikten sonra ashaba hitap edip: “Muhammed’i gerçek din ile müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderen Allah’a yemin ederim ki kıyametin vaktini sizden birinizden daha iyi bilmiyorum. Bu Dihyet-ül Kelbi şeklinde gelen Cibril’dir” buyurdu¹⁹⁴.

1.3. Kitaplara İman İle İlgili Hadisler

4987- Ömer b. Hattab (r.a)’tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bizler bir gün Rasûlullah (s.a.v)’in yanında otururken hemen bir adam geliverdi. Elbisesi bembeyaz, saçları simsiyahtı. Üzerinde yolculuk belirtileri de yoktu, bizden hiç biride onu tanımıyordu. O kimse Peygamberimizin yanına kadar gelip oturdu dizlerini dizlerine dayadı, ellerini dizlerinin üzerine koyarak şöyle dedi: “Ey Muhammed! İslâm’ın ne olduğunu haber ver!” Rasûlullah (s.a.v) ona cevaben: “İslâm; Allah’tan başka gerçek hiçbir ilâhın olmadığına Muhammed (s.a.v)’in de Allah’ın Peygamberi olduğuna inanarak şahitlik yapman, namazı kılıp zekatı vermen, Ramazan orucunu tutup gücün yeterse haccetmendir” buyurdular. Bunun üzerine adam: “Doğru söyledin” dedi. Biz onun hem sormasına hem tasdik etmesine şaşırдық. Adam sonra: “Bir de bana İman’ın ne demek olduğunu anlat” dedi. Peygamberimiz

¹⁹⁴ Nesâî, a.g.e, c.VIII,s.101.

(s.a.v)'de: "Allah'a, meleklerine, kitaplarına, Peygamberlerine, ahiret gününe, kadere, hayır ve şerrin O'ndan olduğuna inanmandır" buyurdular. O kimse yine: "Doğru söyledin" diyerek: "İhsan nedir? Bana onu anlat" dedi. Rasûlullah (s.a.v): "İhsan; görüyormuşçasına Allah'a ibadet edip kulluk yapmandır. Sen O'nu görmüyorsan da O seni mutlaka görmektedir" buyurdular. O kimse yine: "Doğru söyledin" dedi. Bu sefer adam: "Kıyametin ne zaman kopacağını bana haber ver" deyince Peygamber (s.a.v) efendimiz: "Bu konuda sorulan sorandan daha bilgili değildir" buyurdu. Bu sefer o adam: "O halde kıyametin alâmetlerinden bahset" deyince, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurdular: "Cariyenin hanımefendisini doğurması (Yani doğan çocuklar ana babalarına köle ve cariye muamelesi yapacaklar) Yalınayak, çıplak, fakir deve çobanlarını yaptırdıkları binalarla boy ölçüşürken görmendir." Ömer İbn-ül Hattab diyor ki: Sonra adam çıkıp gitti bir süre hayrette kaldım. Sonra Peygamberimiz (s.a.v): "Ey Ömer soru soran kimdi biliyor musun?" dedi. Ben de: "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" deyince, Peygamber (s.a.v): "O Cibril idi, size dininizi öğretmek üzere gelmişti" buyurdu¹⁹⁵.

4988- Ebu Hüreyre ve Ebu Zerr (r.anhüma)'dan rivâyete göre, şöyle demişlerdir: Rasûlullah (s.a.v) ashabıyla oturdukları bir sırada garip ve tanınmayan bir adam gelip kimin Peygamber (s.a.v) olduğunu bilemeyip sormuştu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) yabancılar geldiğinde kendisinin tanınması için üzerine oturacağı bir sedir yapmamızı emretti. Biz de üzerine oturacağı çamurdan bir sedir yapmıştık. Rasûlullah (s.a.v) makamında biz de O'nun yanında oturuyorken güzel yüzlü ve güzel kokulu bir adam geliverdi, elbisesi hiç kirlenmemiş gibiydi. Rasûlullah (s.a.v)'in oturduğu serginin yanına yaklaşarak: "Esselâmü aleyküm ya Muhammed!" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de selâmını aldı. Adam: "Yaklaşayım mı? Ey Muhammed" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: "Yaklaş" buyurdu. Birkaç sefer: "Yaklaşayım mı?" diye sordu ve iyice yaklaşarak ellerini Rasûlullah (s.a.v)'in dizleri üzerine koydu; "İslâm nedir? Ey Muhammed" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: "İslâm; Allah'a kulluk edip hiçbir şeyi O'na ortak koşmaman, namazı hayatının her tarafına hâkim kılman, zekatı vermen, Kâbe'yi haccetmen ve Ramazan orucunu tutmandır" buyurdular. Adam: "Bunları yaparsam Müslüman olur muyum?" dedi. Rasûlullah

¹⁹⁵ Nesâî, a.g.e, c.VIII,s.97.

(s.a.v)'de: "Evet" buyurdu. Adam: "Doğru söyledin" dedi. Adamın bu sözünü duyunca, hem soruyor hem de doğruluyor diyerek hoş karşılamadık. Adam: "Ey Muhammed! İman nedir? Bana haber ver" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: "İman; Allah'a, Meleklerine, Kitaplarına Peygamberlerine ve kadere iman etmendir" buyurdu. Adam: "Bunları yaptığım takdirde Mü'min olur muyum?" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: "Evet" buyurdu. Adam yine: "Doğru söylüyorsun" dedi. Adam: "Ey Muhammed! İhsan nedir? Bana bildir" deyince, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Allah'ı görüyormuş gibi kulluk etmendir, sen O'nu görmüyorsan da O seni görmektedir." Adam: "Doğru söyledin" dedi. Adam: "Ey Muhammed bana kıyamet ne zaman kopacaktır ondan haber ver" dedi. Rasûlullah (s.a.v) başını eğdi ve hiç cevap vermedi. Sonra adam sorusunu tekrarladı. Rasûlullah (s.a.v) yine cevap vermedi üçüncü sefer sorusunu tekrarlayınca, Peygamber (s.a.v) başını kaldırdı ve şöyle buyurdu: "Kıyametten sorulan kimse sorandan daha iyi bilmiyor fakat onun alametleri vardır, o kıyamet alametleriyle bilinir. Fakir ve tanınmayan deve çobanlarının bina yükseltmekle yarış ettiklerini gördüğünüzde, yalın ayak başı çıplak kimselerin yeryüzünde krallar gibi dolaştıklarını gördüğünde ve kadınların doğurdukları çocuklardan köle ve cariye muamelesi gördükleri zaman kıyamet yaklaşmış demektir. Beş şey vardır ki onları Allah'tan başka hiç kimse bilmez. 1. Kıyametin ne zaman kopacağını bilen Allah'tır, Yağmuru nereye ve ne zaman yağdıracağını da Allah bilir. Rahimlerde olanın iyi, kötü, ölü, diri, Müslüman, kafir vs. nasıl olacağını da yine o bilir. Hiçbir kimse yarın başına ne geleceğini, sevgi mi? nefret mi? günah mı? sevap mı? kâr mı? zarar mı? bilemez. Yine hiçbir kimse yeryüzünün hangi parçasında ve nasıl öleceğini de bilemez. Her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan yalnızca Allah'tır." (Lokmân sûresi 34. ayet) dedikten sonra ashaba hitap edip: "Muhammed'i gerçek din ile müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki kıyametin vaktini sizden birinizden daha iyi bilmiyorum. Bu Dihyet-ül Kelbi şeklinde gelen Cibril'dir" buyurdu.¹⁹⁶

¹⁹⁶ Nesâî, a.g.e, c.VIII,s.101.

1.4. Peygamberlere İman İle İlgili Hadisler

4982- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'e: "Hangi amel daha değerlidir?" diye soruldu. "Allah ve Rasûlüne imandır" buyurdular¹⁹⁷.

4984- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Üç özellik kimde bulunursa o kimse imanın zevkine varır ve tadını alır. 1. Allah ve Rasûlünü herkesten ve her şeyden çok sevmektir. 2. Allah için sevip Allah için buğz etmektir. 3. Allah'a ortak koştuktansa büyük bir ateşe atılmaya razı olmaktır."¹⁹⁸.

4985- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Şu üç özellik kimde bulunursa imanının lezzetini tadar. 1. Herkesi ve her şeyi Allah için seven kimse. 2. Allah ve Rasûlünü her şeyden ve herkesten daha çok seven kimse. 3. Allah'ın kendisini küfürden kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmektense, ateşe atılmayı tercih eden kimse."¹⁹⁹.

4987- Ömer b. Hattab (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bizler bir gün Rasûlullah (s.a.v)'in yanında otururken hemen bir adam geliverdi. Elbisesi bembeyaz, saçları simsiyahtı. Üzerinde yolculuk belirtileri de yoktu, bizden hiç biride onu tanıımıyordu. O kimse Peygamberimizin yanına kadar gelip oturdu dizlerini dizlerine dayadı, ellerini dizlerinin üzerine koyarak şöyle dedi: "Ey Muhammed! İslâm'ın ne olduğunu haber ver!" Rasûlullah (s.a.v) ona cevaben: "İslâm; Allah'tan başka gerçek hiçbir ilâhın olmadığına Muhammed (s.a.v)'in de Allah'ın Peygamberi olduğuna inanarak şahitlik yapman, namazı kılıp zekatı vermen, Ramazan orucunu tutup gücün yeterse haccetmendir" buyurdular. Bunun üzerine adam: "Doğru söyledin" dedi. Biz onun hem sormasına hem tasdik etmesine şaşırдық. Adam sonra: "Bir de bana İman'ın ne demek olduğunu anlat" dedi. Peygamberimiz (s.a.v)'de: "Allah'a, meleklerine, kitaplarına, Peygamberlerine, ahiret gününe, kadere, hayır ve şerrin O'ndan olduğuna inanmandır" buyurdular. O kimse yine: "Doğru söyledin" diyerek: "İhsan nedir? Bana onu anlat" dedi. Rasûlullah (s.a.v): "İhsan; görüyormuşçasına Allah'a ibadet edip kulluk yapmandır. Sen O'nu

¹⁹⁷ Nesâî, a.g.e, c. VIII, s.93.

¹⁹⁸ Nesâî, a.g.e, c. VIII, s.94.

¹⁹⁹ Nesâî, a.g.e, c. VIII, s.94

görmüyorsan da O seni mutlaka görmektedir” buyurdular. O kimse yine: “Doğru söyledin” dedi. Bu sefer adam: “Kıyametin ne zaman kopacağını bana haber ver” deyince Peygamber (s.a.v) efendimiz: “Bu konuda sorulan sorandan daha bilgili değildir” buyurdu. Bu sefer o adam: “O halde kıyametin alâmetlerinden bahset” deyince, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurdular: “Cariyenin hanımefendisini doğurması (Yani doğan çocuklar ana babalarına köle ve cariye muamelesi yapacaklar) Yalınayak, çıplak, fakir deve çobanlarını yaptırdıkları binalarla boy ölçüşürken görmendir.” Ömer İbn-ül Hattab diyor ki: Sonra adam çıkıp gitti bir süre hayrette kaldım. Sonra Peygamberimiz (s.a.v): “Ey Ömer soru soran kimdi biliyor musun?” dedi. Ben de: “Allah ve Rasûlü daha iyi bilir” deyince, Peygamber (s.a.v): “O Cibril idi, size dininizi öğretmek üzere gelmişti” buyurdu²⁰⁰.

4988- Ebu Hüreyre ve Ebu Zerr (r.anhüma)’dan rivâyete göre, şöyle demişlerdir: Rasûlullah (s.a.v) ashabıyla oturdukları bir sırada garip ve tanınmayan bir adam gelip kimin Peygamber (s.a.v) olduğunu bilemeyip sormuştu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) yabancılar geldiğinde kendisinin tanınması için üzerine oturacağı bir sedir yapmamızı emretti. Biz de üzerine oturacağı çamurdan bir sedir yapmıştık. Rasûlullah (s.a.v) makamında biz de O’nun yanında oturuyorken güzel yüzlü ve güzel kokulu bir adam geliverdi, elbisesi hiç kirlenmemiş gibiydi. Rasûlullah (s.a.v)’in oturduğu serginin yanına yaklaşarak: “Esselâmü aleyküm ya Muhammed!” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de selâmını aldı. Adam: “Yaklaşayım mı? Ey Muhammed” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de: “Yaklaş” buyurdu. Birkaç sefer: “Yaklaşayım mı?” diye sordu ve iyice yaklaşarak ellerini Rasûlullah (s.a.v)’in dizleri üzerine koydu; “İslâm nedir? Ey Muhammed” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de: “İslâm; Allah’a kulluk edip hiçbir şeyi O’na ortak koşmaman, namazı hayatının her tarafına hâkim kılman, zekatı vermen, Kâbe’yi haccetmen ve Ramazan orucunu tutmandır” buyurdular. Adam: “Bunları yaparsam Müslüman olur muyum?” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de: “Evet” buyurdu. Adam: “Doğru söyledin” dedi. Adamın bu sözünü duyunca, hem soruyor hem de doğruluyor diyerek hoş karşılamadık. Adam: “Ey Muhammed! İman nedir? Bana haber ver” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de: “İman; Allah’a, Meleklerine, Kitaplarına Peygamberlerine ve kadere iman etmendir”

²⁰⁰ Nesâî, a.g.e, c.VIII,s.97.

buyurdu. Adam: “Bunları yaptığım takdirde Mü’min olur muyum?” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de: “Evet” buyurdu. Adam yine: “Doğru söylüyorsun” dedi. Adam: “Ey Muhammed! İhsan nedir? Bana bildir” deyince, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Allah’ı görüyormuş gibi kulluk etmendir, sen O’nu görmüyorsan da O seni görmektedir.” Adam: “Doğru söyledin” dedi. Adam: “Ey Muhammed bana kıyamet ne zaman kopacaktır ondan haber ver” dedi. Rasûlullah (s.a.v) başını eğdi ve hiç cevap vermedi. Sonra adam sorusunu tekrarladı. Rasûlullah (s.a.v) yine cevap vermedi üçüncü sefer sorusunu tekrarlayınca, Peygamber (s.a.v) başını kaldırdı ve şöyle buyurdu: “Kıyametten sorulan kimse sorandan daha iyi bilmiyor fakat onun alametleri vardır, o kıyamet alametleriyle bilinir. Fakir ve tanınmayan deve çobanlarının bina yükseltmekle yarış ettiklerini gördüğünüzde, yalın ayak başı çıplak kimselerin yeryüzünde krallar gibi dolaştıklarını gördüğünde ve kadınların doğurdukları çocuklardan köle ve cariye muamelesi gördükleri zaman kıyamet yaklaşmış demektir. Beş şey vardır ki onları Allah’tan başka hiç kimse bilmez. 1. Kıyametin ne zaman kopacağını bilen Allah’tır, Yağmuru nereye ve ne zaman yağdıracağını da Allah bilir. Rahimlerde olanın iyi, kötü, ölü, diri, Müslüman, kafir vs. nasıl olacağını da yine o bilir. Hiçbir kimse yarın başına ne geleceğini, sevgi mi? nefret mi? günah mı? sevap mı? kâr mı? zarar mı? bilemez. Yine hiçbir kimse yeryüzünün hangi parçasında ve nasıl öleceğini de bilemez. Her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan yalnızca Allah’tır.” (Lokmân sûresi 34. ayet) dedikten sonra ashaba hitap edip: “Muhammed’i gerçek din ile müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderen Allah’a yemin ederim ki kıyametin vaktini sizden birinizden daha iyi bilmiyorum. Bu Dihyet-ül Kelbi şeklinde gelen Cibril’dir” buyurdu²⁰¹.

4999- Ubâde b. Samit (r.a)’ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)’in yanında oturuyorduk şöyle buyurdu: “Allah’a hiç bir şeyi ortak koşmamaya, hırsızlık yapmamaya, zina etmemek üzere Benim siyasi otoritemi kabul ediniz” diyerek bir kısım ayetler okudu ve: “Sizden her kim bu verdiği sözünde durursa karşılığını Allah verecektir. Kim de o suçlardan birini işler de Allah’ta onun suçunu gizlerse, o Allah’a kalmıştır dilerse ona azap eder dilerse affeder.”²⁰².

²⁰¹ Nesâî, a.g.e, c.VIII,s.101.

²⁰² Nesâî, a.g.e, c.VIII,s.108.

5000- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Allah'tan başka gerçek ilâh olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın elçisi olduğuna inandık deyinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Eğer Allah'tan başka gerçek ilâh olmadığına ve Muhammed'inde Allah'ın Rasûlü olduğuna şahadet ederlerse, kiblemize döner, kestiğimizden yerlerse ve bizim gibi namaz kılarlarsa, onların kanlarını dökmemiz ve mallarını almamız haram olur. Ancak haksızlık yaparlarsa cezalarını görürler. Müslüman'ların sahip oldukları haklara sahip olurlar ve Müslüman'lar gibi sorumlu tutulurlar.”²⁰³.

5010- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Hiçbiriniz beni çocuğundan, babasından ve tüm insanlardan daha çok sevmedikçe gerçek Mü'min olamazsınız.”²⁰⁴.

5011- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Hiçbiriniz beni malından, çoluk çocuğundan ve tüm insanlardan daha çok sevmedikçe gerçek Mü'min olamazsınız.”²⁰⁵.

5012- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Canım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki: “Hiç biriniz beni çocuğundan ve babasından daha çok sevmedikçe gerçek Mü'min olmazsınız.”²⁰⁶.

5027- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Sırf Allah'a olan imanımla ve cihad aşkıyla ve Peygamberleri tasdik ederek Allah yolunda savaşan kimseyi Allah Cennete sokacağına veya ecir ve ganimetle evine döndüreceğine garanti sözü vermiştir.”²⁰⁷.

5028- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdülkays kabilesinden bir heyet Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna gelerek; şöyle dediler: Biz Rabia soyundan bir kabileyiz. Biz Senin yanına ancak haram aylarda gelebiliriz. Bu sebeple bize bir şeyler emret onları yapalım buraya gelmeyen kardeşlerimizi de ona davet edelim. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: “Size dört şeyi emredeceğim ve sizi dört şeyden yasaklayacağım. 1. Allah'a İman = Allah'tan başka

²⁰³ Nesâî, a.g.e.c.VIII, s.109.

²⁰⁴ Nesâî, a.g.e.c.VIII, s.114.

²⁰⁵ Nesâî, a.g.e.c.VIII, s.115.

²⁰⁶ Nesâî, a.g.e.c.VIII, s.115.

²⁰⁷ Nesâî, a.g.e.c.VIII, s.119.

gerçek ilâh olmadığına ve Benim de Allah'ın elçisi olduğuma şahadet etmenizdir. 2. Namaz kılmak. 3. Zekat vermek. 4. Ganimet olarak aldığınız şeylerin beşte birini bana vermenizdir. Yasakladığım dört şey ise: Dübba, Hantem denilen ve içersinde şarap bulundurulmuş kaplarla, ziftlenmiş fiçı ve ziftlenmiş küpler.” (ki hepsinin içinde şarap bulunurdu) bunların kullanımını da yasakladı.”²⁰⁸.

1.5. Ahirete İman İle İlgili Hadisler

4987- Ömer b. Hattab (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bizler bir gün Rasûlullah (s.a.v)'in yanında otururken hemen bir adam geliverdi. Elbisesi bembeyaz, saçları simsiyahtı. Üzerinde yolculuk belirtileri de yoktu, bizden hiç biride onu tanımıyordu. O kimse Peygamberimizin yanına kadar gelip oturdu dizlerini dizlerine dayadı, ellerini dizlerinin üzerine koyarak şöyle dedi: “Ey Muhammed! İslâm'ın ne olduğunu haber ver!” Rasûlullah (s.a.v) ona cevaben: “İslâm; Allah'tan başka gerçek hiçbir ilâhın olmadığına Muhammed (s.a.v)'in de Allah'ın Peygamberi olduğuna inanarak şahitlik yapman, namazı kılıp zekatı vermen, Ramazan orucunu tutup gücün yeterse haccetmandır” buyurdular. Bunun üzerine adam: “Doğru söyledin” dedi. Biz onun hem sormasına hem tasdik etmesine şaşırдық. Adam sonra: “Bir de bana İman'ın ne demek olduğunu anlat” dedi. Peygamberimiz (s.a.v)'de: “Allah'a, meleklerine, kitaplarına, Peygamberlerine, ahiret gününe, kadere, hayır ve şerrin O'ndan olduğuna inanmandır” buyurdular. O kimse yine: “Doğru söyledin” diyerek: “İhsan nedir? Bana onu anlat” dedi. Rasûlullah (s.a.v): “İhsan; görüyormuşçasına Allah'a ibadet edip kulluk yapmandır. Sen O'nu görmüyorsan da O seni mutlaka görmektedir” buyurdular. O kimse yine: “Doğru söyledin” dedi. Bu sefer adam: “Kıyametin ne zaman kopacağını bana haber ver” deyince Peygamber (s.a.v) efendimiz: “Bu konuda sorulan sorandan daha bilgili değildir” buyurdu. Bu sefer o adam: “O halde kıyametin alâmetlerinden bahset” deyince, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurdular: “Cariyenin hanımefendisini doğurması (Yani doğan çocuklar ana babalarına köle ve cariye muamelesi yapacaklar) Yalınayak, çıplak, fakir deve çobanlarını yaptırdıkları binalarla boy ölçüşürken görmendir.” Ömer İbn-ül Hattab diyor ki: Sonra adam çıkıp gitti bir süre hayrette kaldım. Sonra Peygamberimiz (s.a.v): “Ey Ömer soru soran kimdi biliyor

²⁰⁸ Nesâî, a.g.e,c.VIII, s.120.

musun?” dedi. Ben de: “Allah ve Rasûlü daha iyi bilir” deyince, Peygamber (s.a.v): “O Cibril idi, size dininizi öğretmek üzere gelmişti” buyurdu²⁰⁹.

4988- Ebu Hüreyre ve Ebu Zerr (r.anhüma)’dan rivâyete göre, şöyle demişlerdir: Rasûlullah (s.a.v) ashabıyla oturdukları bir sırada garip ve tanınmayan bir adam gelip kimin Peygamber (s.a.v) olduğunu bilemeyip sormuştu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) yabancılar geldiğinde kendisinin tanınması için üzerine oturacağı bir sedir yapmamızı emretti. Biz de üzerine oturacağı çamurdan bir sedir yapmıştık. Rasûlullah (s.a.v) makamında biz de O’nun yanında oturuyorken güzel yüzlü ve güzel kokulu bir adam geliverdi, elbisesi hiç kirlenmemiş gibiydi. Rasûlullah (s.a.v)’in oturduğu serginin yanına yaklaşarak: “Esselâmü aleyküm ya Muhammed!” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de selâmını aldı. Adam: “Yaklaşayım mı? Ey Muhammed” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de: “Yaklaş” buyurdu. Birkaç sefer: “Yaklaşayım mı?” diye sordu ve iyice yaklaşarak ellerini Rasûlullah (s.a.v)’in dizleri üzerine koydu; “İslâm nedir? Ey Muhammed” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de: “İslâm; Allah’a kulluk edip hiçbir şeyi O’na ortak koşmaman, namazı hayatının her tarafına hâkim kılman, zekatı vermen, Kâbe’yi haccetmen ve Ramazan orucunu tutmandır” buyurdular. Adam: “Bunları yaparsam Müslüman olur muyum?” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de: “Evet” buyurdu. Adam: “Doğru söyledin” dedi. Adamın bu sözünü duyunca, hem soruyor hem de doğruluyor diyerek hoş karşılamadık. Adam: “Ey Muhammed! İman nedir? Bana haber ver” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de: “İman; Allah’a, Meleklerine, Kitaplarına Peygamberlerine ve kadere iman etmendir” buyurdu. Adam: “Bunları yaptığım takdirde Mü’min olur muyum?” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de: “Evet” buyurdu. Adam yine: “Doğru söylüyorsun” dedi. Adam: “Ey Muhammed! İhsan nedir? Bana bildir” deyince, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Allah’ı görüyormuş gibi kulluk etmendir, sen O’nu görmüyorsan da O seni görmektedir.” Adam: “Doğru söyledin” dedi. Adam: “Ey Muhammed bana kıyamet ne zaman kopacaktır ondan haber ver” dedi. Rasûlullah (s.a.v) başını eğdi ve hiç cevap vermedi. Sonra adam sorusunu tekrarladı. Rasûlullah (s.a.v) yine cevap vermedi üçüncü sefer sorusunu tekrarlayınca, Peygamber (s.a.v) başını kaldırdı ve şöyle buyurdu: “Kıyametten sorulan kimse sorandan daha iyi bilmiyor fakat onun

²⁰⁹ Nesâî, a.g.e.c.VIII, s.97.

alametleri vardır, o kıyamet alametleriyle bilinir. Fakir ve tanınmayan deve çobanlarının bina yükseltmekle yarış ettiklerini gördüğünüzde, yalın ayak başı çıplak kimselerin yeryüzünde krallar gibi dolaştıklarını gördüğünde ve kadınların doğurdukları çocuklardan köle ve cariye muamelesi gördükleri zaman kıyamet yaklaşmış demektir. Beş şey vardır ki onları Allah'tan başka hiç kimse bilmez. 1. Kıyametin ne zaman kopacağını bilen Allah'tır, Yağmuru nereye ve ne zaman yağdıracağını da Allah bilir. Rahimlerde olanın iyi, kötü, ölü, diri, Müslüman, kafir vs. nasıl olacağını da yine o bilir. Hiçbir kimse yarın başına ne geleceğini, sevgi mi? nefret mi? günah mı? sevap mı? kâr mı? zarar mı? bilemez. Yine hiçbir kimse yeryüzünün hangi parçasında ve nasıl öleceğini de bilemez. Her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan yalnızca Allah'tır.” (Lokmân sûresi 34. ayet) dedikten sonra ashaba hitap edip: “Muhammed'i gerçek din ile müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki kıyametin vaktini sizden birinizden daha iyi bilmiyorum. Bu Dihyet-ül Kelbi şeklinde gelen Cibril'dir” buyurdu²¹⁰.

5007- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Mü'minlerin Cehenneme giren kardeşleri hakkında Rableri ile münakaşaları, dünyada hak uğrunda olan mücadelesinden daha şiddetli olacaktır.” Ebu Said şöyle dedi: “Mü'minler Rablerine diyecekler ki: “Ey Rabbimiz! Bunlar bizim Mü'min kardeşlerimizdi. Bizimle birlikte namaz kılıyorlar, bizimle oruç tutuyorlardı, bizimle hacca gidiyorlardı fakat onları ateşe koymuşsun” Ebu Said diyor ki: “Allah onlara şöyle buyuracak: “Gidin onlardan tanıdıklarınızı oradan çıkarın.” Onlar da onların yanına gider onları yüzlerinden tanırlar, onlardan bir kısmı dizlerine kadar ateş içersindedirler bir kısmı da topuklarına kadar ateşle kalmışlar. Onları çıkarınca: Ey Rabbimiz emrettiklerini çıkardık derler. Allah'ta onlara şöyle buyurur: Kalplerinde dinar ağırlığında İman olanları da oradan çıkarın. Daha sonra kalplerinde yarım dinar ağırlığında İman olanları da çıkarın buyurur. Daha sonra da kalplerinde zerre miktarı İman olanları da çıkarın buyurur. Ebu Said şöyle dedi. Kim bunlara inanmazsa şu ayeti okusun: (Nisâ 48) “Allah kendisinden başka birine ilâhlık yakıştırandan başkasını asla bağışlamaz ama bağışlanmasını isteyen kimsenin şirk

²¹⁰ Nesâî, a.g.e,c.VIII, s.101.

dışındaki günahlarını bağışlar. Allah'a ortak koşanlar gerçekten korkunç bir günah işlemiş olurlar.”²¹¹.

5026- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'den şöyle işitmiştir: “Allah sadece kendisine İman ederek Allah yolunda cihada çıkanı şehid olmasıyla ya da eceliyle ölmesiyle Cennete sokacağına yahut sevap ve ganimetle evine döndüreceğine dair söz vermiştir.”²¹².

5027- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Sırf Allah'a olan imanıya ve cihad aşkıyla ve Peygamberleri tasdik ederek Allah yolunda savaşan kimseyi Allah Cennete sokacağına veya ecir ve ganimetle evine döndüreceğine garanti sözü vermiştir.”²¹³.

1.6. Kaza Ve Kadere İman İle İlgili Hadisler

4987- Ömer b. Hattab (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bizler bir gün Rasûlullah (s.a.v)'in yanında otururken hemen bir adam geliverdi. Elbisesi bembeyaz, saçları simsiyahtı. Üzerinde yolculuk belirtileri de yoktu, bizden hiç biride onu tanımıyordu. O kimse Peygamberimizin yanına kadar gelip oturdu dizlerini dizlerine dayadı, ellerini dizlerinin üzerine koyarak şöyle dedi: “Ey Muhammed! İslâm'ın ne olduğunu haber ver!” Rasûlullah (s.a.v) ona cevaben: “İslâm; Allah'tan başka gerçek hiçbir ilâhın olmadığına Muhammed (s.a.v)'in de Allah'ın Peygamberi olduğuna inanarak şahitlik yapman, namazı kılıp zekatı vermen, Ramazan orucunu tutup gücün yeterse haccetmendir” buyurdular. Bunun üzerine adam: “Doğru söyledin” dedi. Biz onun hem sormasına hem tasdik etmesine şaşırдық. Adam sonra: “Bir de bana İman'ın ne demek olduğunu anlat” dedi. Peygamberimiz (s.a.v)'de: “Allah'a, meleklerine, kitaplarına, Peygamberlerine, ahiret gününe, kadere, hayır ve şerrin O'ndan olduğuna inanmandır” buyurdular. O kimse yine: “Doğru söyledin” diyerek: “İhsan nedir? Bana onu anlat” dedi. Rasûlullah (s.a.v): “İhsan; görüyormuşçasına Allah'a ibadet edip kulluk yapmandır. Sen O'nu görmüyorsan da O seni mutlaka görmektedir” buyurdular. O kimse yine: “Doğru söyledin” dedi. Bu sefer adam: “Kıyametin ne zaman kopacağını bana haber ver”

²¹¹ Nesâî, a.g.e,c.VIII, s.112.

²¹² Nesâî, a.g.e,c.VIII, s.119.

²¹³ Nesâî, a.g.e, c.VIII,s.119.

deyince Peygamber (s.a.v) efendimiz: “Bu konuda sorulan sorandan daha bilgili değildir” buyurdu. Bu sefer o adam: “O halde kıyametin alâmetlerinden bahset” deyince, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurdular: “Cariyenin hanımefendisini doğurması (Yani doğan çocuklar ana babalarına köle ve cariye muamelesi yapacaklar) Yalınayak, çıplak, fakir deve çobanlarını yaptırdıkları binalarla boy ölçüşürken görmendir.” Ömer İbn-ül Hattab diyor ki: Sonra adam çıkıp gitti bir süre hayrette kaldım. Sonra Peygamberimiz (s.a.v): “Ey Ömer soru soran kimdi biliyor musun?” dedi. Ben de: “Allah ve Rasûlü daha iyi bilir” deyince, Peygamber (s.a.v): “O Cibril idi, size dininizi öğretmek üzere gelmişti” buyurdu²¹⁴.

4988- Ebu Hüreyre ve Ebu Zerr (r.anhüma)’dan rivâyete göre, şöyle demişlerdir: Rasûlullah (s.a.v) ashabıyla oturdukları bir sırada garip ve tanınmayan bir adam gelip kimin Peygamber (s.a.v) olduğunu bilemeyip sormuştu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) yabancılar geldiğinde kendisinin tanınması için üzerine oturacağı bir sedir yapmamızı emretti. Biz de üzerine oturacağı çamurdan bir sedir yapmıştık. Rasûlullah (s.a.v) makamında biz de O’nun yanında oturuyorken güzel yüzlü ve güzel kokulu bir adam geliverdi, elbisesi hiç kirlenmemiş gibiydi. Rasûlullah (s.a.v)’in oturduğu serginin yanına yaklaşarak: “Esselâmü aleyküm ya Muhammed!” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de selâmını aldı. Adam: “Yaklaşayım mı? Ey Muhammed” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de: “Yaklaş” buyurdu. Birkaç sefer: “Yaklaşayım mı?” diye sordu ve iyice yaklaşarak ellerini Rasûlullah (s.a.v)’in dizleri üzerine koydu; “İslâm nedir? Ey Muhammed” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de: “İslâm; Allah’a kulluk edip hiçbir şeyi O’na ortak koşmaman, namazı hayatının her tarafına hâkim kılman, zekatı vermen, Kâbe’yi haccetmen ve Ramazan orucunu tutmandır” buyurdular. Adam: “Bunları yaparsam Müslüman olur muyum?” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de: “Evet” buyurdu. Adam: “Doğru söyledin” dedi. Adamın bu sözünü duyunca, hem soruyor hem de doğruluyor diyerek hoş karşılamadık. Adam: “Ey Muhammed! İman nedir? Bana haber ver” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de: “İman; Allah’a, Meleklerine, Kitaplarına Peygamberlerine ve kadere iman etmendir” buyurdu. Adam: “Bunları yaptığım takdirde Mü’min olur muyum?” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de: “Evet” buyurdu. Adam yine: “Doğru söylüyorsun” dedi. Adam: “Ey

²¹⁴ Nesâî, a.g.e,c.VIII, s.97.

Muhammed! İhsan nedir? Bana bildir” deyince, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Allah’ı görüyormuş gibi kulluk etmendir, sen O’nu görmüyorsan da O seni görmektedir.” Adam: “Doğru söyledin” dedi. Adam: “Ey Muhammed bana kıyamet ne zaman kopacaktır ondan haber ver” dedi. Rasûlullah (s.a.v) başını eğdi ve hiç cevap vermedi. Sonra adam sorusunu tekrarladı. Rasûlullah (s.a.v) yine cevap vermedi üçüncü sefer sorusunu tekrarlayınca, Peygamber (s.a.v) başını kaldırdı ve şöyle buyurdu: “Kıyametten sorulan kimse sorandan daha iyi bilmiyor fakat onun alametleri vardır, o kıyamet alametleriyle bilinir. Fakir ve tanınmayan deve çobanlarının bina yükseltmekle yarış ettiklerini gördüğünüzde, yalın ayak başı çıplak kimselerin yeryüzünde krallar gibi dolaştıklarını gördüğünde ve kadınların doğurdukları çocuklardan köle ve cariye muamelesi gördükleri zaman kıyamet yaklaşmış demektir. Beş şey vardır ki onları Allah’tan başka hiç kimse bilmez. 1. Kıyametin ne zaman kopacağını bilen Allah’tır, Yağmuru nereye ve ne zaman yağdıracağını da Allah bilir. Rahimlerde olanın iyi, kötü, ölü, diri, Müslüman, kafir vs. nasıl olacağını da yine o bilir. Hiçbir kimse yarın başına ne geleceğini, sevgi mi? nefret mi? günah mı? sevap mı? kâr mı? zarar mı? bilemez. Yine hiçbir kimse yeryüzünün hangi parçasında ve nasıl öleceğini de bilemez. Her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan yalnızca Allah’tır.” (Lokmân sûresi 34. ayet) dedikten sonra ashaba hitap edip: “Muhammed’i gerçek din ile müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderen Allah’a yemin ederim ki kıyametin vaktini sizden birinizden daha iyi bilmiyorum. Bu Dihyet-ül Kelbi şeklinde gelen Cibril’dir” buyurdu²¹⁵.

²¹⁵ Nesâî, a.g.e,c.VIII, s.101.

2. DEĞERLENDİRME

İman ve imanın şartları ile ilgili hadislerin yer aldığı bu bölümde, amellerin fazileti, imanın insana verdiği huzur, imanın kuvvetli veya zayıf oluşu, mü'min olmanın vasıfları ve münafıklığın alametleri ile oruç, zekât ve cihad gibi ibadetler hakkında 33 bab başlığı altında 54 hadise yer verilmiştir.

Bir insanın mü'min olması için, Rasûlullah (s.a.s.)'in Allah'tan getirdiği dinin tümüne inanması şarttır. Bir mü'min, Kur'an'da ve Sünnet'te belirlenen inanç esaslarının tümüne inanmak zorundadır. Cibril hadisi diye meşhur olan hadiste ve diğer hadislerde Peygamberimiz'in imanı tarif etmesinden, bu akîdenin ana muhtevâsını öğrenmekteyiz. Bu ifâdenin izah edilip açıklanması iman esaslarını oluşturur.

İman esasları: Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhîret gününe, kadere (her şeyin Allah'tan geldiğine) inanmaktır. Bunlar topluca mü'minin akîdesini teşkil eder.

Kelime-i Şehâdet ile ilgili Nesâî'de müstakil bir bab bulunmamaktadır. Buradaki hadisleri kitabı'1-İman başlığı altındaki hadislerden aldık. Bu konu ile ilgili 6 hadise ulaşabildik

Namaz ile ilgili hadislerin yer aldığı bu bölümde, namazın nerede ve nasıl farz kılındığı, bes vakit namaz ve namazın faziletleri ile seferilik hakkında 24 bab başlığı altında toplam 46 hadise yer verilmistir.

Zekât ile ilgili hadislerin yer aldığı bu bölümde, zekâtın vucûbiyeti, zekat verilecek mallar ve nisap miktarları, fitre ve sadaka verme ile zekat fitre ve sadaka verilmesi gereken kisiler hakkında 100 bab başlığı altında toplam 285 hadise yer verilmistir.

Oruç ile ilgili hadislerin yer aldığı bu bölümde, orucun vucubiyeti, Ramazan Ayı'nın fazileti, hilalin görülmesi, sahur yemegine uyanmanın önemi ve oruç tutmaya engel olan hususlar ile nafîle oruçlar hakkında 85 bab başlığı altında toplam 345 hadise yer verilmistir.

Hac ibadeti ile ilgili hadislerin yer aldığı hayli geniş bir alana şâmil olan bu bölümde, hac ibadetinin farziyeti ve fazileti, umre ibadetinin farziyeti ve fazileti, vekâlet yoluyla hacca gitme, hac çeşitleri, ihramlıyken yapılabilecek ve yapılamayacak şeyler, tavaf, say ve vakfe ile seytan taslama hakkında 231 bab başlığı altında toplam 466 hadise yer verilmiştir.

Allah'ın bütün peygamberler aracılığıyla gönderdiği dinin ortak adı "İslâm"dır. İslâm inananları hem dünyada hem de ahrette mutluluğa ulaştıracak dindir. Bu dine inanan kimselere de "Müslüman" denir.

İslâm dendiğinde Kur'an'da ve Sünnet'te bildirilen hususlara, ilke ve esasları yerine getirmek anlaşılır. İslâm'ın genel çerçevesini oluşturan bu ilke ve esaslar, hem insanın Allah'la ilişkisinde, hem iç dünyasında hem de insanlar arası ilişkilerde adalet, sevgi, saygı, merhamet, mutluluk, barış, huzur ve güvenlik gibi değerlerin kazanılmasını ve uygulanmasını hedefler.

Bu bilgilerden sonra Tirmizî'deki birkaç hadis ve bunların Kelâmcılar tarafından nasıl değerlendirildiği üzerinde durmak istiyorum.

4957- Ömer İbnül Hattab (r.a) anlatıyor : Bir gün Rasûlullah'ın yanında olduğumuz bir sırada birden bire yanımıza bir adam çıkageldi. Elbisesi bembeyaz, saçları simsiyah, üzerinde yolculuk eseri görülmüyordu, hiç birimiz onu tanımıyorduk. Rasûl-i Ekrem'in yanına kadar vardı, oturdu. Dizlerini Hazreti Peygamber Aleyhisselâm'ın dizlerine dayadı, ellerini uyluklarının üzerine koyduktan sonra :

<<-Yâ Muhammed İslâm'ın ne olduğunu bana söyle>> dedi. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) :

<<-İslâm : Allah'dan başka ilâh yok, Muhammed de Allah'ın Rasûlüdür diye şehâdet etmen, namazı kılman, zekâtı vermen, ramazan orucunu tutman, gitmeye kudretin olursa hac etmendir.>> buyurdu. O adam :

<<-Doğru söylüyorsun>> dedi. Hem sorup hem tasdik ettiği için hayret ettik. Sonra :

<<-İman nedir bana haber ver>> dedi. Hazreti Peygamber (s.a.v.) de :

<<-İman : Allah’a, meleklerine, Kitaplarına, peygamberlerine, âhîret gününe ve bütün kaderin hayır ve şerrine inanmandır.>> diye cevap verdi. Yine adam :

<<-Doğru söylersin>> dedi.

<<-İhsan nedir? Bana haber ver>> diye sordu. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) :

<<-İhsan : Allah’a kendisini görüyormuş gibi ibadet etmendir. Her ne kadar onu görmüyorsan da, o muhakkak seni görüyor.>> buyurdu. O daha sonra :

<<-Bana kıyametin vaktinden haber ver>> dedi. Rasûlullah (s.a.v.) :

<<-Bu hususu kendisinden sorulan, sorandan daha iyi bilmiyor.>> buyurunca o :

<<-O halde bana kıyametin alâmetlerinden haber ver>> diye sordu. Hazreti Rasûlullah (s.a.v.) :

<<- Kıyametin alâmeti, câriyenin kendi efendisini doğurması ve yalın ayak çıplak fakir koyun çobanlarının yüksek bina yapmakta yarışıklarını görmendir. >> Bunun üzerine üç gün geçtikten sonra Rasûlullah (s.a.v.) bana :

<<-Ya Ömer soran kişi kimdir bilirmisin?>> dedi. Ben de :

<<-Allah ve Rasûlu bilir>> dedim. Rasûlullah (s.a.v.) :

<<-Cibril aleyhisselâmdır. Size dininizi öğretmek için gelmiştir.>> buyurdu.

4963- Abdullah bin Amr (r.a)’dan rivâyete göre, şöyle demiştir : “Rasûlullah (s.a.v)’dan işittim şöyle diyordu. Müslüman eliyle ve diliyle Müslümanları incitmeyen kimsedir. Muhacir ise Allah’ın yasaklarından uzaklaşan kimsedir. (Buhârî, iman:3)

Hattabi bu hadiste şunun kastedildiğini söylemiştir: Müslümanların en üstünü, Allah’ın haklarını yerine getirmesinin yanında Müslümanların haklarını da yerine getiren kişidir.

Bu hadisteki “Müslümanlar” ifadesi yaygın durumu ifade etmek için söylenmiştir. Çünkü bir müslümanın, Müslüman kardeşine eziyet etmemesi daha öncelikli bir durumdur. Ayrıca kâfirler, içlerinde dokunulmazlığı hak edenler bulunsa bile, potansiyel olarak kendileri ile savaşılması muhtemel kişilerdir. Hadiste dil

zikredilmiştir, çünkü dil insanın içindekileri ifade etmesine yarayan organdır. El de insanın fiillerinin çoğunluğunu gerçekleştirdiği organdır. Hadis, ele göre dil açısından daha geneldir. Çünkü dil ile geçmiş insanlar, şu an yaşayanlar ve ileride gelecek olanlar hakkında konuşmak mümkündür, el ise böyle değildir. Evet el, yazı yazmak sureti ile bu açıdan dile ortak olabilir. Elin de bu konudaki etkisi gerçekten pek büyüktür.

Had ve tazir cezasını hak eden müslümana bu cezaları elle uygulamak hadisten istisna edilir.

Hadiste “söz” değil de “dil” denilmesinde bir nükte vardır. Çünkü dalga geçmek için karşıdakine dilini çıkaran da bu hadisin kapsamına girer. Organlar içinden sadece elin zikredilmesinde de bir nükte vardır. Çünkü bunun kapsamına başkasının hakkına el koymak şeklinde, manevi el koyma durumu da girer.

Hicret, zâhiri ve bâtını olmak üzere iki türdür. Bâtınî hicret, nefsin ve şeytanın teövik ettiği kötülükleri terk etmektir. Zahirî hicret ise dinini fitnelerden korumaktır. Bu hadisle sanki muhacirlere hitap edilerek, dinin emir ve yasaklarına uymadıkça yalnızca ülkelerini terk etmeye güvenmemeleri söylenmektedir.

Bu hadisin mekke'nin fethinden sonra hicretin sona ermesiyle, buna ulaşamayanların gönlünü hoş tutmak için söylenmiş olması da mümkündür. Gerçek hicret Allah'ın yasak ettiğini terk edenler içinde söz konusudur. Dolayısıyla Hz.Peygamber'in bu sözleri pek çok hikmet ve hüküm içermektedir.

4971-Ebû Hureyre (r.a)'dan : Resûlüllah (s.a.v)“İmanın yetmiş küsûr şubesi vardır, haya da (utanmak da) imandan bir şubedir.” Buyurdu²¹⁶.

4972-Ebû Hureyre (r.a)'dan : Resûlüllah (s.a.v) :”İmanın yetmiş küsûr hasleti(bölümü) vardır, en üstünü “Lâ ilâhe illâllah” en aşağısı yoldan gidenlere eziyet veren şey'i gidermektir. Haya da imandan bir şubedir.”buyurdu²¹⁷.

4973-Ebû Hureyre (r.a)'dan : Resûl-i Ekrem (s.a.v) : “Haya imandan bir şubedir.”buyurdu²¹⁸.

216Sünen'ün Nesaî,c.VIII, a.g.e, s.564.

217Sünen'ün Nesaî, c.VIII,a.g.e, s.564.

218Sünen'ün Nesaî, c.VIII,a.g.e, s.564.

İmanın aslı kalple tasdik, dille ikrardır. Lakin iman-ı kâmil kalple tasdik, dille ikrar ve âza ile amelin mecmuudur. Yani iman üç kısımdır:

Birinci kısım :i'tikadiyata aid'dir: ve otuz şu'bedir:

- 1-Allah'a iman, zatına, sıfatlarına ve birliğine inanmak bunda dahildir.
- 2-Allah'dan başka her şeyin hâdis olduğuna inanmak
- 3-Allah'ın meleklerine iman
- 4-Kitaplarına iman
- 5-Peygamberlerine iman
- 6-Kadere, hayrına şerrine iman
- 7-Âhiret gününe iman
- 8-Allah'ıncennet vad'ine ve cennetteki ebedi hayata inanmak
- 9-Cehennem ateşiyle tehdide, cehennem azabına ve o azabın kafirler hakkında sonu olmadığına iman
- 10-Allah'ı sevmek
- 11-Allah için bir birini sevmek ve Allah için bir birine buğzetmek
- 12-Peygamber(s.a.v)i sevmek
- 13-İhlas ve samimiyet
- 14-Günahlarına pişman olup tevbe etmek
- 15-Allah'dan korkmak
- 16-Rahmetini ümit etmek
- 17-Rahmetinden ümidi kesmemek
- 18-Allah'a şükretmek
- 19-Vefakar olmak
- 20- Belaya sabretmek
- 21-Mütevazi olmak

22-Şefkatli ve merhametli olmak

23-Allah'ın kazasına razı olmak

24-Allah'a tevekkül etmek

25-Kendini beğenmemek

26-Kin ve garezi terk etmek

27-Hasedi terk etmek

28-Gadaplanmamak

29-Hıyanet etmemek

30-Dünyaya dalmamak

İkinci kısım: Dilin amellerine râcî olup yedi nevi'dir :

1-Kelime-i Tevhidi diliyle söylemek

2-Kur'an okumak

3-İlim öğrenmek

4-İlmi öğretmek

5-Dua etmek

6-Zikirde bulunmak

7-Batıl sözlerden sakınmak

Üçüncü kısım :Bedenin amellerine aiddir;ve kırk şu'beye ayrılır. Bu şu'beler üç nevidir.

Birinci nevi: Muayyen şeylere mahsus olup on altı şu'bedir;

1-Temizlenmek

2-Namazı dosdoğru kılmak

3-Sadaka vermek

4-Farz ve nafil oruç tutmak

5-Haccetmek

6-İ'tikafa girmek

7-Din aşkına başka yere kaçmak

8-Adadığı şeyi i'fa etmek

9-Yeminlerde teharri

10-Keffaret vermek

11-Namazda ve namaz dışında avret yerini örtmek

12-Kurban kesmeyi adanmışsa onu kesmek

13-Cenaze işlerine bakmak

14-Borcunu ödemek

15-Ribadan kaçınmak

16-Doğruya şehadeti gizlemeyerek eda etmek

İkinci nevi : Kendisine tabi olanlara mahsus olupaltı şubedir.

1-Nikahlanmak suretiyle iffet ve namusu korumak

2-Çoluk çocuğun haklarını ifa etmek

3-Ana babaya iyi muamele etmek

4-Çocuklarına dini terbiye vermek

5-Sıa-i rahim

6-Büyükklere itaat

Üçüncü nevi : Âmmeye taallük eden şeylerdir ki, on sekiz şu'bedir:

1-Hükümdarlığı adaletle icra etmek

2-Cemaata devam etmek

3-Ülü'l-emre itaat

4-İnsanların arasını ıslah etmek

5-İyilik hususunda başkasına yardım etmek

6-İyiliği emretme, kötülükten menetmek

- 7-Hudud-i şer'iyeyi ikame etmek
- 8-Cihâd etmek
- 9-Emaneti eda etmek
- 10-Ödemek şartıyla ödünç vermek
- 11-Komşuya iyi muamelede bulunmak
- 12-Herkese iyi muamele etmek
- 13-Malı yerinde harcamak
- 14-Selam almak
- 15-Aksırana teşmit eylemek
- 16-Başkalarına zarar vermemek
- 17-Boş şeylerden kaçınmak
- 18-Yoldan, eziyet veren şeyi kaldırmak

Yukarıdaki şu'belerin mecmuu yetmiş yedi ederki (yetmiş küsur)ifadesinden murad da budur.

Hayâ : Sözlükte “utanma, çekinme,tövbe,vazgeçme” gibi anlamlara gelen hayâ, bir ahlak kavramı olarak, kınanma endişesiyle kurallara aykırı davranmaktan kaçınma ve bunu sağlayan duygu demektir²¹⁹.

Ebü'l-Kaasim Cüneyd-i Bağdadi hazretleri hayâyı şöyle ta'rif etmiştir :

“Allah'ın ni'metlerini ve kulluk bâbında yapılan kusurları görerek bunların arasında meydana gelen hâle hayâ derler.”

İbni Salâh'a göre :

“Hayâ, kötülüklerden ve hukukta kusurdan men'eden bir huydur.”

Zemahşeri ise:

“Hayâ, kendisiyle zemmolunan şeyi yapan kimseye ârız olan bir değişme ve kırgınlıktır.” diye ta'rif eder.

219Dini Kavramlar Sözlüğü, DİBY., Ankara, 2006, s.246.

Her hayânın mutlak surette hayır olması ve hayânın ancak hayır getirmesi meselesini bazı ulema müşkil sayarlar. Çünkü, utanan kimse pazan pek hürmet ettiği bir kimse ile karşılaşır da ona emri bil ma'rufu yapamaz. Bazen de hayâ kendisine bazı hakları ihlâl ettirir. Bu ve emsali hâller âdeten ma'lum olan şeylerdir.

Yukarıdaki müşkile ulemadan ibni salâh'ın da dahil olduğu bir cemaat şu cevabı vermişlerdir. Zikredilen bu mânî, hakikatte hayâ değil, âcizlik ve gevşektir. Gevşeklik hayâyâya benzetilmek suretiyle ona bazı yerlerde mecâzen hayâ demişlerdir.

Eziyet veren şeylerden murad : yol üzerindeki diken, taş ve moloz dibi şeylerdir²²⁰.

Yukarıda geçen hadîs-i şerifleri inceleyecek olursak, iman yetmiş küsur şubeden teşekkül etmiş öyle muazzam inanıştır ki, bu yetmiş küsur şube iman, kül halinde kalbe yerleşmiş ve vicdana intikal etmiş ve mucibince de amel edilmiş olması gerekiyor.

İslam dinini bir yüksek tahsil ocağı farz edersek, burada bir çok dersler vardır mesela; tarih, coğrafya, fizik, matematik, yabancı dil v.s... bu ilim ocağında diploma alabilmek için o mektebin programında mevcut olan bütün derslerden imtihan verip de muvaffakiyet kazanmak icap eder. Bir veya birkaç dersten imtihan veremeyenler bütünlemeye bırakırlar. Ne zaman muvaffak olamadığı derslerden imtihanını verirse o zaman ehliyeti ihtiva eden diplomayı alır.

Peygamberin tarif ettiği iman da böyledir. Peygamber, iman yetmiş şu kadar şubedir, buyuruyor. O halde İslam mektebinin programında yetmiş şu kadar şube vardır. Bunların hepsinden muvaffakiyetle imtihan verip diplomayı alabilmek için o kimse o mektepten mezun sayılamaz. Hakiki bir Müslüman olup da imanı bütünlemek için Resulu Ekrem'in buyurduğu imanın yetmiş şu kadar şubesini iktisab etmek icap eder. Aksi takdirde ikmale kalmış olur ki, o kimse imanını bütünlememiş olur, ve Müslüman ehliyetine havi diplomayı da alamaz²²¹.

4987-Abdullah bin Amr (r.a) dan: Hz. Peygamber (s.a.v) : “ Dört huy var ki, bunlar kimde bulunursa, o kimse münafık olur. Yahut kendisinde bu dört huydan biri

220 Davudoğlu, Ahmet, Sahihi Müslim Tercüme ve Şerhi, Sönmez yay ,İstanbul, 1973, s.242-247.

221 Ergezen,Hüsamettin, Kur'an nedir, iman nedir, ülkü yay, Konya, 1961, s.37.

olursa o huyu bırakıncaya kadar kendisinde bir nifak alameti bulunmuş olur: Konuştuğunda yalan söyler, söz verdiği yerde yerine getirmeyen, antlaşma yapar kendi antlaşmasına muhalefet eder. Ahdini bozar. Münakaşa ve mücadele edince haktan ayrılır, ileri gider.” Buyurdu²²².

4988-Ebû Hureyre (r.a) dan : Resûlullah (s.a.v) : “ Nifak âlameti üçtür: Konuşunca yalan söyler, vaad edince yerine getirmeyen, kendine bir şey emanet edilince hıyanet eder²²³.”Buyurdu.

4989-Ali (r.a)’dan : Resûlullah (s.a.v) bana : “Beni ancak Mü’minin seveceğini bana ancak münafığın buğz edeceğini²²⁴.” bildirdi.

4990-Abdullah (r.a) dan : Üç huy vardır ki; bunlar kimde bulunursa o kimse münafık olur. Konuştuğunda yalan söyler, emanete hıyanet eder, vaad edince yerine getirmeyen. Kimde bu sıfatlardan biri bulunursa –onu bırakıncaya kadar-kendisinde bir nifak sıfatı bulunmuş olur²²⁵.

Kişinin inanılması gereken şeyleri, diliyle söylemesi, fakat kalbiyle tasdik etmemesi demek olan nifak²²⁶ bir küfür çeşididir. Ahiret de kişi hakkında verilecek hüküm kalbinde imanı olan mü’min olarak neticede ebedi cennetlik olacak, kalbinde küfrü bulunan da ebedi cehennemlik olacaktır. Kalbinde küfrü bulunan kimsenin, kâfir veya münafık olması ahiret de değişik bir durum ortaya çıkarmayacaktır. Farklılık ancak dünyadaki hükümlerde olacaktır.

Eşarîler ve Maturîdîler arasında münafık hakkında ihtilaf varmış gibi kabul edilirse de gerçekte durum böyle değildir. İhtilaf ibarelerdedir. Çünkü Eşarîlerden hiç bir kelamcı , münafık ahirette de dünyada olduğu gibi bir Müslüman’ın tabii olduğu hükümlere tabii olur demediği gibi, hiçbir Maturîdî kelamcısı da, münafığın ebedi cennetlik gerçek bir mü’min olduğunu iddia etmemiştir. İhtilaf noktası dünyada münafığa uygulanacak hükmün ne olacağıdır. Münafık, dünyada mü’min gibi mi muamele görecektir? Yoksa kafir gibi mi?

222Nesâî, şerh, Hafız celaleddin es-Suyutî, Haşiye, İmam es-Sindi, trc.A.Muhtar Büyükçınar Ahmet Tekin, Ö.Faruk Harman, Yaşar Erol, c.7, Kalem. yay.İstanbul, 1981, s.572

223 Sünen’ün Nesâî, c.VIII,a.g.e, s.572.

224Sünen’ün Nesâî,c.VIII, a.g.e, s.572.

225 Sünen’ün Nesâî, c.VIII,a.g.e, s.572.

226İbn Manzur, Lisanü’l-Arab, V, s.114.

Maturîdîler dünyada zahire göre hükmedilmesinin gerekli olacağını ileri sürerek, münafık dünya hükümlerinde Müslüman gibidir demişlerdir. Bu duruma göre kalben tasdik etmeyen, fakat dili ile ikrar edip, hareketleri ile de Müslüman görünen münafık, bir Müslüman gibi miras alır, kendine mirasçı olunur. Müslüman bir kadınla evlenebilir, cenaze namazı kılınır ve Müslüman kabristanına gömülür. Fakat böyle bir kişi ahiret de kafirler gibi muamele görür. Allah Teala Kur'an'ı Kerimin muhtelif yerlerinde münafıkların kafir olduğunu²²⁷ hatta cehennem en aşağı tabakasında bulduklarını haber vermiştir²²⁸.

Eş'ariler, kalbi ile tasdik ettiği halde dili ile ikrar etmeyen kişinin mü'min olduğunu, buna karşılık diliyle ikrar ettiği halde kalbiyle tasdik etmeyen kişinin yani münafığın kafir olduğunu ileri sürmüşler, Maturîdîlerin fikri ile Kur'an ayetleri²²⁹ ve hadisler arasında zıtlık olduğunu söylemişlerdir. Fakat Eş'arilerin bu görüşü, münafığa dünyada ne muamele yapılacağı konusunda yetersiz kaldığından sonraki Eş'ariler açıklayıcı bilgi vermişler, münafığın lügat itibari ile mü'min sayılacağını, hakikatte mü'min olmadığını söylemişlerdir. el-Bakıllani (v.403/1013) ise münafığın imanını mecazî olarak isimlendirir. Ona göre iman edilecek şeyleri kalbiyle yalanlayan, diliyle Allah'ın birliğini kabul eden ve İslam'ın gereği olan bir takım amelleri işleyen kişi mecazi anlamda mü'min olur. Bu manada münafıkta bulunan mecazi iman, dünyada münafığın mal ve canını helal olmasını engeller.

Görüleceği gibi imanın ve nifakın aslı kalptedir. Söz ve fiil kalpteki aslın delilidir. Kalpte gizli olan şey insanlarca bilinmediğinden, dünyada söz ve fiile göre hüküm vermek gerekecektir.

Zındık ile münafık küfrü gizlemelerinde ve zahiren Müslüman gözükmelerinde ortak olmakla beraber aralarında fark vardır. Kemal Paşa Zade'nin (v.940/1534) de işaret ettiği gibi zındık, kalbinde küfrü gerektiren herhangi bir şeyi gizlemekle beraber, Resulullah'ın peygamberliğini kabul etmiş olabilir. Münafık ise, Resulullah'ın nübüvveti dahil hiçbir iman esasını kalben kabul etmez²³⁰.

227Abdulkaki, M.Fuad, el-Mu'cemu'l-Müfehres,"Münafık" mad.

228Nisa, 4/145.

229Nahl,16/106, Hucurat,49/14, Münafikun,58/22.

230Kılavuz,A.Saim, İman-Küfür Sınırı, Marifet yay., İstanbul, 1984, s.65.

Peygamberimiz Allah'tan gelen bir bilgi ile kimlerin münafık olduğunu birer birer bilmekle beraber, adlarını açıklamamış, ancak bunlardan hiç birine, köşe başını tutacak bir görev de vermemiştir²³¹.

Kur'an'ı Kerimde Bakara suresinin ilk ayetlerinde, Tevbe suresinde münafıklar uzun uzadıya özellikleri ile tanıtılır.

5006-Enes bin Malik (r.a) dan : Resûlullah (s.a.v) : << Hiç biriniz kendi nefsi için sevdiği şeyi mü'min kardeşi için de sevmedikçe mü'min (kâmil) olamazsınız.>> buyurdu²³².(İbn Mâce, Mukaddime :38, Buhârî,İman:6)

Hadiste yer alan “ iman etmiş olmaz ” sözü ile kastedilen imanın kâmil olmamasıdır. Bir şeyin mükemmel olmadığını belirtmek için o şeyin kendisinin yok olduğunu söylemek araplar arasında yaygın bir kullanımdır. Nitekim “falanca, insan değildir “sözünü de bu anlamda kullanırlar.

Şöyle bir soru sorulabilir : “ Bu hadiste yer alan özellik bir kimsede varsa, imana ait diğer özellikler olmasa bile o kişi olgun bir mü'min olur mu?”

Buna şu şekilde cevap verilir : Bu hadiste mübalağa vardır. Yahut da diğer rivayette yer alan “ Müslüman kardeşi “ ifadesi müslümanın diğer sıfatlarını ifade etmektedir. İbn Hıbbân, İbn Ebî Adiy yolu ile Hüseyin el-Muallim'den yaptığı rivayette bundan ne kast edildiğini açıklamıştır. Bu hadisin lafzı şöyledir : “ Kul kendisi için istediğini kardeşi içinde istemedikçe iman hakikatine ulaşamaz. “ Buradaki hakikatten kasıt, iman olgunluğudur. Çünkü bu özelliğe sahip olmayan kişi kâfir olmaz. Böylelikle Buhârî'nin, iman farklı olabileceği ve bu özelliğin iman şubelerinden olup tevazu kapsamına dahil olduğu şeklindeki görüşü ispat edilmiştir.

“Kendisi için sevdiği” ifadesindeki sevgi, kişinin iyi olduğuna inandığı şeyi istemesidir. Nevevi şöyle demiştir: Sevmek seven kişinin kendisine uygun olan şeye meyletmesidir. Bu sevgi, güzel yüzlü birini sevme durumunda olduğu gibi duyu organlarına yönelik veya fazilet ve uygunluk gibi bir fiile ilişkin yahut yarar sağlamak, zararı def etmek türünden bir iyilik sebebiyle olabilir.

231 Kazancı, A. Lütfi, Akaid ve Kelam, Marifet yay, İstanbul, 1983, s.36.

232 Nesâî, a.g.e.c. VIII, s.581.

Buradaki meyil ile doğal meyil değil, isteğe bağlı meyil kastedilmiştir. Yine burada kişinin kendisi için hasıl olan şeyin kendisini değil, benzerini arkadaşı için istemesi kastedilmiştir. Bu, hem soyut hem de somut şeyler için geçerlidir. Burada, kişinin kendi elinde olan şeyin ondan alınması veya ona ait kalmakla birlikte kardeşine verilmesi kast edilmiştir.

Ebu'z-Zinâd b. Sirâc şöyle demiştir : “ Hadisin zahiri, kişinin başkası ile eşit olmayı talep etmesini ifade etmektedir. Gerçekte ise bu, başkasını daha üstün tutmak demektir. Çünkü herkes başkasından daha üstün olmayı ister. Kişi bunun benzerini kardeşi için istediğinde, kardeşini kendisinden üstün tutmuş olur”. Kadı İyazda bunu kabul etmiştir. Oysa bu tartışmalıdır. Çünkü kast edilen bu istekten uzak durmaktır. Hadisin amacı tevazuya teşvik etmek, başkasından daha üstün olmayı istememeye yönlendirmektir. Bu ise eşitliği gerektirir. Bu şu âyetten den de anlaşılır : “ İşte ahret yurdu! Biz onu yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuğu arzulamayan kimselere veririz. Bu durum ancak ; kıskançlık, öfke, kin ve hileyi terk etmekle gerçekleşir. Bunların tümü yerilen özelliklerdir”.

Kirmani şöyle demiştir : “ Kendisi için nefret ettiği kötülükten kardeşi içinde nefret etmek de imandandır”. Hadiste bu zikredilmemiştir. Çünkü bir şeyi sevmek, zıddından nefret etmeyi gerektirir. Sevgi ile ilgili husus zikredildiğinden nefret zikredilmemiştir²³³.

233İbni Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî Fethu'l-Bârî bi şerhi Sahîhi-Buhârî, Kahire, 1986, s.73

SONUÇ

İman, Allah'ın varlığına, birliğine ve O'nun elçisi Hz.Muhammed'in Allah'tan getirdiği kesinlikle bilinen haber ve esasların içten istek ile kabul etmek ve bunları teslimiyet göstererek tasdik etmektir. Tafsili ile iman, Allah'a, Hz.Muhammed'in O'nun elçisi olduğuna ve diğer peygamberlerin hepsine, öldükten sonra cesedimizle diriltileceğimize ve bu dünyada yaptıklarımızın hesabını vereceğimize samimiyetle bağlanıp inanmaktır. İmanın semeresi ise Allah'a ibadet ve teslimiyet, mahlukâtına şefkat, istikamet, iffet, adalet, muhabbet, emanet, hak ve vazifelere riayettir. İman, yaratılışımızın kopmaz bir parçasıdır.

İnanmak insan için bir fitri gerçekliktir. Nasıl ki yememiz, içmemiz ve arınacak bir yerimizin olması bedenimizin ihtiyacı ise, sığınacak, manevi bir kuvvete, dayanılacak emin bir mesnede, bir mürşide iman etmek de ruhun ihtiyacıdır. Tabiatta insan için böyle sığınılacak bir şey yoktur. Ruhumuzun arzu ve ızdırablarını teskin edecek olan alîm, hakîm, kadîr ve kayyum bir Allah'a ve ebedi hayata sağlamca inanmakla mümkündür.

Dinimiz İslamiyet, her çeşit bunalım ve hastalıklar için imanlı ve manevi bir hayatın, şifadaki önemine dikkat çekmiştir. Bunun için herkesi iman etmeye, güzel amellerde bulunmaya ve güzel ahlaka çağırmıştır. Nitekim güzel ahlak, hakikatçi düşünce, mutlu bir yaşayış ancak salih bir imana dayanır. Çünkü dinin merkezinde iman bulunur. İmana dayanmayan eylemin, ahlakın, düşünce veya düzenin hiçbir kıymeti ve faydası yoktur.

İslâm dini, İtikâdi ve Ameli hükümler olmak üzere iki ana gruba ayrılır. İtikâd (inanç) ile ilgili hükümleri araştıran ilim Akâid veya Kelâm ilmi; Amel ile ilgili hükümleri araştıran ilim ise fıkıh ilmidir.

Kelâm ilmi, İman Esasları (İnanç Esasları)'nı Kur'an ve Sünnet'e dayanarak açıklamayı, akli delillerle ispat etmeye; varsa şüpheleri, kuruntuları, kuşkuluları, tereddütleri delillerle yok etmeyi hedef edinmiştir. Diğer bir deyişle İslâm inançlarının Kur'an'daki Sünnet'deki saflığının ve berraklığının korunması amaçlanmıştır. Bu nedenle Kelâm ilminin konusu olan İman Esasları, İslâm'ın aslını, temelini oluşturur. İman Esasları, Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine,

ahirete, hayrın ve şerrin Allah'tan olduğu şeklindeki kader'e imandır. İslâm Esaları ise, namaz kılmak, oruç tutmak, hacca gitmek, zekât vermek ve kelime-i şehadettir.

Tirmizî'den iman esasları ile ilgili tespit edebildiğimiz hadis sayısı 45'tir. Nesâî'den tespit edebildiğimiz iman esasları ile ilgili hadis sayısı ise 34'tir. Bu çalışmamız iman konusunun hadislerdeki dayanaklarını ortaya çıkarmıştır.

İşte biz bu çalışmamızda önce Sünnet'te İman Esasları ilgili hadisleri Tirmizî ve Nesâî'den tespit ederek belirlenen başlıklar altında verip kelâm açısından değerlendirmeye gayret ettik. Bu çalışmamız iman konusunun hadislerde nasıl yer aldığını ve peygamberimiz zamanında iman nasıl anlaşıldığını göstermesi açısından önemlidir. Bu çalışma sonucunda iman konusunun hadislerde güçlü bir şekilde yer aldığını görmüş olduk.

BİBLİYOGRAFYA

ATAY, Hüseyin, Kur'an'a Göre İslam Esasları, A.Ü.İ.F.Yay., Ankara, 1961.

..... Hüseyin, *İslâm'ın İnanç Esasları*, Ankara, 1992.

ATEŞ, Süleyman, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1995.

AYDIN, Ali Arslan, İslam İnançları ve Felsefesi, D.İ.B.Yay, Ankara, 1964.

A'ZAMÎ, Muhammed Mustafa, Hadis Metodolijisi ve Edebiyatı, Çev. Recep Çetintaş, Usül Yayınları, İstanbul, 1998.

BÂKILLÂNÎ, Ebû Bekr Muhammed b.Tayyib b.Muhammed Basrî, Kitâbü't-temhîd, nşr. İmaduddîn Ahmed Haydar, Beyrut, 1987.

BİNNÜRÎ, Muhammed Yusuf, et-Tirmizî sahibu'l-Câmi'fi's-Sünen, Mecelletü'l Mecma'el-İlmî el-Arabî, Dımeşk, 1957.

BUHARÎ, Ebu Abdillâh Muhammed b.İsmail, el-Camiu's-sahîh 1-VIII, İstanbul 1413/1992.

el-CEVHERÎ, İsmail b. Hammad, es-Sihâh Tâcu'l-Luga ve Sihâhu'l-'Arabiyye, Daru'l-İlim, Beyrut, 1979, 1952.

el-CÜRCÂNÎ, Ebü'l-Hasan Seyyid Şerîf Ali b.Muhammed b.Ali, et-Tâ'rîfât, İstanbul, 1283.

....., *Şerhu'l-Mevâkıf*, Tahran, Ts., I/23

ÇAKAN, İsmail, Lütfü, Hadis Edebiyatı, M.Ü.İ.F.V.yay, 3.Baskı, İstanbul, 1996.

DEHLEVÎ, Abdülaziz b. Şah Veliyullah , Büstânu'l-Muhaddisun, Çev.Ali Osman Koçkuzu, T.D.V.yay., 1.Baskı, Ankara, 1997.

DİNİ KAVRAMLAR SÖZLÜĞÜ, Fikret Karaman vd., Erce Matbaası, Ankara, 2006.

DOĞAN, D.Mehmet, Büyük Türkçe Sözlük, 3.baskı, Birlik Yayınları, Ankara, 1986.

EBÛ HANÎFE, *el 'Alim ve'l-Muteallim*, (Neşr. M. Zahid el-Kevserî, Çev. Mustafa Öz, *İmam-ı Azam'ın Beş Eseri* içinde, İst., 1992), s. 31 vd.

EBÛ ZEHV, Muhammed Muhammed, *el-Hadîs ve'l-Muhaddisûn*, Beyrut, 1404/1984.

EBU'L-HÜSEYİN EL-BASRÎ, *el-Mu'temed fî Usuli'l-Fıkh*, Beyrut, (Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye), Ts.

EREN Hasan, vd, *Türkçe Sözlük*, T.D.K.yay, Ankara, 1988.

ES-SÂBUNÎ Nureddîn, *el-Bidâye fî Usuli'd-Dîn*, Dımeşk, 1979.

ES-SAN'ÂNÎ, Muhammed b. İsmail el-Emîr el-Hasenî (Neşr. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid), Kahire, c.I, 1366.

el-GAZZALÎ Ebu Hâmid, *el-Mustasfâ*, Beyrut, Ts., I/145, 148, 151.

GÖLCÜK, Şerafeddin, Toprak, Süleyman, *Kelâm*, Tekin Kitapevi, Konya, 1998.

HATİBOĞLU, M.Said, *Müslüman Kültürü Üzerine*, Ankara, 2004.

ITR, Nureddin, *el-İmâmu't-Tirmizî ve'l-Muvâzene*, Beyrut, 1988.

İBN FÂRİS, Ebu'l-Hüseyin Ahmed, *Mu'cemu Makâyisi'l-Luga*, Daru ihyâi'l-Kütubi'l-Arabiyye, Kahire, 1266.

İBN HACER, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzib*, Beyrut, 1968.

..... Şerhu Nuhbeti'l-fiker fî mustalahi ehli'l-eser, Kahire, 1352/1934.

İBN HALLİKÂN, Ebü'l-Abbâs Şemsüddîn Ahmed, *Vefâyâtü'l-Â'yan ve Enbâu Ebnâî'z-Zeman*, thk. İhsan Abbas, Garîb Matbaası, trs, Beyrut.

İBN MANZÛR, Ebû'L-Fazl Cemâluddîn Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânu'l-Arab*, Dâru's-Sadr, Beyrut, tsz.

İBNÜ KESİR, İhtisâru ulûmi'l-hadis(Şerh, Ahmed Muhammed Şâkir), Kâhire, 1370/1951, İkinci baskı.

el-İCÎ, Adududdîn *el-Mevâkıf fî İlmi'l-Kelâm*, Beyrut, Ts.

İSFAHÂNÎ, er- Râgıb, Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed, el-Müfredât fî Ğarîb'l Kur'ân, Tahkik ve Zabt: M.Seyyid Keylâni, Kahire, 1961.

İSMAİL HAKKI İzmirli, *Yeni İlm-i Kelâm*, Ankara, 1981.

KÂDÎ ABDULCEBBÂR (el-Belhî, ve el-Hâkim el-Cüşemî ile birlikte), *Fazlu'l-İ'tizâl ve Tabakatu'l-Mu'tezile*, Tunus, 1986, s. 151, 156, 158, 195;

..... *Şerhu'l-Usûli'l-Hamse*, Tah. Abdulkerim Osman, Kahire, 1996.

..... *el-Muğnî*, IV/225.

el-KÂRÎ, Ali, Ebü'l-Hasan Nureddîn Ali b. Sultan Muhammed, Fıkhı Ekber Şerhi, (terc. Hüseyin Erdoğan, İstanbul, Hisar Yayınları, 1987).

el-KASIMÎ Cemaluddîn, *Tarihu'l-Cehmiyye ve'l-Mu'tezile*, Beyrut.

KIRBAŞOĞLU, M.Hayri *Alternatif Hadis Metodolojisi*, Ankara, 2002.

..... *İslâm Düşüncesinde Sünnet*, Ankara, 1999,

KILAVUZ, Ahmet Saim, İslâm Akâidi ve Kelama Giriş, Ensar Neş., İstanbul, 1997.

.....(Akâid), DİB.yay, Ankara, 2006.

KOÇKUZU, Ali Osman, *Rivâyet İlimlerinde Haber-i Vâhitlerin İtikât ve Teşri Yönlerinden Değeri*, Ankara, 1988,

KOÇYİĞİT, Talat, Hadis Tarihi, T.D.V.yay, 2.Baskı, Ankara, 1998.

el-MATURİDÎ Ebû Mansur, *Kitabu't-Tevhîd*, Tah. Fethullah Huleyf, Kahire, Ts.,

MUTÇALI, Serdar, Arapça-Türkçe Sözlük, Dağarcık Yay., İstanbul, 1995.

MÜBAREKFÛRÎ, Ebû'l-alâ Muhammed Abdurrahman b. Abdurrahîm, Mukaddimetü Tuhfetü'l-Ahfezî, thk. Abdülvehhab Abdüllatîf, Matba'atü'l-Bihâleti'l-Cedîde Kahire, t.y.

MÜSLİM, Ebü'l-Hüseyin Müslim b.Haccâc, el-Câmiu's-sahîh, Çağrı Yay., İstanbul, 1413/1992.

NESÂÎ, şerh, Hafız celaledin es-Suyutî, Haşiye, İmam es-Sindi, terc. A. Muhtar Büyükçınar Ahmet Tekin, Ö.Faruk Harman, Yaşar Erol, c.7, Kalem, yay. İstanbul, 1981.

NESEFÎ , Ebu Hafs Necmü'd-Din Ömer b.:Akâidü'n-Neseфі,(terc.M.Seyyid Ahsen, İslam İnancının Temelleri ve Akâid) istanbul, 1974.

ER-RÂZÎ Fahreddîn, *Esâsu't-Takdîs*.

REŞİD RIZA Muhammed, *Tefsiru'l-Menâr*, (Dâru'l-Fikr, 2. Baskı), Ts., III/317.

es-SÂBUNÎ Nureddîn, *el-Bidâye fî Usuli'd-Dîn*, Dımeşk, 1979.

SÂMÎ, Şemsettin, Kâmûsu'l-A'lâm, İstanbul, 1308.

es-SAN'ÂNÎ, Muhammed b. İsmail el-Emîr el-Hasenî (Neşr.Muhammed Muhyiddin Abdulhamid), Kahire, c.I, 1366.

SANDIKÇI, Kemal., İlk Üç Asırda İslam Coğrafyasında Hadis, D.İ.B.yay., Ankara,1991.

SİDDİKÎ, Muhammed Zübeyir, Hadis Edebiyatı Tarihi, Çev. Yusuf Ziya Kavakçı, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1966.

TEFTÂZÂNÎ, Mes'ud b.Ömer Saduddin, Şerhu'l-Akâid çev. S.Uludağ, Dergah Yayınevi, 1980.

TİRMİZÎ, Ebû isa Muhammed b.İsa b.Sevre es-Sülemi, es-Sünen, Çağrı yay., İstanbul, 1413/1992.

TÜRKİYE DİYANET VAKFI İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ, Mustafa Sinanoğlu, c.23, İstanbul, 2001.

TUNÇ, Cihat, Sistematik Kelam, Kayseri, E.Ü.Yayınları, 1997.

..... “*Kelâm İlmi'nde Niçin Kesin Bilgiye İhtiyaç Vardır?*”, Bilimname, Yıl: 1, Sayı: 2, Kayseri, 2003, s. 152

ULUDAĞ, Süleyman,DİA, Amel Mad, c.III.1991.

YAVUZ Yusuf Şevki, “Haber-i Vâhid”, *DİA*,XIV/353.

..... “Elmalılı Muhammed Hamdi”, *DİA*, İst., 1995, XI/62;
DİA, XIV/355

YAZIR, Elmalılı M.Hamdi, Hak Dini Kur’an Dili, İstanbul: Eser Neşriyat, 1979.

ZEHEBÎ, Şemsüddîn Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b.Osman Tezkiretü’l-huffâz, III. baskı, , Dâiretü’l-Ma’ârifî’l-‘Usmâniyye, Haydârâbâd, 1956, t.y;

....., Siyeru a’lâmi’n-nübelâ, thk. Şuayb el-Arnâvûd , Beyrut, 1986